TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE GRUBU EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT SİYASİ PARTİLERİN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞLARINDA DİNİN YERİ

Harun SAYGI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE GRUBU EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT SİYASİ PARTİLERİN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞLARINDA DİNİN YERİ

Harun SAYGI

Danışman: Doç. Dr. Cahit ASLAN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Adnan GÜMÜŞ
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Yaşar ERJEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. CAHİT ASLAN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Adnan GÜMÜŞ

Üye: Prof. Dr. Yaşar ERJEM

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. … / / 2018

Harun SAYGI

ÖZET

TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT SİYASİ PARTİLERİN MİLLİYETÇİLİN ANLAYIŞLARINDA DİNİN YERİ

Harun SAYGI

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Cahit ASLAN
Haziran 2018, 121 sayfa

Tez çalışmasında Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Günümüzde milliyetçi söylemi oluşturan yedi siyasi partinin tüzüklerinin, ideolojik kısımlarının seçilmesi yoluyla araştırma yapılmıştır. Milliyetçilik kuramları doğrultusunda, Türkiye'deki milliyetçilik anlayışlarının siyasi parti tüzükleri yoluyla çözümlenmesi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Milliyetçiliğin ne olduğu, tarih içerisinde ne zaman ortaya çıktığı, nasıl gelişim gösterdiği, ne zaman sosyal bilimlere konu olduğu, üzerine yapılan tartışmaların ve araştırmaların neler olduğu, Türkiye'ye nasıl ve ne zaman girdiği ile milliyetçiliğin Türkiye'deki tarihsel dönüşümü çalışmanın konusu olacaktır.

Milliyetçiliğin gerek Dünya'da gerekse Türkiye'de tarihsel, siyasal ve toplumsal olarak yaratmış olduğu dönüşümlerden ötürü, sosyal bilimcilerin araştırma konusu olmuştur. Türkiye'de de milliyetçilik, milliyetçilik ve din üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak sosyal bilimlerin güncelliğini koruması ve ülkemizde milliyetçiliğin yeni evrelere girmesinden ötürü, güncel çalışmalara her zaman ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca bu çalışma, Türkiye'de mevcut olan milliyetçi görüşleri, siyasi partilerin tüzüklerinde, milliyetçi kuramlar doğrultusunda inceleyeceğinden, milliyetçi olarak değerlendirilen görüşlerin, ne olduğuna dair de yeni bir fikir sağlayacaktır

Anahtar kelimeler: Milliyetçilik, milliyetçilik kuramları, Türkiye'de milliyetçilik, din

ABSTRACT

THE PLACE OF RELIGION WITHIN THE UNDERSTANDING OF NATIONALISMIN TURKEY'S CURRENT POLITICAL PARTIES

Harun SAYGI

Master Thesis, Depertman of Educational Sciences
Supervisor: Doç. Dr. Cahit ASLAN
June 2018, 121 pages

In this thesis study, the analysis of religion in the current political parties in Turkey is aimed. It is made with the regulations of seven political parties that form the nationalist discourse in present Turkey and selected ideological values of these parties. In accordance with the nationalism theories, the idea of this thesis is to study and analyze the understandings of nationalism in Turkey through the regulations of political parties.

Definition of nationalism, its time of emerge in history, its growth, its time of becaming a subject to social sciences, the revelation of the nature of studies and arguements practiced on it, along with when and how it is included in Turkey and its historical transformation in Turkey will be the main topic of this paper.

Both in the world and the Turkey, nationalism has been a research subject because of its ability to create historical, political and social transformations. Also in Turkey, there's been various researches done about nationalism, nationalism and religion. But, because of the always-updated status of social sciences and nationalism's always-evolving nature in our country, it can be said that up to date researches are always needed as well. Besides, this study will provide a new idea about the opinions which are defined as nationalistic and its identity through the paper's style of analyzing with the regulations of political parties and nationalistic theories on the present nationalistic opinions in Turkey.

Keywords: Nationalism, theories of nationalism, nationalism in Turkey, religion.

ÖNSÖZ

Günümüzde Dünya baş döndürücü bir hızlı gelişmekte ve değişmektedir. Bu gelişme ve değişmeye siyasi yapılar, toplumlar ve bireyler de ayak uydurmaktadırlar. Ancak Türkiye'ye bakıldığında Dünya'da yaşanan bu dönüşümlerin pek çok manada geriden takip edildiği göze çarpmaktadır. Özellikle geçmişten gelen toplumsal sorunların zaman ilerledikçe çözülmesi gerektiği düşünülürken, var olan sorunlar sanki daha da ciddileşerek bireylerin karşısına çıkmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde yaşanan sorunların artık siyasi bir açmaza dönüştüğü söylenebilir. Askeri darbeler ve ideolojik belirsizliklerle dolu Türkiye tarihinde, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından yeni bir sürece girilmiştir. Yönetim sisteminin değişmesine yönelik yapılan referandumun az farkla onaylanması ve ardından yapılacak olan yeni sisteme dair ilk seçimler, beraberinde ciddi siyasi söylemleri getirmiştir. Tüm yaşanan bu siyasi gelişmeler neticesinde, siyasi partilerin tamamının milliyetçi söylemlerle tabanda destek aramaları ve kendi aralarında çatışmaları, bu olgunun ardında yatan nedenin araştırılması için gerekli problemi sağlamıştır. Türkiye'de bir süredir devam eden siyasal İslam çıkışlı bir siyasi iktidarın bulunması ve bu iktidarın ideolojisini milliyetçiliğe doğru döndürmesi ile, bazı milliyetçi çevreleri kendisine çekerken bazılarını şiddetle uzaklaştırması, milliyetçilik anlayışlarında dinin yerinin bir fark yaratıp yaratmadığı konusunda çalışmanın şekillenmesine neden olmuştur. Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarındaki farklılıkların kaynağının din mi olduğu konusu bu çalışmanın amacı olmuştur.

Öncelikle tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren danışmanım, sayın hocam Doç. Dr. Cahit ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım. Tezin hazırlanması aşamasında kendisini pek çok konuda zor durumda bırakmama rağmen, kendi tabiri ile olmayacak işleri oldurduğu ve her zaman her konuda desteğe hazır olduğu için kendisine minnettarım.

Ayrıca öğrenim hayatım boyunca bana maddi manevi her türlü desteği sağlayan anneme ve babama da teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bana yalnızca eğitimim esnasında destek vermekten ziyade, beni bilimsel araştırma yapabilecek şekilde yetiştiren, beni okumaya sorgulamaya ve gördüklerimle duyduklarıma hemen inanmamaya alıştıran

ailemin bu araştırmada emeği çok büyüktür. Ailemin ardından zor durumda kaldığımda bana yardım elini uzatan tüm çevreme ve bölüm hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım

Harun SAYGI

Adana / 2018

(Not: Bu tez Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (SYL-2017-8122) tarafından desteklenmiştir.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler 4
1.3. Araştırmanın Önemi 4
1.4. Sınırlılıklar 5
1.5. Tanım ve Kavramlar 5

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. Milliyetçilik Tartışmasının Tarihsel Gelişimi 9
2.2.1. Milliyetçilik Düşüncesinin Doğduğu 18. Ve 19. Yüzyıllar 9
2.2.2. İlk Dönem 13
2.2.3. İkinci Dönem (1945-1990) 14
2.2.4. Üçüncü Dönem 14
2.3. Milliyetçilik Kuramları 14
2.3.1. İlkçi (primordialist yaklaşım) 16
2.3.1.1. Doğalcı Bakış Açısı 16
2.3.1.2. Biyolojik Bakış Açısı 17
2.3.1.3. Kültürel Bakış Açısı 17
2.3.2. Modernist Kuramlar 18
2.3.3. Karl Deutsch'ün Ulus İnşası Kuramı 18
2.3.3.1. Tom Nairn'in Dengesiz Kalkınma Kuramı 19
2.3.3.2. Eric Hobsbawm'ın İcat Edilmiş Gelenekler Kuramı 19

2.3.3.3. Ernest Gellner'ın yüksek Kültürler Kuramı 21
2.3.3.4. Benedict Anderson'un Hayali Cemaatler Kuramı 22
2.3.4. Etno-sembolik Bakış Açısı 24
2.3.4.1. John Armstrong'un Tarihsel Bakış Açısı 24
2.3.4.2. Anthony Smith'in Milletlerin Etnik Kökeni Bakış Açısı 25
2.4. Türkiye'de Milliyetçilik Düşüncesi 29
2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme Hareketleri ve Genel Toplumsal/Siyasi Yapı 29
2.4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Milliyetçiliği 31
2.4.1.2. Genç Osmanlıların Milliyetçilik Anlayışı 32
2.4.1.3. Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türk Milliyetçiliği 33
2.4.1.4. Ziya Gökalp'in Milliyetçilik Anlayışı 34
2.4.1.5. Yusuf Akçura'nın Milliyetçilik Anlayışı 35
2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Milliyetçilik 36
2.4.2.1. Kemalist Milliyetçilik / Atatürk Milliyetçiliği 36
2.4.2.2. Türkçülük 38
2.4.2.3. Türk-İslam Sentezli Milliyetçilik 40
2.4.2.4. Ulusalcılık 41
2.4.2.5. Kürt Milliyetçiliği 42

BÖLÜM III
YÖNTEM VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

3.1. Araştırma Yönteminin Kuramsal Açıklamaları, Yöntemi, Kapsamı ve Veri Toplama Teknikleri 44
3.2. Kuramsal Açıklamalar 44
3.2.1. Post-Marksizm 45
3.2.1.1. Post-Marksizmde Özne ve Toplumsal Belirlenim 47
3.2.1.2. Post-Marksizmde İdeoloji ve Söylem 48
3.3. Sayıltılar 50
3.4. Evren ve Örneklem 50
3.5. Veri Toplama Aracı 51
3.6. Analiz 51
3.6.1. Söylem Çözümlemesi 52

3.6.1.1. Söylem Çözümlemesinin Temelleri 53
3.6.1.2. Söylem Çözümlemesinin İlkeleri 54
3.6.1.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi 55
3.6.2. Milliyetçiliğe Dair Ana ve Alt Kategoriler, Kuramsal Kodlama ve Analiz İlkeleri 56

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 67
4.2. Büyük Birlik Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 74
4.3. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 79
4.4. Halkların Demokrat Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 83
4.5. İyi Parti Tüzüğü Çözümlemesi 89
4.6. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 94
4.7. Vatan Partisi Tüzüğü Çözümlemesi 102
4.8. Çözümlemelerde Din Bulgusu 110

BÖLÜM V
SONUÇ

5.1. Öneriler 116

KAYNAKÇA 117
ÖZGEÇMİŞ 120

KISALTMALAR

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BBP: Büyük Birlik Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Ana ve Alt Kategoriler, Alıntı ve Metinde Geçen Örnek (Altın Örnek) 59
Tablo 2. Adalet ve Kalkınma Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 67
Tablo 3. Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 72
Tablo 4. Büyük Birlik Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 74
Tablo 5. Büyük Birlik Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 76
Tablo 6. Cumhuriyet Halk Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 79
Tablo 7. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 81
Tablo 8. Halkların Demokrat Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 83
Tablo 9. Halkların Demokratik Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 88
Tablo 10. İyi Parti Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 89
Tablo 11. İyi Parti Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 92
Tablo 12. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi 94
Tablo 13. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 100
Tablo 14. Vatan Partisi Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi..... 102
Tablo 15. Vatan Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi 106
Tablo 16. Milliyetçiliğin Kuramsal İlkelerine Metinler İçerisinde Yapılan Toplam Atıflar ve Atıflı Cümleler İçerisinde Oranları 108
Tablo 17. Milliyetçiliğin Kuramsal İlkelerine ve Alt Kategorilere Metinler İçerisinde Yapılan Atıfların Partilere Göre Dağılımı 109

BÖLÜM I

GİRİŞ

Milliyetçiliğin, adının anılır olmaya başladığı dönemden bu zamana kadar siyasi, kültürel ve toplumsal alanlar başta olmak üzere pek çok alanda etkisini hissettirdiği söylenebilir. Öyle ki ortaya çıktığı zamanlarda tetiklediği güçlerin imparatorluklar çağını kapattığı söylenebilir. Treitschke'ye göre milliyetçilik iki büyük gücü harekete geçirmişti. Bu iki güç her devletin kendi milletini kurma isteği ile her milletin kendi devletini kurma isteğiydi. Harekete geçen bu güçlerin çatışması sonucunda imparatorluklar çağından ulus-devletler çağına geçildiği söylenebilir. Yaşanan bu tarihsel olayların ardında büyük ölçüde milliyetçilik ideolojisinin olduğu söylenebilir (Özkırımlı, 2013, s. 42).

İmparatorluklar çağının kapanmasından etkilenen imparatorluklardan birisi de Osmanlı İmparatorluğu'dur. Milliyetçilik Osmanlı İmparatorluğu'nun da yavaşça küçülüp sonunda çökmesinde ciddi bir rol oynamıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nu küçültüp ardından parçalayan etkenlerden olan milliyetçilik ideolojisi sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Yani milliyetçilik Osmanlı İmparatorluğu'nu bir yandan yıkarken bir yandan da onun mirası üzerinde yeni, demokratik, laik, bir hukuk devletinin kurulmasının yolunu açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Türkler kendi milli kimliklerini İslamiyet içerisinde eritecek kadar Ümmetçi iken (Lewis, 1993, s. 15) ve buna bağlı olarak o dönemde kendi milli kimliklerini Müslüman olarak tanımlamalarına rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olarak laik ve milli bir devletin inşa edilmesi Türk tarihinin önemli bir özelliği olarak görülmektedir (Kushner, 2009, s. 15). Tüm bunların milliyetçilik ideolojisi doğrultusunda olduğu göz önüne alınırsa, Türk milliyetçiliğinin Türkiye Cumhuriyeti üzerinde köklü bir etkisi olduğu söylenebilir. Boraya göre bu yüzden milliyetçilik Türkiye'de siyaset üstü ve ideolojiler zemininde bir tür başat etkiye sahiptir (2008, s. 15-16).

Ancak Türkiye'de milliyetçiliğin sahip olduğu başat etkiye rağmen milliyetçi edebiyat ve tartışma alanlarında deyim yerindeyse bir çoraklık söz konusudur. Bu eksiklik doğrultusunda, bahsedilen alanlarda birikimsel bir kıtlıktan da bahsedilebilir. Fakat milliyetçilik Türkiye içerisinde kurucu ideoloji olarak kabul gördüğü için, bu zayıf yönlerini hegemonik etkisi yoluyla bertaraf etmiş ve ideolojiler zemininde gücünü korumuştur. Ancak yine kendi hegemonik etkisiyle gücünü koruyan milliyetçiliğin,

birikimsel eksikliklerinden dolayı, ideolojik olarak zamanla eklemlenmeye uğradığı da başka bir gerçektir (Bora, 2008, s. 16-17).

İşte bu çalışmanın konusu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına vesile olmuş Türk milliyetçiliğinin zaman içerisinde yaşadığı ideolojik eklemlenmelerin yansımalarının, bugünün siyasi partilerinin söylemlerine nasıl yansıdığı ve din olgusunun bu eklemlenmelerdeki yerinin ne olduğudur. Özellikle milliyetçilik içerisinde din olgusunun bir farklılık aracı olarak seçilmesinin sebebi, Türk milli kimliğinin Osmanlı İmparatorluğu içerisinde, daha öncede belirtildiği üzere İslam ümmeti ile eş değer görülmesidir. Türk milli kimliğinin, bir ümmet kimliği olarak var olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi bir politikası iken ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde bu durum yerini laik bir anlayışa bırakmıştır. Türkiye'de milliyetçiliğin böyle bir çizgide gelişmiş olmasından ötürü, din olgusunun milli kimlik ve milliyetçilik içerisinde ciddi bir yeri vardır ve bu durum Türkiye Cumhuriyeti öncesinde var olan milli kimlik ve milliyetçilik ile alakalıdır.

Çalışmanın ilk kısmında çalışmanın problemi, araştırmanın amacı ve buna bağlı olarak oluşturulmuş hipotezler, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmaya konu olan temel tanım ve kavramlar açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında milliyetçiliğin tarih içerisinde nerede ve nasıl ortaya çıktığına değinilmiştir. Kavramsal ve tarihsel çerçevenin oluşturulduktan sonra Türkiye'de milliyetçi düşüncenin izleri sürülmüş, ideolojik ve siyasal hayatta kendisini göstermiş olan milliyetçilik türleri ana hatları ile açıklanmıştır.

Üçüncü kısımda ise çalışmanın probleme bakış açısını oluşturan Post-Marksist kuram ele alınmıştır. Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yeri araştırma konusu olduğundan ve siyasi partilerin günümüz Türkiye'sinde birbirlerini milliyetçilik anlayışlarına bağlı olarak ürettikleri söylemler üzerinden eleştirdiği için ve çatışma noktalarının bu alanlarda yoğunlaşmasından ötürü Post-Marksist kuramın bakış açısı, açıklayıcı yol olarak seçilmiştir. Bu kısımda Post-Marksist kuramın ne olduğuna değinilmiş, söylem ve ideoloji kavramlarına açıklık getirilmiştir. Bunların ardından araştırmanın evreni, örneklemi ve bu araştırma nesneleri üzerinden verilerin nasıl toplanacağı ve yorumlanacağı açıklanmıştır

Çalışmanın dördüncü kısmına gelindiğinde, siyasi partilerin parti tüzüklerinin ideolojik kısımları, eleştirel söylem çözümlemesi yoluyla, metin analizine tabi tutulmuştur. Yöntem olarak bu kısımlarda olgusal bir okuma yapılarak, metinlerin içerikleri milliyetçiliklerine göre kategorize edilmiştir. Mevcut siyasi partilerin

milliyetçilik anlayışlarında dinin yerinin anlaşılabilmesi için pek çok kaynağın incelenme imkanı vardır. Ancak değişen siyasi iklime göre söylem değiştirilmesinden ötürü, bu kaynakların birbirleri ile çatışması ve temiz çıkarımları engellemesi söz konusu olduğundan, ideolojinin kaynağı olan parti tüzükleri tercih edilmiştir. Son bölümde ise tüm anlatılar birleştirilerek, yapılan analizler doğrultusunda ortaya atılan hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığına yönelik açıklamalar ve elde edilen sonuçların değerlendirmeleri ile birlikte çalışmanın neden önemli olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde elde edilen verilerle daha önceden yapılmış araştırmalar birleştirilerek sonuçlar yorumlanmıştır.

1.1.Problem

Toplumlara tarih içerisinde bakıldığında, onların değiştikleri ve dönüştükleri görülmektedir. Toplumların sahip olduğu değişim ve dönüşümlerden kaynaklı dinamik yapının yalnızca sosyal bilimlerin konusu olmadığı ve bazı sosyal bilim alanlarının bu olguları açıklamak üzere doğduğu da bilinmektedir.

Yakın tarihte yaşanan en ciddi dönüşümlerden birisinin de imparatorluklar çağından uluslar ya da ulus-devletler çağına geçişte önemli rol oynayan milliyetçiliğin etkisi ile olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi göz önüne alındığında Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olması özelliği ile bahsedilen geçiş döneminin milliyetçi izlerini taşıdığı, etnik bir topluluğun adı ile kurulmasından başlanarak sıralanabilecek pek çok madde ile ispatlanabilir.

Osmanlı İmparatorluğu milliyetçilik akımları ile birlikte pek çok problemle karşı karşıya olmasına karşın, yaşadığı sorunlar neticesinde çıkan isyanlar bir süre sonra dönemin yükselen trendi olan milliyetçilik karakterine bürünmüştür. Böylece milliyetçilik akımları hem imparatorluğun bileşenleri için hem de imparatorluk için bir gündem maddesi haline gelerek, toplumsal ve tarihsel dönüşüm içerisindeki rolünü oynamaya başlamıştır.

Bu noktada Osmanlı İmparatorluğu'nun dini kimliklere dayalı bir millet sistemi tertipleyerek bu sistem doğrultusunda tebaasını yönettiği bilinmektedir. Yani modern öncesi dönemde de kendisine özgü bir millet anlayışına sahiptir. Ancak modern dönemde ya da klasik dönemden modern döneme geçiş arasında rol oynamaya başlayan milliyetçiliğin toplumları, dini kimliği bir özellik olarak dışarıda bırakarak birleştirdiği bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda da resmi ideoloji olarak uygulanan

milliyetçi siyaset içerisinde "Laiklik" ilkesinden kaynaklı olarak dini kimlikler dışarıda bırakılmıştır. Oysa Osmanlı millet sisteminde belirleyici unsur dindir.

Bu tezde, mevcut düzende milliyetçi söylemi oluşturarak toplumu bu yolla etkileyebilen siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının birbirlerinden nasıl farklılaştığı, bu farklılaşmada din olgusunun nasıl bir yeri olduğu, siyasi partilerin tüzüklerinden hareketle, sahip oldukları ideolojik bağlamları da kullanılarak çözümlenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarını, siyasi parti tüzüklerinin ideolojik kısımları yoluyla milliyetçilik kuramlarına bağlı olarak analiz etmek, Türkiye'deki milliyetçilik türlerinden hangilerinin özelliklerini içerisinde barındırdığı belirlemek ve dinin bu farklılaşmalar içerisindeki rolünü açıklamaktır.

Böylece çalışmanın ana amacı, mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarını, milliyetçilik kuramlarına ve Türkiye'deki milliyetçilik türlerinin özelliklerine göre çözümlemektir. Birbirlerinden farklı olduğu düşünülen milliyetçilik anlayışlarının farklılıklarının ortaya çıkarılması amacı ile birlikte bu farklılıklarda dini söylemlerin yerinin ne olduğunun gösterilmesi de araştırmada amaçlanmıştır. Daha önceki çalışma ve araştırmalardan elde edilen verilerin ve teorik çalışmalardaki görüşlerden yola çıkılarak geliştirilmiş hipotezler şu şekildedir;

- Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışları etno-sembolik kurama göre birbirlerinden farklılaşmaktadır.
- Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışları Türkiye'deki milliyetçilik anlayışlarına göre farklılaşmaktadır.
- Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dine dair farklı bakış açıları vardır.
- Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında din önemli farklılaşma yaratmaktadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Araştırmanın sosyolojik olduğu kadar tarihsel ve siyasal anlamda da önemi vardır. Siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının ve bu anlayışlar içerisinde mevcut olan din

olgusunun yerinin anlaşılabilmesi için, milliyetçilik düşüncesinin tarihsel gelişimi, kuramsal yapısı ile Türkiye'de milliyetçilik anlayışının tarihsel kökleri ile bugünki siyasi partilerin görüşlerinin çözümlenecek olması, konuya dair daha geniş bir bakış açısı sunmakla kalmayacak, kuramsal anlamda tespitleri yapılmış milliyetçilik tanımları ile mevcut Türkiye örneklerinin bunlarla ne kadar benzeşip ne kadar farklılaştığı ortaya koyulmuş olacaktır. Ayrıca milliyetçilik anlayışları içerisinde var olan din olgusunun diğer etkenlerle birlikle çözümlenmesi, mevcut siyasi partilerin millet anlayışı konusunda ne kadar modernleştiğini de gösterecektir. Böylece çözümlemeler ve yorumlamalar sonucunda Türkiye'de araştırmanın konusu olan milliyetçilik türleri ile ilgili olarak geniş bir bakış açısı elde edilmiş olacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının anlaşılabilmesi için araştırma, mevcut siyasi söylemde milliyetçilik ideolojisini kurgulayan 2015 genel seçimlerine girmeye hak kazanan siyasi partiler arasından seçilmiştir. Seçilen siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının en temel halini yansıttığı varsayılan siyasi parti tüzükleri ile araştırma sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanım ve Kavramlar

Milliyetçiliğin ve milletin hem ne olduğu hem de ne zaman ortaya çıktığı üzerine halen sosyal bilimciler bir fikir birliği sağlayabilmiş değillerdir. Bu yüzden de sosyal bilimsel olarak, milliyetçilik ve milletin tam olarak ne olduğuna dair, zengin ve görüş farklılıkları ile dolu bir literatür söz konusudur. Literatürde var olan bu farklılıklara bağlı olarak da yine farklı kuram ve yaklaşımlardan bahsedilebilir. Bu yaklaşım ve kuramlar başlıca ilkçi(pdimordialist), modernist ve etno-sembolcü olarak sınıflandırılabilir (Özkırımlı, 2013, s. 27).

Milliyetçiliğe millete dair ilkçi (primordialist) bakış açısı, etnik kimliği ve bu kimliğin oluşturduğu, topluluk içerisindeki bağları inceleyen çalışmalardan hareketle oluşturulmuştur (Özkırımlı, 2013, s. 80). Modernist milliyetçilik kuramlarına göre ise milletler ve milliyetçilik, modern döneme ait toplumsal yapılardır. Bu döneme ait özelliklerden olan kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması ve laikleşmenin yarattı süreçlerin bir getirisi olarak milletler ve milliyetçilik ortaya çıkmıştır (Özkırımlı, 2013, s. 103). Milletlere ve milliyetçiliğe dair bir diğer açıklama yöntemi

olarak anlatılan etno-sembolcü yaklaşım ise milliyetçilik ve millet çözümlemelerinde etnik geçmişe önem verilmesinden ötürü bu şekilde adlandırılmaktadır (Özkırımlı, 2013, s. 203). Etno-sembolcü yaklaşım her ne kadar etnik geçmişe önem verse de millet ve milliyetçilik kavramlarına ilişkin yapılan çözümelerde, ilkçi bakış açısını reddetmektedir. Ancak modernist yaklaşımlarında etnisite gibi olguların, millet ve milliyetçilik içerisinde yerlerini açıklamada yetersiz kaldığına atıfta bulunmaktadır. Böylece etno-sembolcü bakış açısı her iki açıklayıcı bakış açısı arasında bir sentez oluşturur. Örneğin, Gellner milletler ve milliyetçiliğe ilişkin olarak, modernist kuramlar çerçevesinde, bu olguların 18. yüzyıl sonlarında sanayi devrimine bağlı olarak ortaya çıktığı iddiasındadır. Ancak bu açıklama, milliyetçiliğin bireyler üzerinde yarattığı yoğun duyguya bir açıklama getirememesinden dolayı eleştirilir. Bir etno-sembolcü olan Smith bu eksikliği, modern milletlerin etnik geçmişleri ile açıklanması yoluyla gidermektedir (Giddens, 2008, s. 921-922).

Etniklik ise kısaca bir insan topluluğunun, topluluk dışında kalan diğer insanlardan ayırt edilmesine yarayan farklılıklar ve topluluk içerisinde olan bireylerin benzerlikleri ile alakalıdır. Bu sınırlar, topluluğa ait üyelerin kendilerini diğerlerinden farklı görerek, bunun karşılığında diğeri tarafından farklı olarak algılanmaları olarak çizilebilir. Etnik toplulukların kendi içlerindeki benzerlikleri ve diğerleri ile olan farklılıkları dilleri, dinleri, tarihleri ya da ataları, giyimleri ya da süslenmeleri gibi ana hatlar üzerinden tanımlanabilir. Böylece etnikliğin zaman içerisinde üretilen ve yinelenen, toplumsal bir olgu olduğu söylenebilir. Bireyde bir aidiyet yaratması ve bireyin bu aidiyete göre davranmasından ötürü önemlidir. Geçmişle bugün arasında bulunan bağı oluşturan etnisitenin canlı tutulması, kültürel geleneklerin yaşatılması ile mümkündür. Bu yolla canlı tutulan etnisitenin, kültürel geleneklerin yaşatılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen pratiklerin zaman içerisinde değişmesinden ötürü, sabit olmadığı ve akışkan olduğu söylenebilir. Böylece etnisite değişen koşullara göre uyum sağlamakta ve uygulanan pratiklerin tüm bireylerce izlenmesinden ötürü, etnik topluluğun tüm bireylerini kuşatmaktadır (Giddens, 2008, s. 535-537).

Pratikte etnik topluluk, bir grup insan topluluğundan "kendisini farklılıkları yoluyla ayırır" ya da benzerlikleri yoluyla "kendi gibi olanlarla kaynaşırsa" ortaya çıkmaktadır (Smith, 2014, s. 46). Farklı etnik unsurların bir araya gelmesi sonucunda etnik bütünleşme veya etnik çatışmayla karşılaşılmaktadır. Etnik çatışmada etnik yapılar birbirlerinden ayrılırken, etnik bütünleşmede farklı süreçler gözlenmektedir. Bunlar, asimilasyon, eritme potası ve kültürel çoğulculuğun oluşmasıdır. Asimilasyon durumunda, farklılık

taşıyan etnik gruplardan biri ya da daha fazlası, kendi özgül gelenek ve pratiklerini bırakarak, çoğunluğun değer ve normlarına göre şekil alırlar. Eritme potasında farklı etnik grupların özgül gelenek ve pratikleri, diğerleri ile kaynaşarak ortak bir örüntü oluştururlar. Burada kritik olan, etnik grupların kültürlerini tamamen değiştirmemesiyle, farklı pratikleri kendi kültürlerine eklemlemeleridir. Kültürel çoğulculukta ise, farklı etnik unsurlar yasalar yoluyla koruma altına alınır. Özgül kültür ve pratiklerin bu şekilde korunmasına karşın, ekonomik ve siyasi yaşamda tamamen eşitlik ve büyük ölçüde katılım söz konusudur (Giddens, 2008, s. 544-545).

Etnik yapı, kolektif bir özel adla kendisini tanımlarken, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, özel bir yurda ait bağlılık ve bunları paylaşan nüfusta dayanışma duygusu yarattığı takdirde, milli kimliğin temelini oluşturabilecek düzeye gelmiş olur (Smith, 2014, s. 42). Milli kimlik ulus-devletler düzeyinde düşünüldüğü takdirde, o devlette yaşayan tüm vatandaşları kapsayacak şekilde kuşatıcı olmalıdır. Etnik kimlik temelinde kurgulanmış bir milli kimlik, üzerine kurgulandığı etnik kimliğin, etnik grubu diğer etnik gruplardan ayırıp, kendi içerisindeki bireyleri birleştirirken gösterdiği gücü kadar etkilidir. Milli kimliğin gücü kendisini bireyin sahip olduğu diğer kimlik özelliklerinin, milli kimlik tarafından pekiştirilmesinde ya da bastırılması/yıkılması yoluyla göstermektedir (Smith, 2014, s. 18-20). Etnik kimlikte olduğu gibi, tarihi bir toprak, ülke ya da yurt, ortak mitler ve tarihsel bellek ve etnik kimlikten farklı olarak, ortak kitlesel kamu kültürü, topluluğun bütün fertlerini kapsayan ortak yasal hak ve görevlerle topluluk fertlerinin ülkeleri üzerinde serbest hareket imkanına sahip olduğu ortak bir ekonomi milli kimliğin özelliklerindendir (Smith, 2014, s. 32).

Bu noktalardan hareketle millet, tarihi bir toprağı veya ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve ödevleri paylaşan insan topluluğu olarak tanımlanabilir (Smith, 2014, s. 32). Bu haliyle millet kavramı içerisinde hem etnik hem de kamusal yanlar taşımaktadır. Bu yapısından ötürü toplumlar tarafından farklı şekilde algılanmaktadır. Örneğin Batı anlayışında millet kavramı, bireyin kendi seçebileceği bir topluluk fikrini ön plana çıkarırken, Batılı olmayan "etnik" ya da "Doğu tipi" modelde, birey içerisine doğduğu etnik kültür ile damgalanır ve nereye giderse gitsin bu etnik kimliği değiştiremez (Smith, 2014, s. 28).

Tekrar milliyetçiliğe dönülürse, milliyetçilik ideolojisinin "millet" ve "milli kimlik" kavramlarından ve bu kavramların bileşenlerinden beslendiği açıktır. Hem bu bileşenlerin hem de bu bileşenlere dair açıklamaların çeşitliliği söz konusu olduğundan, milliyetçiliğin açıklanması konusunda, geniş perspektifte bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Buna bağlı olarak milliyetçiliğin çözümlenmesinde hem etnik süreçlerin hem de modern toplumun araçlarının etkisini göz önüne alan, etno-sembolcü yaklaşımdan büyük ölçüde faydalanılacaktır.

Etno-sembolcü kavramlaştırmanın önemli isimlerinden olan Smith'e göre milliyetçilik düşüncesinin bazı çekirdek unsurları vardır. Bu unsurlar, dünyanın her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüş olması, milletin bütün siyasi toplumsal gücün kaynağı olması ve millete bağlılığın diğer bütün bağlılıklardan üstün olması, özgür olmanın ve kendilerini gerçekleştirmek isteyen insanların, kendilerini bir milletle özdeşleştirmeleri zorunluluğu ve dünyaya adalet hakim olacaksa, bunun ancak milletlerin özgür ve güvenlik içerisinde bulunduğu bir ortamda olabileceğidir. Ancak milletlerin özgür ve güvende olmaları için, bir ulus-devlete sahip olmaları fikri evrensel değildir. Bu noktalardan hareketle en genel hali ile milliyetçilik, bir milletin özerklik, birlik, milli bir kimlik kazanmasına ve bunların idame ettirilmesine yönelik ideolojik bir harekettir (Smith, 2014, s. 121-122).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. Milliyetçilik Tartışmasının Tarihsel Gelişimi

Milliyetçilik ve milletin ne olduğuna dair tartışmaların devam etmesi ve bu olgulara dair literatürde henüz bir fikir sağlanmamasından ötürü, milliyetçilik ve millete dair tarihsel bir anlatım yapmak güçtür. Bu yüzden millet ve milliyetçilikle ilgili tartışmanın tarihinin anlatılması daha yerinde olacaktır ve derli toplu bir bakış açısı geliştirilmesini sağlayacaktır.

Özkırımlı'ya göre milliyetçilik tartışmalarının ayrılabileceği dört farklı evre vardır. Bunlar,

1. Milliyetçilik düşüncesinin doğduğu on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllar
2. Milliyetçiliğin akademik araştırmalara konu olduğu ilk dönem (1918-1945)
3. Milliyetçilik tartışmasının gelişim gösterdiği ikinci dönem (1945-1990)
4. Milliyetçilik tartışmasının yeni boyutlara taşındığı üçüncü dönem (1990'dan bugüne)

olarak sıralanmaktadır (2013, s. 31-32).

2.2.1. Milliyetçilik Düşüncesinin Doğduğu 18. Ve 19. Yüzyıllar

Milliyetçilik düşüncesinin doğduğu yüzyıllara ve bu düşünce etkisiyle gerçekleşen olaylara bakıldığında, milliyetçiliğin açık şekilde seçilir olmasına karşın, diğer ideolojiler gibi büyük düşünürlere sahip olmadığı göze çarpmaktadır. Anderson'a göre milliyetçilik diğer ideolojik akımlar gibi kendi büyük düşünürlerini üretememiştir (Anderson, 2015, s. 19). Tartışmalara yön veren farklı bir bakış açısına göre ise milliyetçiliğe katkıda bulunan düşünürlerin yeteri kadar büyük ya da önemli olup olmamasından ziyade hangi düşünürlerin milliyetçi olarak sayılması gerektiğidir. Çünkü öyle ya da böyle ortaya çıkmış ve üzerine tartışılan bir ideoloji vardır ve bu ideolojiye göre tarihe etki eden olaylar yaşanmıştır. Buna bağlı olarak O'Learly, Rousseau, Burke, Mill ve Friedrich List'i milliyetçi düşünürler olarak saymaktadır (Özkırımlı, 2013, s. 32).

Kimlerin milliyetçi düşünürler olduğu ve kimlerin milliyetçilik düşüncesine katkısının olduğu tartışması devamlılığını korurken, milliyetçilik ideolojisinin Alman romantik düşüncesi içerisinde köklerinin olduğu konusunda literatürde bir fikir birliği olduğu söylenebilir. Alman romantik düşünürleri siyasi bir söyleme ve programa sahip değillerdir. Alman romantiklerinin arzu ettikleri değişim ya da devrim aslında "estetik" anlamda bir değişme ve gelişmeyi işaret etmekteydi. Ancak yapılması hedeflenen değişim ve gelişimin "kendine özgü" olması vurgusu beraberinde bir "Alman olma" bilincinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özkırımlı, 2013, s. 33).

Rousseau'nun ve hatta Kant'ın Alman romantik düşüncesinin oluşumuna olan katkıları göz önüne alındığında, milliyetçilik düşüncesi içerisinde sayılabilir hale geldikleri söylenebilir. Ancak elbette Kant milliyetçi değildir. Kedouri'ye göre Kant'ın geliştirdiği ahlaki ve epistemolojik ikiliğin siyasi sonuçlarından birisi de milliyetçiliğe ilham olmuş olmasıdır. Kant'a göre "iyi irade", "özgür irade" ve "özerk irade" en üst değerlerdir. Bu değerlere göre birey kendi kaderini tayin hakkına sahiptir ve vatandaşların özerk iradesinin en güçlü yansıması, bu iradenin egemen olabileceği en iyi yönetim sistemi cumhuriyettir (Özkırımlı, 2013, s. 34).

Fichte ise Kant'ın düşüncelerini geliştirmiş, bireylerin aslında birer hayalet olduğundan bahsetmiştir. Ona göre bireyler yalnızca bir bütün içerisinde yer aldıkları sürece gerçeklik kazanabileceklerdir ve bireyler özgürlüklerini, ait olabilecekleri bütün ile özdeşleştirdiklerinde elde edebilmektedirler. Mutlak özgürlük ancak bireyin bütün tarafından mutlak olarak özümsenmesiyle gerçekleşebilirdi. Buradan hareketle Fichte'nin devlet anlayışının şekillendiği söylenebilir. Fichte'ye göre devlet, kişisel çıkarlarını korumak için bir araya gelmiş bireylerin toplamından ibaret değildir. Her devletin kendi bütünlüğü vardır ve bu bütünlük bireylerden önemlidir. Ancak birey ve devlet tamamen birleştiğinde, bireysel özgürlük gerçekleşmektedir. Fichte başlarda vatanseverliğe karşı bir tutumda ve Fransız liberal düşüncesine bağlı olarak fikirlerini geliştirmiş olsa da 1086'da patlak veren Fransız-Alman savaşından dolayı, Fransızların tutumunu keyfi olarak algılamasından, Alman milliyetçiliğinin bir savunucusu haline gelmiştir (Özkırımlı, 2013, s. 35-36).

Fichte'yle görüş birliğinde olan düşünürlerden birisi de Herder'dir. Herder'in de Alman milliyetçiliğine büyük katkıları olmuştur. Fichte ve Herder'e göre milletler otantik objelerdir ve milletlerin birbirlerine karıştırılmaya çalışılması doğaya aykırı bir durumdur. Herder'e göre insanı insan yapan en önemli özelliği dili kullanmasıdır ve dilin kullanımından önce insan bahsetmek yersizdir. Çünkü dil aynı zamanda düşünceyi de

oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ortak bir dili konuşan insanlar, milletin ilk aşamasını oluşturmaktadırlar. Dilin kullanıldığı en küçük grup ise ailedir. Aynı dili konuşan aileler, milleti meydana getirmektedirler. Buna bağlı olarak millet ailenin doğal bir uzantısı halindedir. Bu düşünceler doğrultusunda dil ve millet arasında düşünsel bir bağ kurulmuş ve milli otantikliğin korunmasının yolu, dilin korunması olarak belirlenmiştir. Bu çıkarımlar Alman milliyetçiliğinin dil, millet ve devlet fikirlerinin temellerini oluşturmuştur. Kısaca Alman romantik düşüncesinden vücuda gelen Alman milliyetçiliğine göre, milletler eşi benzeri olmayan kendilerine özgü oluşumlar olarak kabul edilmiştir. Milleti oluşturan bireylerin kendi kaderlerini tayin etmeleri gerektiği vurgulanmış ve bunun en yüce siyasi değer olarak kabul edilmesiyle, vatandaşlar bütünü olan milletlerin kendi devletlerine sahip olmaları gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Özkırımlı, 2013, s. 37-38).

Alman romantizmi içerisinde başlamış olan milliyetçilik akımı ilerleyen dönemlerde Avrupa'nın diğer ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır. Fransız tarihçi Jules Michelet'e göre millet, bireysel özgürlüğün teminatı durumundaydı. 1789 Fransız İhtilali ile kardeşlik çağı başlamış, zengin-fakir, köylü-soylu ayrımı kalmamış ve toplumsal çatışmalar sona ermiştir. Michelet'e göre "vatanseverlik" insanların tapınması gereken bir din olmalı ve Fransa ile Avrupa'nın itici gücü haline gelmeliydi. Fransız milliyetçi akımı bu görüşleri temel alarak Avrupa'da ortaya çıkmaya başlayan diğer milliyetçi akımlara hem örnek oluyor hem de Fransız milliyetçileri tarafından bu akımlar destekleniyordu. Desteklenen bu hareketlerden bir tanesi de İtalya'nın özgür ve birleşik bir cumhuriyet yönetimine sahip olması isteği ile hareket eden "genç İtalya" hareketiydi. Giuseppe Mazzini'nin önemli bir yer tuttuğu bu harekette İtalya için istenilenler aynı zaman da tüm Avrupa için bir hareket çağrısı niteliği taşıyordu. Buna bağlı olarak Genç İtalya hareketi tüm Avrupa için "Genç Avrupa" hareketi olarak adlandırılan, İrlanda ve Polonya gibi ülkelerdeki milliyetçi akımları kapsayan bir hareketi de teşvik ediyordu (Özkırımlı, 2013, s. 42).

İngiltere'de ise Mill, milliyeti aralarında yakınlık olan insan grubu olarak tanımlıyordu ve bu yakınlığın genel hatlarını etnik özellikler belirliyordu. Ona göre benzer insanlar aynı şekilde idare edilmek istiyorlardı ve bunun sonucunda bir milli yönetim isteği kaçınılmaz hale geliyordu. Bu istekler doğrultusunda eğer özgür siyasi rejimler kurulacaksa türdeş (homogenous) bir milli kimliğin oluşturulması ve birlik içinde bir kamuoyu oluşturulması gerekiyordu (Özkırımlı, 2013, s. 42-43). Buna karşın yine bir İngiliz olan tarihçi Lord Acton milliyetçiliğe dair farklı fikirlere sahipti. Acton'a göre

Mill'in aksine bireysel özgürlük, farklı milletlerden oluşan ve birden fazla yönetim merkezine sahip devletlerce daha iyi korunabilirdi. Ona göre milli birlikte ısrar etmek devrim ve despotluğa yol açabilirdi. Ayrıca Acton, değişik ırkları tatmin edemeyen bir devletin kendisini lanetleyeceğini ve bu farklılıkları etkisiz kılarak özümsemeye ya da dışlamaya kalkışırsa kendi canlılığını da yok edeceğini vurguluyordu (Özkırımlı, 2013, s. 43-44).

Bu dönemde milliyetçilik döneminin ünlü kuramcıları tarafından büyük ölçüde görmezden gelinmiştir. Genel olarak milliyetçiliğin karşısında ya da yanında yerlerini alan Weber ve Durkheim gibi düşünürler birkaç düşünce parçası dışında konuya ilişkin sessizliklerini korumuşlardır. Ancak konuya tamamen kulak tıkanmamış ve milliyetçilik olgusunun çözümlenmesi üzerine yol kat edilmiştir. En çok yol kateden isim ise Fransız tarihçi Ernest Renan'dır (Özkırımlı, 2013, s. 54-55).

Renan milleti açıklarken bugün de yaygınlığını koruyan ırk, din, dil gibi nesnel öğelerle genel sınırlar çizilmesine karşı çıkıyordu. Buna örnek olarak, üç dili ve iki dini olan ayrıca üç ya da dört ırktan oluşan İsviçre'nin bir millet olarak kabul görmesine karşın, İtalyan bölgesi olan ve millet olma unsurlarını daha fazla taşıyan Toscana millet olarak kabul görmüyordu. Ayrıca Avusturya neden bir devlet olarak kabul görürken bir millet değildi? Bunlara bağlı olarak Renan, milletlere bir başlangıç ve son veriyordu. Milletlerin kimliklerinin en önemli parçası "kahramanlıklarla dolu ortak geçmiş, büyük liderler ve gerçek zaferlerdi" bununla birlikte Renan, milletlerin birlikteliklerini koruyabilmek için başlarına gelen veya sebep oldukları kötü olayları da toplu bir şekilde unutmaları gerektiğine inanıyordu. Bu noktalardan hareketle Renan milleti, nasıl oluşursa oluşsun milletin doğuşundaki siyaseti ve ortak geçmişi ön plana çıkarıyor ve onu bir ruh olarak tanımlıyordu. Millete dahil unsurlar her gün bunu onaylıyorlar (Daily Plebiscite) ve buna göre yaşıyorlardı (Özkırımlı, 2013, s. 56).

Milliyetçilik bu dönemde tartışılmanın ötesine geçerek toplumsal bir gerçeklik haline gelmeye başlamıştır. Milliyetçi duygularla motive olunarak gerçekleştirilen eylemler neticesinde üzerindeki ilgi artmaya başlamıştır. Milliyetçiliğin en etkili olduğu evrelerden birisi olan Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan sarsıntılarla, bu olgunun daha fazla irdelenmesi gerektiği ortaya çıkmış ve tartışmalarda yeni bir döneme girilmiştir.

2.2.2. İlk Dönem

Bu dönemde milliyetçiliğin, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı değişim ve ortaya çıkardığı sonuçlara bağlı olarak, daha tarafsız bir tutumla ele alınarak, bir önceki dönemde tartışma alanında var olan kamplaşmaların etkisi azalmıştır. Buna bağlı olarak bu dönem, kuramsal tartışmaların ilk dönemi olarak da ele alınabilir. Snyder'a göre bu dönem bir önceki dönemden beş özelliği ile ayrılmaktaydı ve bu özelliklerinden ötürü, kuramsal tartışmaların bu evrede başladığı kabul edilmekteydi. Bu özellikler sıralanacak olursa;

1. Milliyetçilik bir araştırma konusu olarak ele alınmıştır.
2. Uyulması zorunlu bir norm olarak görülmemiştir.
3. Milliyetçilik tarihsel bir gelişim süreci sonucunda ortaya çıkmıştır.
4. Milliyetçilik çözümlemesinde karşılaştırmalı yöntemler kullanılmıştır.
5. Biyolojik ve organik benzetmelerden kaçınılmaya başlanmıştır.

İlk dönemin temel özellikleri bu şekildedir ve daha önceki dönemde olduğu gibi bu dönemde de "milliyetçilik" doğal bir ürün olarak algılanmış ve baştanvar/verili olarak kabul edilmiştir. Ayrıca milliyetçilik anlatısı bu dönemde genel olarak iki tip anlatı üzerinden işlenmiştir. Bunlar tarihsel süreçlerde milliyetçiliğin ortaya çıkması ve milliyetçilik türlerinin tipolojilere ayrılma çabalarıdır (Özkırımlı, 2013, s. 57-58).

Carleton Heyes milliyetçilik türlerini belirlemeye çalışan ilk araştırmacıdır. Heyes'in tipolojisine göre, insancıl (humantarian), geleneksel, jakoben, liberal, ekonomik ve kaynaştırıcı (integral, devletle milleti bir tutan) milliyetçilikler söz konusudur. Alman asıllı tarihçi Hans Kohn da milliyetçilik tipolojisi geliştiren araştırmacılardandı ve geliştirdiği tipoloji Heyes'ın tipolojisinden daha etkili olmuştu. Kohn'a göre milliyetçiliğin, Batılı-isteğe göre ve Doğulu-organik milliyetçilikler olarak iki türü bulunuyordu. Kohn daha sonra tiplojisinde Batılı milliyetçiliği, bireyci ve toplumcu (collectivist) olarak ikiye ayırmıştır. Snyder da bu dönemde milliyetçilik tipolojisi üzerine çalışan araştırmacılardandır. Ona göre milliyetçilik kronolojik bir sınıflamaya dayanmaktadır. Snyder'a göre 1815-1871 arası kaynaştırıcı milliyetçilik, 1871-1900 dağıtıcı milliyetçilik, 1900-1945 saldırgan milliyetçilik ve 1945'den günümüze çağdaş milliyetçilik söz konusudur (Özkırımlı, 2013, s. 58-59).

Özetle ilk dönemde, Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle milliyetçilik tartışmaları sistemli bir araştırma evresine girmiş ve belirli özellikleri üzerinden ele alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında gözlemlenen milliyetçilikten ve savaşın yarattığı sonuçlardan ötürü araştırmalar 1945'ten itibaren farklı bir evreye geçmiştir.

2.2.3. İkinci Dönem (1945-1990)

İkinci dönemde milliyetçilik araştırmalarına, modernleşme sürecinde aldığı rol eklemlenmiş ve buna bağlı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Weber ve Durkheim'ın düşünceleri üzerinden şekillenen bu dönemde, toplumsal gelişim üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler toplumların gelişim bölümü olarak da görülebilir ve şu şekildedir;

1. Geleneksel Toplum
2. Geçiş Dönemi
3. Modern Toplum.

Bu sisteme göre milliyetçilik, geleneksel toplumdan modern topluma geçişte yaşanan sıkıntıları aşmaya yöneliktir. Ayrıca modern toplum eskinin imajını koruyarak yeniye yönelmeli ve kendi özgünlüğünü korumalıydı. Milliyetçilik bu noktada önemli bir işlev görüyordu (Özkırımlı, 2013, s. 60-61).

Dönemin bir diğer önemli özelliği ise milliyetçilik tartışmalarının olgunluğa ulaşmış olmasıdır. Artık her yönüyle tartışılan bir olguya dönüşmüştür ve eskici, modernist ve etno-sembolcü yaklaşımlar bu dönemde ortaya çıkmıştır (Özkırımlı, 2013, s. 65).

2.2.4. Üçüncü Dönem

Milliyetçilik araştırmalarında yeni disiplinlerle etkileşim bu dönemde artmıştır. Irkçılık, etnisite, kimlik, göç, vatandaşlık gibi güncel konularla etkileşimi sıkça incelenmektedir. Hatta feminizm ve post-modernizm gibi epistemolojik tartışmalarla da ilişkilendirilerek irdelenmeye devam etmektedir (Özkırımlı, 2013, s. 67).

2.3. Milliyetçilik Kuramları

Milletlerin ve milliyetçiliğin, tam olarak ne oldukları ve ne zaman ortaya çıktıkları konusunda, sosyal bilimcilerin halen tam olarak bir görüş birliği sağlayamadıkları daha

önce de belirtilmişti. Buna bağlı olarak, milletleri ve milliyetçiliği açıklamaya yönelik olarak çeşitliliğinden bahsedilen, kuram ve bakış açıları bu bölümde daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Millet ve milliyetçilik olgularına yönelik olarak literatürde daha önce de üç farklı kuram ve bakış açısı grubu anlatılmıştı. Bunlar ilkçi (primordialist), modernist ve etno-sembolcü gruplardı (Özkırımlı, 2013).

İlkçi (primordialist) yaklaşım, etnik gruplarla ilgili çalışmalardan etkilenmiş ve etnik kimlik ile bu kimliğin temelinde yatan bağların gücüne bağlı olarak şekillenmiştir (Özkırımlı, 2013, s. 83). Modernist yaklaşıma göre de milletler ve milliyetçilik, modern çağa ait fenomenlerdir. Böylece milliyetçiliğe ilişkin var olan öğeler son birkaç yüzyıla ait olmakla birlikte, 17. ve 18. yüzyılda batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır (Smith, 2002, s. 137). Milliyetçilik modernist yaklaşıma göre sanayileşme, kapitalizm, merkezi devletlerin ortaya çıkması, bürokrasi, kentleşme, kitle iletişimi ve laikleşme gibi, sana devriminin araçları sonucunda son şeklini almıştır (Smith, 2014, s. 33-34). Modernist yaklaşımların en önemli noktası, milliyetçiliğin kesinlikle sosyo-ekonomik değişimlerden bağımsız düşünülememesi ve modern öncesi toplumlarda bu süreçlerden ve bunlara bağlı toplumsal araçlardan bahsedilemeyeceğinden, milliyetçiliğin tamamen modern toplum ve döneme ait bir kavram olmasıdır.

Milletlere ve milliyetçiliğe dair son bakış açısı olan etno-sembolcü yaklaşım, Conversi tarafından, milletlerin yoktan var edilemeyeceği fikri üzerinde temellendirilmiştir. Milli kimliklerin, maziden kalan mit, değer ve sembollerin etkisi ile şekillendiği fikrinden ötürü, etno-sembolist yaklaşım milleti ve milliyetçiliği çözümlerken, etnik geçmişe de ciddi bir yer vermektedir (Özkırımlı, 2013, s. 209). Ayrıca etno-sembolcü yaklaşım milliyetçilik tartışmasında modernist kuramların literatürde sürdürdüğü hegemonyaya bir tepki olarak da ortaya çıkmıştır. Bu yüzden yaklaşımın sahip olduğu temel savlar, modernist kuramların eleştirilmesi üzerinden elde edilmiştir. Etno-sembolist görüşteki John Armstrong, Anthony D. Smith ve John Hutchinson gibi düşünürler milletin ve milliyetçiliğin açıklanmasında, ilkçiliği reddetmekle birlikte, modernist bakış açılarının yetersiz olduğu görüşünden hareketle, ikisinden de faydalanan bir sentez yaklaşım oluşturmuşlardır. Etno-sembolcü çözümlemelerde milliyetçilik olgusunun açıklanması genel olarak benzer noktalar üzerinden yapılmaktadır. Modern dönemde ortaya çıkan milletlerin, etnik tarihlerine bakılarak, geniş bir yelpazede milletin modern ve modern öncesi dönemlerdeki özellikleri karşılaştırır.

2.3.1. İlkçi (primordialist yaklaşım)

İlkçi yaklaşıma göre, etnisite doğuştan edinilmiş din, dil ve gelen gibi toplumsal pratiklerden beslenen, doğal ve değiştirilemeyen bir bağlılık duygusu ve bundan doğan sosyal dayanışma olarak açıklanmaktadır. İlkçilere göre, bu özelliklere sahip olan bireylerin birbirleri arasında yakınlık kurması daha kolaydır ve kurulan bu yakınlıkların sonucunda etnik topluluklar ortaya çıkmaktadır (Smith, 2014, s. 9-10).

Clifford Geertz, ilkçi bağlılıklarının tanımını yaparken, temelde birinci derece yakınlık ve akrabalık bağlantılarından bahsetmekle birlikte, bunların da ötesinde bir dinsel topluluğun içinde doğmuş olmayı, belirli bir dili konuşmayı ve belirli sosyal uygulamaların takip edilmesini ve bunlardan kaynaklı varoluş fikrinin gerekliliğinden bahsetmiştir (Geertz, 1994, s. 30).

Buralardan hareketle, etnisite kaynaklı ve modernist yaklaşımların kullandığı metotlardan bağımsız olarak yapılan açıklamaların geneli "ilkçilik" başlığı altında değerlendirilebilir. Bu başlık altında ise "doğalcı" "biyolojik" ve "kültürel" olmak üzere üç farklı ilkçi bakış açısı mevcuttur.

2.3.1.1. Doğalcı Bakış Açısı

Doğalcı bakış açısı, ilkçiliğin en aşırı türüdür. Bu bakış açısına göre etnik kimlik, insanın duyuları ya da cinsiyeti kadar doğaldır. Kişiler nasıl bir aileye doğuyorlarsa bir de etnik grubun içerisine doğmaktadırlar. Bu yüzden de farklı insanların farklı etnik topluluklara ait olmaları ve buna göre dağılmaları son derece doğaldır. Ayrıca tüm bunlar doğanın birer gereği olarak görülmektedir. Yine doğalcı bakış açısına göre etnik grupların en temel özelliği kendilerinden olmayanı dışlamalarıdır. Bu aşırı yoruma göre milletler ile etnik gruplar arasında herhangi bir ayrım yoktur. Milletler ve milliyetçilik her dönemde var olmakla birlikte insanlığın temel bir niteliğidir (Smith, 2002, s. 29).

Doğalcı bakış açısı içerisinde değerlendirilebilecek bir diğer ilkçi versiyon da Smith tarafından eskicilik ya da kadimcilik olarak da adlandırılan prennialismdir. Bu yaklaşımın doğalcılıktan farkı, milletleri doğal ya da organik olarak değerlendirmezler. Ortak bir kültür, tarih, din ve toprak insanların milletleri oluşturması için yeterlidir ve bu kavramlar doğalcılıkta da olduğu gibi son derece eski ve daimi olgulardır. Yine bu görüşte de insanlık kendi kültürünü üretmeye başladığından bu yana milletlere sahiptir ve bilinen tüm insanlık çağlarında milliyetçilik ve milletler vardır (Smith, 2002, s. 339).

2.3.1.2. Biyolojik Bakış Açısı

İlkçilik içerisinde ki bir diğer yaklaşım olan biyolojik bakış açısına göre etnik bağların kökenleri genetik özellikler ve iç güdülerdedir. Böylece biyolojik bakış açısının temelinde sosyo-biyolojik kuramların olduğu söylenebilir. Sosyo-biyolojik kuramların genel çerçevesine bakıldığında, üreme eyleminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesine büyük önem verildiği görülmektedir ve birey için bu gerekliliği en düzgün şekilde yerine getirmenin en güvenilir yolu, kendisine en çok benzeyen bireylere yönelmesidir (Özkırımlı, 2013, s. 90). Böylece birey, Peter van der Berghe'nin de belirttiği üzere insan ilişkilerinin temeline akraba olanın tercih edilmesi yöntemini (kin selection) yerleştirecektir. Buralardan hareketle bireyler üremek için ihtiyacı olan eşleri, kendilerine benzerliğini kültürleri ve akrabalıkları yoluyla tespit edecektir. Kültürün bu seçilimde oynadığı rolden ötürü de geniş bir akrabalık ağı olarak görüldüğü, din, dil ve renk gibi sembolleri içerisinde barındırarak, bireyler için kendilerine benzeyenleri bu yollarla işaretlediği söylenebilir (Smith, 2001, s. 52).

2.3.1.3. Kültürel Bakış Açısı

Kültürel ilkçi bakış açısı ise doğrudan Geertz ve Shills ile ilişkilendirilebilmektedir. İki düşünür de birincil bağlılıkların, sanayi toplumlarında bile, seküler ve sivil bağların yanında devamlılık gösterdiğini vurgulamışlardır. Verili/baştanvar (given) olarak kabul edilen birincil bağlılıklar, her şeyden önce var olan, hiçbir şeyden türememiş, toplumsal ilişkilerden bağımsız duygu ve heyecanlardır. Bu özellikleri yoluyla birincil bağlılıkların hem çözümlenmesinin son derece zor hem de birey için son derece güçlü ve bağlayıcı olduğu söylenebilir. Topluluğun bir parçası olan birey, zorunlu olarak ait olduğu topluluğun alışkanlıklarına bağlıdır (Smith, 2001, s. 53). Bu bakış açısının kültürel bir ilkçilik olarak nitelendirilmesinin sebebi, etnik bağlılıklara olan inancı da ön plana çıkarmasıdır. Bireyleri etnik topluluğa ya da (din, dil, ortak geçmiş gibi) milleti oluşturan öğelere bağlayan temel bak, bu öğelerin ilk olma niteliği taşıdığına ve diğer her şeyden önce var olduğuna dair duyulan inançtır (Özkırımlı, 2013, s. 94).

İlkçi yaklaşımı savunan tüm araştırmacıların ortak paydası, etnik kimliklerin yapı taşları olan din, dil, kan bağı gibi nesnel unsurların baştanvar (given) olduğu ve nesilden nesile ciddi değişmelere maruz kalmadan aktarıldığı düşüncesidir. Ancak doğuştan gelen ve toplumsal ilişkilerden bağımsız olarak geliştiği söylenen etnik bağlılıkların varlığının geçerli olmadığı, günümüzde sayısı giderek artmakta olan etnisite çalışmaları ile ortaya

konmaktadır (Özkırımlı, 2013, s. 94). İlkçi bakış açılarına yönetilen bir başka eleştiri de ilkçilerin etnik kimliği bireyin sahip olduğu tüm kimliklerin üstüne doğrudan yerleştirmesidir. Smith'in de belirttiği üzere insanlar birden fazla kimlik türüne sahiptir, aile, bölge, sınıf, din ve toplumsal cinsiyet bunlardan yalnızca bir kısmıdır. Bireyin sahip olduğu farklı kimlik türleri bazen örtüşmekte bazen de çatışmaktadır. Bu yüzen Smith'e göre farklı zamanlarda farklı kimlikler ön plana çıkmaktadır.

2.3.2. Modernist Kuramlar

Modernist milliyetçilik kuramlarına göre milletler ve milliyetçilik modernizmin ve modern toplumun bir ürünüdür. Buna bağlı olarak milliyetçilik inşa edilmiş ya da oluşturulmuştur ve bu oluşturma modern dönemin araçları ile gerçekleştirilmiştir. Böylece milliyetçiliğin varlığından modern öncesi dönemde bahsedilemez.

2.3.3. Karl Deutsch'ün Ulus İnşası Kuramı

Karl Deutsch milletleri ve milliyetçiliği açıklarken, istatistiksel verileri öncelikli olarak kullanmış ve modernleşmeye büyük vurgu yapmıştır. Böylece milliyetçiliğe dair daha nesnel bir açıklama modeli geliştirmiştir. Deutsch'ün yaklaşımı bu özelliklerinden dolayı, modernist kuramların öncüsü olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda bahsi geçen modernlikten kasıt, 16. yüzyılın modernliğinden farklı olarak, sanayi toplumunun ve teknolojisinin, modernliğidir. Deutsch, milletin kuruluşunu toplumsal-demografik süreçlerle açıklamaktadır. Kentleşme, artan toplumsal hareketlilik ve okuma-yazma oranları, kitlesel iletişim yaygınlaşması gibi unsurlar Deutsch'e göre milletin kurulmasında büyük rol oynamış ve bu millet inşasını kolaylaştırmıştır. Bu yaklaşımda topluma yeni bakış açıları sunma ve bireyleri ortak idealler etrafında birleştirme görevi ile kitle iletişim araçları arasında doğrudan ilişki vardır. Yani millet öncesi bir toplum için, millet inşası hedefleniyorsa, toplumsal kaynaşma kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştirilebilecektir. Yine ulus inşası kuramına göre, geleneksel toplum, bahsedilen tüm modern araçlarla sanayi toplumuna çevrilirken, bu geçiş esnasında kuvvetli bir toplumsal hareketlilik ortaya çıkacaktır. Bu yolla Deutsch'e göre modernleşme kaçınılmaz olarak etnik özgürlükleri yok edecek ve azınlık grupları baskın grupların bünyesinde eritecektir. Tüm bunların sonunda ise ulus inşası gerçekleşmiş olacaktır (Jaffrelot, 2010, s. 31-32).

2.3.3.1. Tom Nairn'in Dengesiz Kalkınma Kuramı

Tom Nairn ise milletlerin ve milliyetçiliğin, toplumların kendi gelişim süreçleri içerisinde zorunlu bir aşama olarak görülmesine karşıdır. Ona göre milliyetçiliğin kökleri toplumların kendi iç dinamiklerinde değil, dünyanın genel tarihsel gelişim süreci ile alakalıdır (Özkırımlı, 2013, s. 111). Nairn'e göre milliyetçilik, Fransız ve Sanayi Devrimlerinden bugüne kadar olan dönemde, dünyaya egemen olan politik ekonominin bazı özellikleri tarafından belirlenmiştir (Nairn, 1981, s. 320).

Kapitalizm dünyayı hızla etkileyip dönüştürürken, milliyetçilik bu sürece karşı ortaya çıkmış tarihsel ve toplumsal bir tepkidir. Milliyetçilik, kapitalist ekonominin 18. yüzyıldan bu yana dünyada yaratmış olduğu eşit olmayan ve dengesiz kalkınmanın doğal sonucudur. Sürece dönük olarak sanayileşmiş merkez (core) ülkelerin, geri kalmış çevre (periphery) ülkeleri üzerinde kurduğu üstünlük ve baskıdan dolayı, geri kalmış ülkelerin seçkinleri, halklarının kalkınma beklentilerinin karşılanması için, bu görevi üstlerine aldıklarında, kalkınma için gerekli olan toplumsal bütünlüğün sağlanmasının aracı olarak milliyetçiliğin ortaya çıktığı söylenebilir (Nairn, 1981, s. 325). Bir yandan gelişmiş ülkelerin geri kalmış toplumlar üzerinde yarattığı baskıdan ötürü milliyetçilik doğarken diğer yandan da milliyetçilik dünya siyasetinin yeni normu haline gelerek, gelişmiş ülkeleri de etkisi altına almıştır (Nairn, 1981, s. 326).

Nairn'e göre milliyetçilik için iyi ya da kötü olarak ayrım yapılması doğru değildir. Çünkü her milliyetçilik kendi içerisinde hem iyiyi hem de kötüyü barındırmaktadır. Milliyetçiliğin içeriğinde hem ilericiliğin hem de gericiliğin olduğunu söyleyen Nairn bu yüzden yine milliyetçiliği iki yüzü olan eski Roma tanrısı Janus'a benzetmektedir (Nairn, 1997, s. 71-73).

2.3.3.2. Eric Hobsbawm'ın İcat Edilmiş Gelenekler Kuramı

Modernistler için milliyetçi duyguların uyanması ile modernleşme sürecinin yol açtığı çatışmalar birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden de Hobsbawm, modern milletin ve onunla bağlantılı olan her şeyin temel karakteristiğinin, modernlik olduğu vurgusunu yapmaktadır (Hobsbawm, 2006, s. 29). Modernleşme ekolünü izleyen tüm yaklaşımların, bir şekilde milletin inşasına vurgu yaparak, bu olguya odaklandığı söylenebilir. Böylece Hobsbawm da milletlerin tarihsel olarak yakın bir dönemde ortaya çıktığını söylemekte ve milletlerden ancak "modern toprağa bağlı devletlerin (ulus-devletler) ortaya çıkmasından sonra" söz edilebileceğini belirtmektedir (Hobsbawm, 2006, s. 24). Gellner

de ne şehir devletlerinde ne feodal yapılarda ne de imparatorluklarda milliyetçiliğin izine rastlanmadığı konusunda Hobsbawm ile görüş birliğine sahiptir (Gellner, 2008, s. 49). Kısaca bu görüşlerden modernist kuramların ana hareket noktası olan devletlerin milletler ve milliyetçiler tarafından kurulduğu fikrinin aksine, devletlerin bu yapıları inşa ettiği fikrine ulaşılmaktadır (Hobsbawm, 2006, s. 24).

Modernist kurama göre milletler yalnızca bir toprağa bağlı devletin basit ürünleri değillerdir. Milletler, yalnızca belirli koşullar altında, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin belirli bir noktasında ortaya çıkabilmektedir. Konuşulan ya da yazılan standart milli dillerin, matbaa olmaksızın gelişmesi ve okur-yazarlığın yaygınlaşarak, kitlesel bir eğitimin kurgulanabilmesi olanaksızdır. Bu gibi teknolojik gelişmelerin, milletin inşasında birer ön koşul olduğu söylenebilir. Ayrıca millet yalnızca inşa edilen bir yapı olmanın ötesinde, sıradan insanların umutlarını, gereksinimlerini, özlem ve çıkarlarını da temsil ettiğinden, birden fazla boyuta sahiptir (Hobsbawm, 2006, s. 24-25).

Hobsbawm'a göre toplum hızlı endüstriyel değişim nedeniyle parçalanma tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Böylece toplumun bütünlüğünün güvence altına alınması fikrine bağlı olarak "uluslar" icat edilmiştir. Çünkü hızlı toplumsal hareketliliğin görüldüğü zamanlarda, insanların en önemli ihtiyacın bir topluluğa, hiyerarşiye ya da inanç sistemine ait olduklarını hissetmeleri gerekliliğidir. Hızlı toplumsal hareketliliğin yarattığı istikrar bozucu durumlarda, bir gelenek ya da kabul görmüş olan bir tarih ile devamlılık adı altında, özellikle ulusal bir maske ile, toplumsal değişimin radikalliği toplum tarafından tolare edilebilmektedir. Bu yollarla yönetici sınıf, mevcut sınıfsal düzeni alt ederek, endüstrileşme ve politik hareketliliğin yarattığı tehlikeli süreci kontrol altına alabilmektedir (Smith, 2014, s. 85-86).

Hobsbawm milliyetçiliğin ve milletin birer icat olduğu iddiasını geliştirerek, yeni kurulan devletin sembollerinin ve bunlara yönelik olarak üretilmiş geleneklerin de birer icat olduğunu söylemektedir (Smith, 2014, s. 85). Bu düşünceye göre milleti ve milli kimliği yaratma sürecinde, millet için ortak bir tarih, mitler ve kahramanlar yaratılmaktadır. Temelinde bir ideoloji olan milliyetçiliğin, milleti kurgularken kullandığı bu tip imgeler, millet oluşturacak insanların üzerinde güçlü bir tutku ve bağlılık yaratması açısından, üstünlük temalı olarak işlenir. Buralardan hareketle milliyetçilik için, aslında öyle olmayan bir şeye bireyler tarafından tutkuyla bağlanılmasını sağladığı söylenebilir. Renan'ın da vurguladığı üzere, "Tarihi yanlış yazmak bir millet olmanın parçasıdır." (Hobsbawm, 2006, s. 27). Hobsbawm ise tarihin ideolojik amaçlar doğrultusunda çarpıtılmasına yönelik, "Nasıl ki haşhaş eroin müptelalarının hammaddesi

ise, tarih de milliyetçi, etnik ya da fundamentalist ideolojilerin hammaddesidir. Geçmiş, bu ideolojilerin asli öğelerinden birisi belki de asli öğesidir. Eğer amaca uygun bir geçmiş yoksa her han için yeniden icat edilebilir." (Hobsbawm, 1999, s. 9).

2.3.3.3. Ernest Gellner'ın yüksek Kültürler Kuramı

Gellner da milliyetçiliğe, ulusların öz bilinçlerine kavuştukları bir süreçten ziyade, bir icat ya da inşa süreci olarak bakmaktadır. Ona göre milliyetçilik tarafından, önceden var olan kültürel topluluklar milletlere dönüştürülüp "olmadık yerde milleti icat etmektedir" ve genellikle bu süreçte, inşa edilecek milleti farklı kılacak bazı imgelere ihtiyaç duyulmaktadır (Gellner, 2007, s. 24). Bu yüzden de Hobsbawm ve Gellner gibi pek çok farklı düşünür de milleti asli ve değişmez bir unsur olarak görmezler. Milletler milliyetçi ideolojiler doğrultusunda, teknolojik ve ekonomik gelişme sürecinin bir aşamasında ortaya çıkarılan bir olgudur (Gellner, 2008, s. 1) (Hobsbawm, 2006, s. 24).

Gellner için modern felsefenin tüm temel konusu endüstrileşmedir. Buna bağlı olarak milliyetçilik de toprağa dayalı toplulukların sanayi toplumuna geçişi sırasında var olan dinamiklerle alakalı bir oyundur (Gellner, 2007, s. 57). Sanayi devrimi öncesinde dünya, kültürel farklılıkların bolca bulunduğu ve çok sayıda farklı etnisitenin varlığını devam ettirdiği bir yığın iken, modern döneme gelindiğinde, politik ve etnik sınırların birbirlerine denk düşmemesi sonucunda tepkisel bir milliyetçilik de söz konusu olmuştur. Sanayi öncesi toplumlarda, pek çoğu birbirine ters olan kültürel farklılıkların zenginliği, bir bütün olarak politik sarsıntılara yol açmamaktaydı ve hatta var olan toplumsal ve politik düzen bu farklılıklar tarafından da destekleniyordu. Fakat endüstrileşmenin getirmiş olduğu tek tip vatandaş isteği ve bireylerin homojen hale getirilmesi eğilimi doğrultusunda, bu farklılıklar mevcut yeni sisteme karşı hale gelerek, milliyetçiliğin de oluşmasına zemin hazırlamıştır (Gellner, 2007, s. 69).

Sanayi öncesi toplumların yapısal açıdan karmaşık olmasına karşın, birbirleri ile denge içerisindedirler. Genel olarak dengeli yürüyen bu toplumsal yapı, kan bağı ve toplumsal statülerle belirlenmekteydi. Fakat sanayi toplumlarında, ekonomik büyümenin elde edilebilmesine yönelik mesleki hareketliliğin sağlanması için, kan bağına bağlı yapı devre dışı bırakılmıştır (Gellner, 2007, s. 72). Böylece, modern toplumdaki tabakalar arası hareketliliğin daha akışkan ve neredeyse toplumsal her rolün her birey için açık hale geldiği söylenebilir. Bu şartlar altında ihtiyaç duyulan ilk araç da ortak bir dil olmuştur. Bu yolla dil, ortamdan bağımsız hale gelerek bir yaygınlık kazanmış ve bireylerin

birbirlerini anlayabileceği ortak bir dil zorunlu hale gelmiştir. Ortak dil ihtiyacının karşılanmasına yönelik de sanayi toplumu öncesi genel ailede ve ya ilkel eğitim kurumlarında verilen temel eğitim yerini, standardı olan bir eğitim sistemine bırakmıştır. Yani bu dönemde birey, aldığı eğitim sonucunda toplum içerisinde birey halini almaya başlamıştır.

Modern döneme gelindiğinde, kültürün kendisinin tek başına önemli olduğu söylenebilir. Çünkü kültür dil vasıtası ile tüm topluma egemen olmuş ve toplumun tanımlanmasında en önemli araç haline gelmiştir. Böylece modern toplumlarda bireyler krala, toprağa ya da inanca değil, kendi kültürlerine sadakat beslemektedir (Gellner, 2008, s. 38). Endüstrileşmenin doğal sonuçlarından birisi olarak kültürel türdeşlik, bu şekilde uyulması gereken bir norm halini almıştır. Tam olarak bu noktada milletlere ve milliyetçiliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü milliyetçilik özünde, bir yüksek kültürün daha önce pek çok alt kültüre sahip olan bir topluma empoze edilmesi ve bu toplumu bir arada tutan herkesin paylaştığı bir yüksek kültürdür (Gellner, 2008, s. 59).

2.3.3.4. Benedict Anderson'un Hayali Cemaatler Kuramı

Anderson'un milliyetçilik bakış açısında liberalizm ve faşizm gibi kavramlardan farklı olarak akrabalık ve din gibi olgular ön plana çıkarılmaktadır. Buna bağlı olarak milletler bu bakış açısında "hayal edilmiş cemaat" olarak tanımlanmaktadır (Anderson, 2015, s. 20). Hayali cemaatler kuramı da modernist bir kuram olmasına karşın, Gellner'ın "olmadık yerde millet" icat edilmesi fikri Anderson tarafından eleştirilmektedir. Anderson'a göre icat edilmiş olmak, sahtekarlık ya da uydurulmuş olmakla bir değildir. Bu düşünceye göre yüz yüze temasın bulunduğu ilkel köyler dışındaki tüm cemaatler birey tarafından hayal edilmektedir ve hayal edilen bu cemaatler birbirlerinden sahte ya da gerçek oluşları yoluyla değil, bireyler tarafından nasıl hayal edildiklerine göre ayrıştırılmalıdır.

Buralardan hareketle Anderson için milletin, "hayal edilmiş bir siyasi topluluk" olduğu söylenebilir. Milletin hayal edilen bir topluluk olarak tanımlanmasının sebebi ise en küçük milletin üyelerinin bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla hiçbir zaman tanışmayacak ve çoğu hakkında hiçbir zaman hiçbir bilgiye sahip olmayacak olmasıdır. Buna rağmen bir millete mensup her bireyin zihninde, kendi milletinin hayali var olmaya devam edecektir. Ayrıca millet bireyler tarafından da sınırlı hayal edilmektedir. Çünkü en büyük milletlerin bile, ötesinde başka milletlerin yaşadığı sınırları vardır. Böylece

hayal edilen millet kendi sınırları içinde egemen olarak kabul edilir. Bunun nedeni ise millet kavramının aydınlanma felsefesi ve devrimlerinin güçleri tarafından, güçlerini tanrıdan alan hiyerarşik hanedanlıkların meşrutiyetlerinin yerle bir edilmesidir. Hanedanlıklardan boşalan egemenlik alanına millet geçmiştir. Özgürlük hayallerinin bu düşünceler önderliğinde kurulması ile insanlar tanrıya aracısız olarak doğrudan bağlanmayı ve var olan eşitsizlik ve sömürü düzenini yıkmak için, ilişkileri ne boyutta olursa olsun milleti daimi derin ve yatay bir yoldaşlık, kardeşlik olarak hayal etmeyi tercih etmiştir. Böylece milleti oluşturan bireylerin, milletleri uğruna hayatlarını harcamalarının ve hatta hayatlarını vermelerinin altında yatan duygu ve düşünceler şekillenmiştir (Anderson, 2015, s. 20-22).

Anderson'a göre milliyetçilik, bireyler tarafından bilinçli olarak benimsenen siyasi ideolojiler değildir ve bundan kaynaklı olarak, milliyetçiliğin çözümlenmesi için, kendisinden önce gelen kültürel yapılarla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Millet modern toplumun bir ürünü olduğundan kendisinden önceki dönemin önemli kültürel yapılarına bakıldığında, din ve hanedanlık göze çarpmaktadır (Anderson, 2015, s. 26). Toplumların ilahi bir bağış ve buyruktan dolayı hüküm sürmekte olan kralların altında ve etrafında örgütlendiği sistemin sarsılması ile birlikte, dinsel iktidar ve düşünce de böylece güçten düşmüştür. Deniz aşırı keşiflerle ve kutsal dil olan Latincenin önem kaybetmesi sonucunda dini topluluklara daha çok darbe inmeye başlamıştır. Milliyetçiliğin 18. Yüzyılda doğabilmesinin en önemli sebebi dinin toplum üzerinde var olan başatlığının kaybolmaya başlamasıdır. Çünkü dinler toplumların var olan sorunlarına, ölümden sonraki yaşamda çözümler üretiyor ve mevcut toplumsal, siyasal yapıların değişmesini önlüyordu. Dini etkinin azaldığı toplumlar durağanlıklarından sıyrılarak, daha dinamik hale gelmeye başladılar ve dahil oldukları sistemler üzerinde baskı kurmaya başladılar. Bunun sonucunda yıkılan sistemlerin getirdiği yeni sorunlarla baş edilmesine yönelik olarak, bireylerin de kendilerini adamaları gereken yeni bir ideolojik alan doğdu ve daha önce de belirtildiği üzere bu ideolojik alan millet kavramı ve milliyetçilik ile dolduruldu. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, toplumlar dini yazgıdan ya da tesadüflükten öte milletin kendi yazgısına ve bunun kendi ellerinde olduğuna inanmaya başladılar (Anderson, 2015, s. 25).

Din ve monarşinin eski önemlerini kaybetmesi, milliyetçilin doğabileceği kültürel ortamı oluşturmaya başlamıştır. Ancak milliyetçiliğin oluşumunda asli rolü oynayacak başka bir aktör de kapitalizmin yayıncılık sektörüne girmesidir. Avrupa'da 1500-1550 arasında yayıncılık sektörü, herhangi bir zamanda olduğundan daha fazla, kapitalistlerin

denetimi altındaydı. Buna bağlı olarak kar odaklı düşünceyle, geniş kitlelere ulaşabilecek eserler aranmaya başlandı (Anderson, 2015, s. 53). Kutsal dillerinde anlatılan gelişmeler ışığında önemini kaybetmesi, eski yerel dillerin eserlerde yer bulmasına ve böylelikle canlanmasına neden oldu. Sonuç olarak kapitalizm ve yayın sektörün, insanların dilsel çeşitliliğine olan mahkumiyeti ile birleşerek, öncelikle bu dilleri konuşan insanların birbirlerini hayal etmeleri ardından da yeni bir toplum tipini hayal etmeleriyle, modern milletin temelleri atılmıştır (Anderson, 2015, s. 62).

2.3.4. Etno-sembolik Bakış Açısı

Etno-sembolizm milletin ve milliyetçiliğin ne olduğuna dair, modernist kuramların milliyetçiliğin bireyler üzerinde yarattığı hissiyatı açıklamada eksik kaldığı eleştirisi üzerine şekillenmiştir. Bu bakış açısına göre milletler ve milliyetçilik modern döneme ait yapılar olsalar da milliyetçiliğin bireyler üzerinde yarattığı büyük duygusal etkinin kökleri modern öncesi dönemdedir. Milli kimliğin hissi kökleri ise etno-sembolcü bakış açısına göre, etnik kimlikler içerisinde gizlidir. Böylece bu düşünceye göre, millet ve milliyetçilikler modern döneme ait yapılar olmakla birlikte, inşa malzemeleri modern öncesi dönemde bulunan yine somut kaynaklardır. Her ne kadar modern öncesi değerlerin ve etnik kimliklerin önemi bu bakış açısı içerisinde vurgulansa da milletlerin ve milliyetçiliğin çözümlenmesine dair ilkçi bakış açısı kesinlikle reddedilmektedir.

2.3.4.1. John Armstrong'un Tarihsel Bakış Açısı

John Armstrong, milletlerin gelişim süreçlerini, onların tarihsel süreçleri içerisinde derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. "Nations Before Nationalism" adlı eserinde, Müslüman ve Hristiyan toplulukların etnik kimlik oluşumlarını inceleyerek, milletlerin modern öncesi dönemleriyle bağlantılar kurmuştur. Amrstrong'a göre günümüz milliyetçiliği, insanların yüzyıllardan beri geliştirdiği tüm siyasal / toplumsal örgütlenme biçimlerine yön veren etnik bilincin son aşamasından başka bir şey değildir. Etnik bilincin en önemli özelliği de devamlılığıdır. Bu yüzden, etnik kimliklerin oluşumu Fransız Annales ekolünün geliştirdiği bakış açısına bağlı olarak, yüz yılları kapsayan geniş bir zaman dilimi içerisinde incelenmelidir (Armstrong, 1982, s. 4).

Armstrong, etnik kimliklerin tanımlanmasında Barth'la aynı yaklaşımı kullanmaktadır. Bart için etnik kimliklerin, sabit ve değişmez bir karakteri ve özü yoktur. Etnik kimliklerin sınırları, etnik grubu oluşturan bireylerin algılamalarına göre değişir.

Bu nedenle etnik grupların nesnel özellikleri yerine grupları birbirinden ayıran mekanizmalar üzerine yoğunlaşmak daha akılcıdır. Armstrong için Barth'ın bireysel algılamalarını temel alan yaklaşımı bir çok açıdan faydalıdır. Çünkü böyle bir tanım, grupları birbirlerinden ayıran sınırlar korunduğu sürece etnik kimliği oluşturan kültürel ve biyolojik öğelerin değişebileceğini, etnik kimliklerin belirli bir toprak parçasına bağlı olmadan da gelişebileceğini göstermektedir. (Armstrong, 1982, s. 4-5). Etnik grupların, kendilerine özgü kriterlerle tanımlandıklarında bir süreklilik arz ettikleri görülmüştür. Etnik grupların sınırlarını belirleyen kültürel unsurlar ya da grup üyelerinin kimliklerini ve grubun örgütsel yapısını belirleyen kültürel karakteristikler, zaman içinde değişebilir. Ancak grup üyeleri ve dışarıda kalan kimseler arasında kutuplaşmaya varan farklılıklar bu sürekliliğin teminatıdır. Bununla birlikte, etnik gruba aidiyeti belirleyen unsurlar "objektif" olarak nitelenmiş farklılıklar değil, toplumsal süreçte oluşan farklılıklardır. Etnik grupların varlıklarının devam etmesi, kültürel davranış açısından farklılıklarını devam ettirebildikleri ölçüde mümkündür (Barth, 2001, s. 17-19).

Etnisiteyi belirgin hale getiren, topluluğun algılamaları ve kendisini çevreleyen diğer topluluklara, bakışıdır. Yani kendi imgesini "öteki" üzerinden oluşturmasıdır. Buradan hareketle, önemli olan, grupların sahip oldukları özelliklere göre değil, başkalarıyla aralarında olan farklılıklara göre tanımlanmalarıdır. Ancak farklılıklar üzerinden yapılacak olan tanımlamaların getireceği en büyük sorun, etnik kimlikleri, din ve sınıfı gibi diğer kolektif kimlik türlerinden ayırmayı imkansız hale getirmesidir. Kolektif kimliklerin bu iç içe geçmişliği, birbirinden bağımsız tanımları anlamsız hale getireceğinden, Armstrong ayrımcı tanımlamalar yapmaktan ziyade, kolektif kimlikler arasındaki etkileşimi irdelemeyi tercih etmektedir (Armstrong, 1982, s. 6).

2.3.4.2. Anthony Smith'in Milletlerin Etnik Kökeni Bakış Açısı

Modernist kuramlar genel olarak toplumsal ve ekonomik nedenlere vurgu yapmakta, milletler ve milliyetçiliğin kapitalizmin yükselişine eşlik eden büyük ölçekli toplumsal değişimlerin ürünü olduğunu söylemektedir. Ancak Smith modern kuramlardan farklı olarak, öncelikle ekonomik boyutları vurgulayan modernist bakış açısından bu noktada farklılaşarak; salt ekonomik faktörlere daha ufak bir rol atfeden bir görüş çerçevesinde, modern milletler ve milliyetçiliğin önceden var olan etnik bağlar ve onların siyasal seferberliği üzerine kurulu olduğunu, bu miras tarafından oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Smith, ekonomik faktörlerin milliyetçiliğin ortaya çıkışı ve gelişiminde

küçük bir rol oynadığını iddia etmez; ekonomik faktörlerin oynadığı rolü kabul ederken, bunun sadece katalizör biçiminde olabileceğini ifade eder (Smith, 2002, s. 78-80).

Smith, Armstrong'un, milletlerin oluşumunun yüzyılları kapsayan geniş sürecinin incelenmesi gerektiği fikrinin, geliştirilmesi gerektiği kanısındadır. Smith için, modern milliyetçiliklerin açıklanması geçmiş etnik topluluklar ve bağlılıkların dikkate alınmasıyla mümkündür. Etnik bir kökene atıf yapılmadan yapılmış bir millet ve milliyetçilik anlayışının ise yarım kalacağını belirtmektedir. "Bir ideoloji ve bir dil olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru siyasi arenada ortaya çıkan milliyetçilik", Smith'e göre "görece" moderndir. Ama milletler ve milliyetçilik başka bir kültür, toplumsal örgütlenme ya da ideoloji türünden daha fazla "icat edilmiş." (Smith, 2014, s. 118). Smith için milliyetçilik pek çok düzeyde faaliyet göstermektedir ve milliyetçilik bir siyasal ideoloji ve toplumsal hareket türü olduğu kadar, bir kültür biçimi olarak da görülebilmektedir.

Milliyetçilik Smith için, bir milletin özerklik, birlik, milli kimlik kazanmasına ve bunları sürdürmesine yönelik bir ideolojidir. Milliyetçiliklerin ortak özelliği olarak, milliyetçi düşünceye sahip bazı üyeler tarafından bir millet kurulmasını öngören ve bir halk adına özerklik, milli birlik ve milli kimlik elde etmeye ve bunları korumaya çalışan ideolojik hareketler olmasıdır (Smith, 2002, s. 170). Smith, "devletleri değil, milletlerin ideolojisi" olan milliyetçiliğin temel önermelerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Dünya, her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüştür.
2. Millet, bütün siyasi ve toplumsal gücün kaynağıdır ve millete bağlılık bütün öteki sadakat bağlarının üstündedir.
3. Şayet özgür olmak ve kendilerini gerçekleştirmek istiyorlarsa insanların bir millete özdeşleşmeleri zorunludur.
4. Dünyada barış ve adalet hakim olacaksa milletlerin özgür ve güvenlik içinde bulunmaları gerekir (Smith, 2002, s. 58,170) (Smith, 2014, s. 121)

Bunlara bağlı olarak Smith milleti, "tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı" olarak tanımlamaktadır (Smith, 2014, s. 32).

Smith'e göre milli kimliğin bu tanımı, onun karmaşık ve soyut yapısını gözler önüne sermektedir. Millet, kolektif kimliğin öteki türlerine ait unsurları toplamaktadır. "Modern

milletler eşzamanlı ve zorunlu olarak yurttaşlıkla ilgili ve etniktirler. Mili devlet bağlamında birey, yurttaşlık hakları ve ödevleri olan ve kişilerden bağımsız, tarafsız bürokrasi aracılığıyla modernliğin faydalarına erişen yurttaştır." (Smith, 2002, s. 109). Hem millet hem de milli kimlik birbiriyle ilişkili etnik, kültürel, bölgesel, ekonomik ve yasal-siyasal pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır (Smith, 2014, s. 33). Bu nedenle de milli bir kimlik temelde çok boyutludur ve tek boyuta indirgenebilmesi mümkün değildir (Smith, 2014, s. 32).

Milliyetçilik, milli birliği ve bölünmezlik fikrini teşvik etmiş, kültürel ve siyasal türdeşlik adına bütün farklılıkların, çoğunlukla da zor kullanılarak, ortadan kaldırılmasını haklı göstermiştir. Bunun sonucunda da devlet millet olmanın aracı haline gelerek, heterojen bir nüfusun çeşitli etnik kültürlerinin zorunlu olarak yerini alacak türdeş bir siyasal kültürü yaratmak için toplumsal ve siyasal bütünleşme politikaları uygulamaya koyulmuştur. Burada milliyetçilik kavramı, etnik kökenlerine rücu etmekte ve kültürel farklılıkları, tasarlanan millet ile aşacak bir "tek biçimcilik" oluşturmaya çalışmaktadır (Smith, 2014, s. 125).

Smith için etnik grup, tarihsel ve sembolik- kültürel nitelikleri öne çıkararak, soya ait mitlerin rolünü ve tarihi anıları vurgulayan, din, dil, gelenek ya da kurumlar gibi bir veya daha fazla kültürel farklılığa göre ayırt edilen bir kültürel tiptir (Smith, 2014, s. 41). Yine Smith'e göre etnik toplulukların taşıması gereken nitelikler şunlardır: kolektif bir özel ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ayırıcı ortak kültür, özel bir yurtla bağ ve dayanışma duygusudur (Smith, 1986, s. 22-30). Ayrıca Smith, etnisiteyi esas olarak sosyal ve kültürel bir grup olarak ele alır ve onu ortaya çıkaran özelliklerin daha çok nesilden nesile aktarılan paylaşılmış tecrübeler ve ortak kültürel değerler olmakla birlikte; az da olsa şehirleşme, okuryazarlık oranları gibi nesnel göstergelerden beslendiğini belirtir (Smith, 1986, s. 22). Kılık kıyafet, töre, beslenme, sanat, ritüeller, dil ve benzeri kolektif yaşamın sembolleri, gerçekte etnik gurubun üyelerini dışarıdakilerden ayırt etmeye yarar. Bu nedenle de etnik gruplar kendilerini çeşitli folklorik sembollerle ifade etmektedirler (Smith, 1986, s. 45).

Smith, soy mitleri olmadan etnik grupların hayatta kalmalarının son derece güç olduğunu vurgulamaktadır. Etnik gruplar bir arada kalmak için ortak atalarında dair somut verilere değil, onların varlığını hissetmelerini sağlayacak mitlere ihtiyaç duymaktadırlar. Kısaca önemli olan genetik bir mirastan öte ortak bir soy mitine olan ortak inançtır (Smith, 2014, s. 40-41). Bir etnik topluluğun oluşumunda iki ana etken belirleyici olacaktır; bunlar birleşme ve bölünmedir. Birleşme ile etnik topluluğun

oluşumu, farklı birimlerin birbirlerine karışması neticesinde gerçekleşir. Bu durum, şehir devletlerinde olduğu gibi ayrı birimlerin aralarında kaynaşmaları ile ya da kabilelerin özümsenmelerinde olduğu gibi birinin diğeri tarafından yutulması ile gerçekleşebilir. Bölünme ise etnik toplulukların bir bölümünün dini görüş ayrılıkları ya da siyasal nedenlerden ötürü yeni bir grup kurmak üzere ayrılmasıdır (Smith, 2014, s. 46).

Modern milletlerin temelini oluşturan etnik kimlikler Smith'e göre son derece dayanıklıdırlar. Ancak bu dayanıklılık, etnik kültürlerin tarihte hiçbir değişikliğe uğramadan yolculuk ettikleri anlamına gelmemektedir. Smith, farklı etnisitelerin modern çağa kadar değişik kıtalarda, çeşitli coğrafyalarda, zaman zaman ortaya çıkıp kaybolduğunu, sonradan yenilerini ortaya çıktığını söylemektedir. Smith "etnisitelerin paradoksu" olarak tanımladığı bu durumu şöyle ifade eder; "varlığını sürdürme ısrarındaki değişebilirliği ve değişime rağmen varlığını sürdürmesi" (Smith, 1997, s. 27). Etnik kimlikler, savaş istila, sürgün, kölelik, göçmen akımları, din değiştirme gibi tarihin kurduğu tüm tuzaklardan, Smith'e göre kendini yenileyerek kurtulmaktadır.

Günümüz ulus-devletlerinde büyük çoğunluğu egemen bir etnik grup çerçevesinde ve o grubun gücünün yettiği diğer grupları özümseme ya da işgal yoluyla kendi bünyesine katması sonucunda kurulmuştur. Smith'in tanımladığı yatay ve dikey olmak üzere iki farklı etnik topluluk vardır ve bunlara bağlı olarak farklı millet oluşumları söz konusudur. Yatay etnik topluluklar, genelde aristokratlar ve din adamlarından oluşan, kimi zaman ise bürokratların, yüksek rütbeli subayların ve zengin tüccarların içerisinde bulunduğu esnek sınırlara sahip ancak toplumsal derinlikten yoksun topluluklardır. Dikey etnik topluluklar ise halka ait olan, teritoryal açıdan daha kapsayıcı, etnik kültürün halkın tüm tabakalarına yayıldığı ve bu nedenle de etnik bağlılıkların daha da yoğun olduğu "dışlayıcı" topluluklardır. Smith'e göre yatay ve dikey toplulukların millete dönüşüm süreçleri birbirinden farklıdır. Yatay toplulukları temel alan gelişim modelini, "bürokratik dahil etme" olarak adlandıran Smith, bu süreçte bürokratik devletin orta ve alt sınıfları da kendi bünyesine katmada kolektif kimliği toplumun geneline yaymada çok önemli bir rol üstlendiğini belirtir. Bahsedilen devlet daha merkezi ve bürokratik bir yapıya sahiptir ve bu özelliğini de geliştirdikçe, askeri, mali, hukuki, ve idari süreçler eliyle orta sınıfları ve uzak diyarları kendine dahil etmeye çalışmaktadır. Bu noktada da farklı olan topluluklar, eğer egemen etnik topluluğun kültüründe hizalanarak, egemen kültürün değerlerine bağlı tek bir topluluk inşa edilirse, milli kimliğin ve milletin inşası başarılı olmuş sayılır. Dikey etnik toplulukları temel alan ve "yerlilerin seferberliği" şeklinde adlandırılan ikinci türde ise bürokratik devletin rolü çok daha önemsizdir. Çünkü etnik gruplar, genelde örgütlü

din gibi bir faktör tarafından boyunduruk altına alınmıştır. Dikey etnik topluluklarda din ile etnik kimlik arasındaki sıkı bağ, millete geçiş aşamasına gelindiğinde sorun yaratmaktadır. Smith'e göre çözüm inananlar topluluğundan tarihsel kültür topluluğuna geçişi sağlamaktır. Bu noktada en büyük görev ise milliyetçi aydınlara düşmektedir (Smith, 2014, s. 89-112) (Smith, 2002, s. 62-72).

Smith'e göre millet "etnik ve yurttaşlığa özgü unsurların zorunlu ortak-yaşarlığı" temsil etmektedir. Etnik ve yurttaşlığa özgü unsurların ortak-yaşarlığı, bürokratik ve popüler-profesyonel toplumsal temeller üzerine inşa edilmiştir. Modern dünyada bir milletin başarılı olabilmesi bu ortak-yaşarlığa bağlıdır ve toplumsal temeller bunun üzerine kurulmuş olmalıdır. Toplumsal güçlerin bir araya gelmesi, insanların aynı zamanda hem yurttaş hem de etnik üyeler olarak kabul gördükleri, yurttaşlığa özgü unsurlarla etnik unsurların çakışma noktasında gözlemlenebilmektedir. Bu ortak-yaşarlığın kusursuz hale geldiği, yani yurttaşlığa özgü bileşenler ile etnik bileşenler arasında en ufak bir çatlak bulunmadığı zaman, kültür ve yurttaşlık birbirini güçlendirir ve millet tam kapasitesine erişir. Aksi takdirde, ortak-yaşarlığın temeli zarar gördüğü, bileşenlerin birbirinden ayrıldığı, yurttaşlığa özgü ya da etnik unsurlardan birisinin hakim konuma geldiği ve yurttaşlıkla etnisitenin birbiri ile çatıştığı zaman, milletin birliği ve gücü zayıflar (Smith, 2002, s. 111).

2.4. Türkiye'de Milliyetçilik Düşüncesi

Türkiye'de milliyetçiliğin ve ya bir diğer ismi ile Türk milliyetçiliğinin yeni bir olgu olmamasına karşın, milliyetçilik yazınında geç milliyetçilik olarak tanımlanmaktadır. Çünkü Türk milliyetçiliğinin kökenlerine inildiğinde, modern bir düşünce tarzı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda kök saldığı görülmektedir. Ancak Batı'da Rönesans ve Reform hareketleri içerisinde doğan milliyetçilik fikri, Aydınlanma ile ciddi bir gelişim gösterirken, milliyetçilik fikrinin Osmanlı İmparatorluğu'nu tehdit etmesi ile imparatorluğun yönetici sınıfının Türk olarak nitelenmesinden ötürü, emsallerine göre geç gelişim göstermiştir.

2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme Hareketleri ve Genel Toplumsal/Siyasi Yapı

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle III. Selim döneminde, imparatorluğun askeri olarak zayıf düştüğü görüşü baskın hale gelmiştir ve bu düşünceye bağlı olarak teknolojik

ve siyasi reformlar hayata geçirilmiştir. Genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun eski ve güçlü günlerine döndürülmesini amaçlayan bu reformlar, aslında bir zamanlar Batı üzerinde sahip olunan üstünlüğün yeniden tesisini amaçlamaktaydı. Özellikle 17. yüzyıldan sonra Avrupa devletlerinin üstünlüğünün açıkça hissedilmesi ve Rusya'nın da güçlenerek Osmanlı İmparatorluğu'nun iç dengelerini bozmaya çalışmasının reform kanısını güçlendirdiği söylenebilir. Böylece üstünlük en açık kendisini hissettirdiği alan olan askeriyede, yeni askeri okulların açılmasını ve Batılı öğretmenlerin getirtilerek modern tarza eğitim vermesini kapsayan reformlar hayata geçirildi (Karpat, 1972, s. 245).

Fransız ve Sanayi Devrimleri'nin ardından, Avrupa'da ciddi dönüşümler yaşanmış ve ticaretin hızla arttığı şehirler de buna bağlı olarak hızla gelişmiştir. Sanayinin ve toplumsal organizasyonun büyük ölçüde gelişim göstermesi, doğrudan askeri ve teknolojik alanda gelişmelere neden olmuştur. Ayrıca coğrafi keşifler sonrasında, ticaret yolları büyük ölçüde değişerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun ticari anlamda eski coğrafi değerini kaybettirmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, aynı dönemde Rusya'nın da güçlenmesi ile Osmanlı İmparatorluğu, Karadeniz ticaretinin kontrolünü yitirmiştir. Akdeniz'de de benzeri gelişmeler Fransız ve İngilizler'e karşı yaşanmıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu, tarım ürünlerinin ihraç edilmesinde yaşadığı zorluklardan ötürü ekonomik olarak sarsılmaya başlamış ve kahve, şeker, hammadde ve tekstil gibi ticari ürünleri büyük ölçüde ithal etmeye başlamıştır (Karpat, 1972, s. 247).

Askeri alandaki başarısızlıkların, anlatılan ekonomik alandaki zayıflıkları da etkilediği düşüncesi ile ordunun reforma tabi tutulması fikri güçlenmiştir. Böylece III. Selim açılan yeni okullar vasıtası ile yeni bir ordu kurmaya kalkışmışsa da başarısız olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan bu merkezi otorite kaybına bağlı olarak ayanlar özellikle 18. yüzyılda çok ciddi bir etkiye sahip oldular. Ayanların zaten bozulan tımar sisteminin sonucu olarak ortaya çıktığı düşünüldüğünde, kavuştukları güçten dolayı bozulmanın daha da büyüdüğü söylenebilir. Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya ile yapılan savaşları kaybetmesi de merkezi otoriteyi iyiden iyiye sarsmış ve yapılmak istenen reformların III. Selim döneminde, iç direnç sonucun gerçekleşmemesine neden olmuştur. Ancak II. Mahmut döneminde bu girişimlerden olumlu sonuç alınarak, yeniçeri ocağı kaldırılarak yerine yeni bir ordu kurulmuş ve tımar sistemi kaldırılarak güçlü bir bürokratik sistem kurgulanmaya çalışılmıştır (Karpat, 1972, s. 249-256).

Yapılan reformlar döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda toplumsal yapı büyük ölçüde millet sistemine bağlı olarak yürütülmekteydi. Millet sistemine göre, Osmanlı tebaası etnik kimliklerine göre değil dini kimliklerine göre sınıflandırılmıştı (Tunçay,

2008, s. 243). Bu dönemde başlayan modernleşme ve reform hareketlerine bağlı olarak II. Abdülmecid döneminde, Mustafa Reşit Paşa tarafından Tanzimat Fermanı hazırlanarak, tüm tebaaya eşit haklar temin edileceği ve can, mal ve namus güvenliğinin devlet tarafından garanti edildiği deklare edildi. Böylece millet sistemi ile sınıflandırılan tebaa, tek vatandaşlık görüşü altında toplanılmak istendi (Lewis, 1993, s. 8-11). Yapılan bu toplumsal reformlarla Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının ya da bölünmesinin önüne geçilmesi hedefleniyordu. Ayrıca tebaanın bu yolla devlete olan sadakatinin arttırılması da istenmekteydi. Çünkü bozulan devlet sistemine isyan eden toplulukların, isyan hareketlerinin karakteri bir süre sonra milliyetçi bir karaktere bürünerek, etnik ayrılıkçı bir yapıya dönüşüyordu. Ancak tek uyruk altında birleştirilmek istenen tebaa bu reformlara da ayrıcalıklı grupların, sahip oldukları ayrıcalıklarını kaybedecekleri düşüncesine bağlı olarak direnç gösterdi. En büyük ayrıcalıklı grup olan Müslüman din adamları, ayrıcalıklarını kaybetmemek için, yapılması hedeflenen her türlü reformu Batı taklitçiliği ve kafirlik olarak tanımladılar. Ayrıca Hristiyan ve Musevi din adamları da bu güç kaybından ciddi ölçüde rahatsız olmuşlardı. Çünkü değiştirilmek istenen Osmanlı millet sistemine göre, Osmanlı tebaası kompartımanlara ayrılmış ve bu kompartımanlarda ki iç işleyiş devlet adına büyük ölçüde din adamları tarafından yürütülmüştü. Özellikle askeri hizmetten muaf olan Hristiyan ve Musevilerin, eşit vatandaşlık doğrultusunda, askere gitmeleri gereksinimi büyük rahatsızlık yaratmıştı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk defa laiklik konusu da gündeme getirilmiş oldu (Canefe & Bora, 2003, s. 140).

Osmanlı İmparatorluğu'nun anlatılan tüm bu gelişmeler ışığında, milliyetçi ideolojiye hazır hale geldiği ve ideolojinin köklerini salacağı siyasi ve toplumsal ortamın oluştuğu söylenebilir.

2.4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Milliyetçiliği

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan iç ve dış olaylarla birlikte, döneme hakim fikirlerin benimsenmesi, Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkmasını sağladı. 1865 yılında kurulan Genç Osmanlılar Cemiyeti, Aydınlanma düşüncesinin benimsenmesinde büyük rol oynadı. Genç Osmanlılar Avrupa'ya yaptıkları seyahatlerde Aydınlanmaya dair fikirleri yerinde öğreniyordu. Ne var ki Osmanlı İmparatorluğu'na döndüklerinde, gerçekleştirilen reformların laik yapısını eleştiriyorlardı. Anayasacılık, Osmanlıcılık ve Meşveret, Genç Osmanlıların savundukları kavramlardandı ve şeriatın uygulanmasını

savunuyorlardı. Tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında, Tanzimat bürokratları topluluğunun ve Genç Osmanlıların bugünkü anlamda milliyetçi olmadıkları söylenebilir. Ayrıca yine bu dönemde modern milliyetçiliğin ön koşullarından sayılabilecek gelişmiş bir burjuvazi de Türk etnik kimliğine bağlı bir milliyetçilik de söz konusu değildir (Karpat, 1972, s. 12-13).

2.4.1.2. Genç Osmanlıların Milliyetçilik Anlayışı

Türk milliyetçiliğine dair ilk kıvılcımların, Genç Osmanlılardan olan, Şinasi, Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'in yazılarında işlediği vatan ve hürriyet kavramları olduğu söylenebilir. Bunların yanı sıra, Tanzimat'la birlikte uygulamaya konan liberalizmi, devletin borçlanmasını, kapitülasyonları, yasaların laik hale gelmesini ve şeriatın ortadan kalkmaya başlamasını eleştirmişlerdir. Bu gelişmelerin paralelinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda kısa süreli de olsa anayasal düzen hayata geçirildi, yeni okullar açıldı ve eğitim sistemi, diğer alanlar gibi laikleşmeye başladı. Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkması tam da bu noktada, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı toprak kayıpları ve bu topraklardan yaşayan Türklerin yaşadığı zulümler sonucunda Anadolu'ya göç etmeleri ile hız kazanmıştır (Kalaycıoğlu, 2005, s. 35). Ayrıca Kazan, Kırım ve Azerbeycan'da bulunan Türk burjuvazisinin geliştirmekte olduğu Türklük bilinci de dönemin entelektüelleri tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na getirilmeye başlandı.

Namık Kemal'in ideolojik olarak, şeriat ile modernleşmeyi sentezlemeye çalıştığı söylenebilir. Bu amacına bağlı olarak, sürgünde kaldığı zamanda, Türklerin altın çağlarına ve askeri başarıları üzerine vurgu yaptığı yazılarını kaleme almıştır (Poulton, 2006, s. 55-56). Namık Kemal'e göre vatan, ortak dil, ortak çıkarlar, ortak düşünceler ve fertlerin birbirlerine karşı duydukları hassasiyetler demekti. Buna bağlı olarak başta Namık Kemal, Şinasi ve Ziya Paşa yabancı kelimelerden arındırılmış bir Türkçe'nin kullanılmasını savunuyorlardı (Oba, 1994, s. 193-189). Yine aynı dönemde Ahmet Mithat Efendi ise, Osmanlı soyunun, Orta Asya'ya dayandığını savunarak, milliyetçiliğin ırki bir temele dayandığını vurguluyordu (Öğün, 2000, s. 111).

Ayrıca Namık Kemal, Osmanlı Tebaası dışındaki Türklerden de çok fazla haz etmemekteydi. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü bu yolla zedelenebilirdi. Ali Suavi'nin bakış açısına göre ise, Müslüman oldukları için bu toplulukların bir önemi vardı ve İslam'ın yardımı ile, Slavcılık ve Avrupalılıkla mücadele edilebilirdi (Berkes,

2003, s. 282-284). Bu görüşleri ile birlikte Ali Suavi, kendi tabiri ile Türk ırkını askeri, sosyal ve uygarlık açısından, diğer tüm ırklardan üstün görüyordu ve Suavi'ye göre Türkçe diğer tüm dillerden daha mükemmeldi. Böylece Ali Suavi için Türkler, kültür tarihinde en önemli faktördü ve İslam kültürü de Türkler tarafından var edilmişti (Danişmend, 1942, s. 25).

Namık Kemal için vatan sevgisi, fertlerin onun bir parçası olarak kendilerini görmeleri ile alakalıydı. Eğer bireylerin sahip olduğu vatan sevgisi kaybolursa, vatan yabancıların işgaline açık hale gelirdi. Bu yüzden de vatanı kendimizden bile çok sevmeli ve gerekirse kendimizi vatan için feda edebilmeliydik. Ayrıca Namık Kemal, Osmanlı İmparatorluğu'nun etnik tabanlı ayrılıkçı hareketler yüzünden dağılacağına da inanmıyordu. Çünkü bir kavmin Osmanlı tebaasından ayrılması halinde, başka bir devletin gelip onları boyunduruğu altına alacağını düşünüyordu. Böylece Osmanlıcılık ve İslamcılık, Namık Kemal'in vatan anlayışının ve vatanseverliğinin temelini oluşturuyordu. Bunlara bağlı olarak, her millet yalnızca Osmanlı İmparatorluğu tebaasına bağlı kalırsa kendi varlığını devam ettirebilirdi. Ayrıca halife yani padişah eğer İslam ordularını cihada çağırırsa, Batılı güçlerle baş edilebilirdi. Namık Kemal'in padişahın sahip olduğu halifelik makamından kaynaklı böyle bir gücün varlığına inanması sonucunda, Müslüman halkın kendi arasındaki, fiziksel ve mezhepler farklılıklardan dolayı ayrılabileceğine de inanmıyordu. Ona göre Müslümanlar, dini söylemleri dinlemeli ve dini kitapları okuyarak, birlikteliklerini korumalı, mezhepsel farklılıklarını böylece bertaraf etmeliydi (Özön, 1997, s. 88). Bu düşünceler sonucunda Namık Kemal, insanların okuma yazma oranının düşük olduğu bir önemde "Vatan yahut Silistre" gibi bir oyun yazarak sergiledi ve bunun sonucunda insanların vatanseverlik duyguları canlanarak, sokaklara döküldüler. Bunun sonucunda ise Namık Kemal sürgüne gönderildi. Oyunun Namık Kemal'in düşüncelerini en çarpıcı bir şekilde yansıtan noktası ise Subay İslam Bey'in "vatanını sevmeyen, Allah'ını sevmez" söylemi olmuştur.

2.4.1.3. Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türk Milliyetçiliği

Jön Türk dernekleri, II. Abdülhamit'in, Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek kaldırdığı meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi için kurulmuşlardır. Buna bağlı olarak yapılan çalışmalar sonucunda 1908 yılında meşrutiyet yeniden ilan edilmiştir. Ayrıca 1913'de, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesi ile de Türk milliyetçiliği devletin resmi ideolojisi olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak, Balkan Savaşlarında

kaybedilen topraklardan sürülen Türk ve Müslüman tebaa da gittikçe milli bir bilinç kazanmaktadır. İttihat ve Terakki iktidarı özellikle 1915 ve 1916 yıllarında, ülke içerisinde etnik bir anlayış çerçevesinde, bir iskan politikasına gitti. Buna bağlı olarak, Gürcü ve Lazlar kuzeybatı Anadolu'ya, Kürtler İç Anadolu'ya yerleştirildiler. Böylece, I. Dünya Savaşı öncesi, Anadolu'da yoğun bir Türk-Müslüman nüfusu oluşmuş oldu. Ayrıca gayrimüslimler de bu iskan politikasına bağlı olarak asimile edilmeye çalışıldı (Çağaptay, 2006, s. 9-10).

Bu gelişmelerle birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti, milli bir burjuvazi oluşturmak için de çaba harcamıştır. Devlet eliyle pek çok fabrika ve işletme bu dönemde açılmış, küçük çiftlikler yerine büyük çiftliklerin kurulması desteklenerek, dönemde hiçbir şekilde toprak sıkıntısı çekilmemesi sağlanmıştır. Hatta oluşturan bu ekonomik girişimleri işleyecek insan kaynağı konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, Genç Kalemler ve Türk Yurdu gibi önemli milliyetçi yayınların da ortaya çıkmasıyla milliyetçilik rüzgarı güçlenmiştir (Ahmad, 2008, s. 69-70).

2.4.1.4. Ziya Gökalp'in Milliyetçilik Anlayışı

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli fikir adamlarından olan Ziya Gökalp, toplumsal düzende sınıf çatışmasının yerine meslek gruplarının oluşturulması yoluyla, halkın kendi arasında dayanışmanın mümkün olabileceği düşüncesini benimsemekteydi. Gökalp'in bu yaklaşımının nedeni ise, sosyalizm ile kapitalizm arasında bir sentez yaratma isteğiydi. İçtimai halkçılık olarak adlandırılan bu görüşe göre, Milli Ekonomi Bakanlığı kurularak, milli bir ekonomi bu yolla inşa edilmeliydi (Heyd, 1950, s. 147).

İttihat ve Terakki Partisi'nin 1912'ye kadar Osmanlıcık politikası yürüttüğü söylenebilir ancak Balkan Savaşları'nın ardından, partinin görüşleri Turancı bir yapıya doğru kayma göstermiştir (Heyd, 1950, s. 44). II. Abdülhamit'in İslamcı Ümmetçi politikalarının Müslümanlar üzerinde birleştirici bir etki sağlayamadığı görüldüğünde, İttihat ve Terakki tarafından Osmanlı İmparatorluğu içinde ekonomik ve demografik olarak Türkleştirme uygulamaları hayata geçirilmiştir. Örnek olarak; Ege bölgesindeki Rumlarla, Makedonya'da bulunan Müslümanlarla ve Trakya'da yaşayan Bulgarlarla, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin yerleri değiştirilmiştir. İttihat ve Terakki'nin Türk ve Müslümanlara ayrıcalık veren uygulamaları devam ederken, Osmanlı İmparatorluğu içinde ve dışında devam eden savaşların da etkisi ile Türk milliyetçiliği giderek güçlenmiştir (Çağaptay, 2006, s. 172).

Bu süre zarfında etkili olan milliyetçilik ideolojisinin fikir babasının Ziya Gökalp olduğu söylenebilir Gökalp, İslamcılık, Batıcılık ve milliyetçilik düşüncelerini bir potada eritmiştir (Karpat, 1972, s. 25). Ona göre Batı medeniyetine dahil olmak son derece gerekli olsa da bu yapılırken Türk ve Müslüman kimlikleri muhafaza edilmelidir. Böylece Türklerin Batı uygarlığını benimserlerken, Batı kültürünü reddetmeleri gerektiği vurgulanıyordu (Heyd, 1950, s. 81). Ziya Gökalp'in milliyetçilik fikrinde İslamiyet milliyetçiliği güçlendiren bir unsurdur ve milletin kendisi bireyden daha üstündür (Heyd, 1950, s. 125).

Gökalp, ideolojik hayatının başlarında, tüm Orta Asya'yı kapsayan Turancı fikirlerden bahsetse de bir süre sonra bunların uzak hayaller olduğunu kabullenerek, milliyetçilik anlayışını kültürel birlik üzerinde temellendirmiştir. Böylece onun milliyetçilik düşüncesi, etnik ve ırki temellerden uzaklaşarak milleti, ortak kültürün ve dinin paylaşıldığı, aynı dilin konuşulduğu, aynı eğitimin alındığı, dinin ahlaki ve estetik ideallerinin paylaşıldığı bir topluluk olarak tanımlamıştır (Heyd, 1950, s. 62-63).

2.4.1.5. Yusuf Akçura'nın Milliyetçilik Anlayışı

Yusuf Akçura'nın düşüncelerinin kavranması için en önemli eser, 1094 yılında yazdığı "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı eseridir. Akçura burada, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük siyasetlerini ele alarak bir analiz yapmaktadır. Osmanlıcılığa göre güçsüzleşen devlet III. Selim döneminden itibaren reformlar yoluyla güçlenmeye ve merkezileşmeye çalışırken tebaasıyla da güçlü ve bütünleşmiş bir Osmanlı yaratmayı amaçlamaktadır. Fransız İhtilali'nin getirdiği fikirlere bağlı olarak geliştirilmiş olan bu yaklaşım İttihat ve Terakki'nin etkili olduğu ilk dönemlere kadar savunulmuş olunsa da 1913 sonrasında terk edilmiştir. Akçura'nın üzerinde durduğu bir diğer konu ise İslamcılıktı. Bu fikre göre Müslümanlık yalnızca bir din değil aynı zamanda bir millettir de. Bu politika Sultan Abdülaziz döneminden itibaren savunulmaya başlanmış ve ardından gelen Sultan Abdülhamit tarafından da desteklenmişti. Akçura'nın bu fikre getirdiği itiraz, Müslüman bir topluma sahip devletlerce bu görüşün desteklenmeyeceği ile birlikte aynı zamanda Osmanlı tebaasının Gayrimüslim vatandaşları tarafından da tepki göreceği şeklindeydi. Bir diğer görüş olan Türk birliğine dair ise daha sıcak görüşler beslemekteydi. Türkçülüğün, Osmanlıcılık ve İslamcılıktan daha sağlam ve gerçek temellere oturduğunu iddia ediyordu. Ona göre Asya'dan Avrupa'ya kadar yayılmış olan tüm Türkler bir çatı altında toplanmalı ve buna Osmanlı öncülük etmeliydi. Ancak bu görüşün de ciddi

temellere dayanması ve hayalcilikten uzak olması konusunda eleştirileri vardı. Ayrıca İslamiyet'in de Türk birliği açısından yardımcı bir unsur olduğunu vurgulamaktaydı (Akçura, 2008, s. 35-62).

2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Milliyetçilik

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından kurulurken, milliyetçi ideolojiler doğrultusunda şekillendirildiğine daha önce de değinilmişti. Bu şekillendirmeye bağlı olarak, kurulan yeni devletin resmi ideolojisi milliyetçilik olarak tayin olmuştu. Ayrıca imparatorluktan ulus-devlet sistemine geçilmiş olması da milliyetçiliğin, siyasi ve toplumsal uygulamalardaki etkisini kuruluş sonrasında etkisini sürdürmesinde rol oynadığı söylenebilir. Böylece Cumhuriyet döneminde de devam eden milliyetçilik akımları, Kemalist milliyetçilik, Türkçülük, Türk-İslam sentezi ve Ulusalcılık olarak siyasi ve toplumsal alanda kendisini göstermiştir.

2.4.2.1. Kemalist Milliyetçilik / Atatürk Milliyetçiliği

Kemalist milliyetçilik anlayışının, günlük siyaset dilinde Atatürk milliyetçiliği olarak da dile getirildiği söylenebilir. Bu durumun birkaç olguya işaret ettiği söylenebilir. İlki Türk milliyetçiliğinin, Kemalist milliyetçilik yoluyla sınırlarının çizildiğinin ve üzerine herhangi bir tartışma yapılmaksızın herkes tarafından kabul edildiğinin göstergesidir. Bu durumu Bora "Resmi milliyetçilik ya da Atatürk milliyetçiliği" olarak tanımlar ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmi ideolojisi olarak da kabul edilebilecek bu ideolojiye göre kurucu ve kurtarıcı Atatürk mitosu temel dayanak noktasıdır, ideolojiye ve sisteme otoriter bir sadakat söz konusudur. Bu doğrultuda, ideoloji ezber tekrarı ile yeniden üretilmeye devam eder (Bora, 2008, s. 19). Böylece ikinci olarak Kemalist milliyetçiliğin doktrinleşmiş olarak kabul edildiği ve son olarak da bu görüşün bir önderin ya da şefin tartışılamaz görüşü olarak üzerinde fikir birliği sağlanması açıklık kazanır. Ancak durum siyasi dilde böyle görünse de tüm bunlar ne pratikte ne de teoride doğrulanmamışlardır. Kemalist milliyetçiliğin bu denli kabul görmesine ve bu yollarla doğrulanmamış olmasına rağmen, yapılabilecek en doğru tespit, Türkiye'deki farklı milliyetçilik türlerinin kendisini, Kemalist milliyetçilik üzerinden meşrulaştırmaya çalışmasıdır (Koçak, 2008, s. 37).

Kemalist milliyetçilik genel olarak, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun düşman işgaline karşı verilen Kurtuluş Savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Bu düşünceye göre Türk

milleti, Misak-ı Milli ile belirlenen milli sınırlar içerisinde kalan Müslümanlardan oluşmaktadır. Yani Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm Müslümanları bir milletten sayan millet sisteminin etkisi devam etmektedir. Buna karşın yeni kurulan devlet içerisinde, Laiklik ve Batılılaşma gibi, tüm Müslümanların Türk milleti olarak sayılması uygulamasına ters düşen düşünceler de vardır. Ayrıca ekonomik kalkınma hamleleri ile milli bir burjuvazinin oluşturulması da Kemalist milliyetçiliğin ana hatlarındandır (Kushner, 1997, s. 219-222).

Milli sınırlar içerisinde bulunan tüm Müslümanların Türk milletinin asli unsuru sayılması uygulamasının ardından, Kemalist milliyetçilik, Batılılaşma idealine sıkı sıkıya bağlılık göstererek, Türk vatandaşlığına da ciddi önem vermiştir. Milletin asli unsurlarının böylece tanımlanmasına karşın bir diğer çelişki de Kemalist milliyetçilik içerisinde, ırkçılığın ve İslamcı milliyetçiliğin reddedilmesi ile göze çarpmaktadır. Kemalist milliyetçiliğin göze çarpan önemli bir diğer özelliği ise, demokrasiden çok Cumhuriyet fikrinin ön plana çıkması ve Osmanlı İmparatorluğundan kalan mirasın reddedilmesidir (Çağaptay, 2006, s. 1-2).

Müslümanların hem yeni kurulan devletin hem de Türk milletinin asli unsuru sayılması ile, Lozan Antlaşması'nda gayrimüslimler azınlık olarak kabul edildiler. Böylece kendilerine de ortak vatandaşlık statüsü verilmiş olmasına karşın, Lozan Antlaşması'ndan bu tanımlama ile kabul görmeleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin millet sisteminin de Osmanlı İmparatorluğu'nda kine benzediği söylenebilir. Ayrıca ortak vatandaşlık ve Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının reddedilmesine karşın, Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi gibi yeni argümanların, Türk milletinin, tarih içerisindeki daha önce aldığı rollere atıf yapması, çelişki yaratmaktadır. Çünkü Güneş Dil Teorisine göre Türkçe tüm dillerin atası, Türk Tarih Tezine göre de Türkler uygarlığın yaratıcısı olarak görülmekteydi. Ayrıca Anadolu medeniyetleri de Orta Asya'dan gelen Türkler tarafından kurulmuştu. Tarihi mirasın reddi bu yollarla bulanıklaşırken, Türk milletine bu tip üstün özelliklerin atfedilmesi de ırkçılığın dışlanmasının bulanıklaşmasına sebep olmuştur.

Kemalist milliyetçiliğin bir başka türünün de burada, "Kemalist sol milliyetçilik ya da ulusal solculuk" olarak adlandırıldığı söylenebilir. 1950'lerden sonra gelişen sanayi burjuvazisine bağlı olarak Kemalist milliyetçilik, anti-emperyalizm ve bağımsızlık söylemleri çevresinde oluşum göstermiştir. Bu düşünceye göre modern ulus bu söylemler çerçevesinde kurgulanacaktır. Hatta bazı çevreler bu ideolojik dönüşümü yerli bir sosyalizmin inşası olarak bile görecektir (Bora, 2008, s. 19-20). Böylece Kemalist milliyetçiliğe yönelik olarak, sağ görüşlü bir milliyetçiliğin yanına bir de sol görüşlü

milliyetçilik iliştirilmiş olur. Bağımsızlık ve tam bağımsızlık söylemlerine dayanan Kemalist milliyetçiliğin sol kanadı kendisini ideolojik olarak, Milli Mücadele fikri üzerinden temellendirmektedir. Çünkü Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayışı, tam bağımsızlığı ve yabancı etkisini yok etmeyi içermektedir. Ayrıca sol cenahın genel olarak Atatürk yerine, Mustafa Kemal adını tercih etmesi bir tesadüf değildir. İdeolojik bir tercih olan bu adlandırma, Atatürk isminin çağrıştırdığı etnik tınılardan kaçarken, Mustafa Kemal'in ismini yarım bırakarak, Türk Devrimi'nin aslında yarım kalmışlığına da bir nevi gönderme yapmaktadır (Koçak, 2008, s. 42). Kemalist milliyetçiliğin ideolojik olarak barındırdığı, anlamsal bulanıklıklar ve çelişkiler Osmanlı İmparatorluğu döneminde var olan farklı milliyetçi görüşlerle de harmanlanarak, yeni milliyetçi akımların oluşmasına neden olmuştur.

2.4.2.2. Türkçülük

Türkçülük ideolojisi ana kaynaklarını Türkçü ve Turancı fikirlerden alan Türklüğü genel olarak kültürel etnisite temeline oturtan, popülist karaktere sahip güçlü bir etnisist milliyetçilik türüdür (Bora, 2008, s. 20). Türkçülük, ideolojik açıdan incelendiğinde, bir örüntü yerine, bir düşünce yelpazesi şeklinde görülebilir. Bu durumun başlıca iki nedeni vardır. İlk nedeni Osmanlı İmparatorluğu içerisinde ortaya çıkmış olan, Türk milliyetçiliği ve Türkçülük düşüncelerinin birlikte filizlenirken, Osmanlı'nın dağılmasına bir çözüm üretme aracı olarak farklı toplumsal ve siyasal tabanlarda karşılık bulma çabasıdır. Böylece Türkçülük ideolojisi o dönemin hem sağ hem de sol yönetici elitlerinin fikirlerinde gözlemlenebilir. İkinci neden ise aslında ilk nedenden kaynaklı olarak Türkçülerin diğer gruplardan ayrılmış halinde bile kendi içerisinde net bir ideolojinin bulunmamasıdır. Irkçılığa bakış açısından, İslam dinine verilen yere kadar, Türkçülük kendi içerisinde esnemektedir. Örneğin, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç'ın Türkçülük tezine göre, İslam milli ruhun en önemli unsudur. Bu görüşe, Nihal Atsız ve Cevdet Sançar, İslam'ın Türk milli ruhuna bir unsur olarak giremeyeceği karşı tezini savunmaktadır. Reha Oğuz Türkkan, Türk ırkının antropolojik belirlemeleri üzerinden bir tez oluştururken, Çınaraltı Dergisi Çevresi, Türk milli ruhunun manevi ve ahlaki bir ruhu olduğu görüşündedirler (Ertekin, 2008, s. 370-371).

Türkçülük içerisinde bu denli çatallaşmalar olsa dahi, ideolojinin genel bir hatta sahip olmadığı söylenemez. Türkçülük içerisindeki farklı ideolojilerin ortak noktaları şu şekilde sıralanabilir;

a) Eşitsizlikçilik: Türkçülüğün ideolojik iddialarının tamamının bu fikirden kaynaklandığı söylenebilir. Bu tespite göre, insanlar ırklara bölünmüştür ve bu ırklar birbirlerine eşit değillerdir. Böylece her ırkın değeri farklıdır.
b) Militarizm: Türkçü ideoloji için savaş, yaşamın sürekli kudret ve iktidar üreten sisteminin doğal bir sonucudur. Buna bağlı olarak, insan ırklarının kendi aralarında mücadele etmeleri ve savaşmaları da yine doğanın işidir. Ayrıca barış severlik, Türkçülere göre, Türk milletinin savaş kabiliyetini düşürmeye yönelik stratejik bir düşüncedir. Ayrıca Türkçüler için militarizm yalnızca milletin var olmasına yönelik bir araç değil, milli kimliğin ve kişiliğin önemli bir unsurudur. Türk kimliği buralardan gelen epik ve romantik hikayelerle beslenmektedir.
c) İrredentizm (yayılmacılık): Türkçülüğün, Türklerin dünyaya hükmetmesini içeren bir fikir olmakla birlikte, Turancılık ve tüm Türklerin tek bir devlet altında yaşaması fikirlerinin kaynağıdır. Türkler bu düşünceye göre, bunu yapabilecek kabiliyete sahiptir ve bunu tarih içerisinde ıspatlamıştır.
d) Anti-Komünizm: Türkçü bakış açısına göre, ideolojilerin arkasında da çeşitli ırklar vardır. Örneğin, İslamiyet'in ardında Araplar, liberalizmin ardında ise İngilizler vardır ve komünizmde Slav ırkının kendi politikasıdır. Türkçü ideolojide doğal olarak, Türklük diğerlerinden daha üstün ve çatışma halinde görüldüğünden, komünizme karşı da düşmanlık vardır.
e) Zenofobia (yabancı düşmanlığı): Türkçülüğün ideolojik konumlanmasıyla birlikte politik duruşuna ve söylemlerine de yön veren bakış açısıdır. Türkler dışında ki ırklar düşmandır ve buna örnek olarak Osmanlı İmparatorluğu bu odaklarca yıkılmıştır.
f) Irkçılık-Turancılık: Bu kavram çifti Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkmış olmasına karşın, kendisinden önceki tüm özellikleri kapsamaktadır. Irkçılık doğrudan Türklerin diğer ırklardan üstünlüğünü savunurken, Turancılık tüm Türklerin tek bir çatı altında yönetilmesine ilişkin göndermelerde bulunmaktadır. Irkçılık-Turancılık ikilisinin aslında, Türkçülük ideolojisinin nihai hedefleri olduğu da böylece söylenebilir (Ertekin, 2008, s. 350-379)

Böylece Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne devreden bu milliyetçi düşünceler içerisinde bulunan Turancılık ve Türk birliği gibi görüşler, Kemalist milliyetçilik içerisinde var olan, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi ile canlılığını

korumuştur. Dönemin Almanya'sının güçlenmesine bağlı olarak, faşizmin yükselmesi de Türkçülüğün güçlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle Almanya'nın pek çok Türk topluluğunu himayesinde bulunduran Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa girmesi, Türkçü düşüncenin en önemli yapı taşından olan Turancılığın, bu toplulukların serbest kalmasıyla kurulabileceği yolunda güçlü bir inanca sebep olmuştur. Böylece Türkçülük, Turancılık fikri ve Kemalist milliyetçiliğin Cumhuriyet'in kuruluşu ile çelişen fikirlerinin sahiplenicisi olarak Sovyetler Birliği'nin Almanya'ya galip gelmesine kadar siyasi olarak varlığını devam ettirdi. Ancak bu gelişmenin ardından, Türkçü kesim Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmemek için yargılanarak, siyasi güçleri büyük ölçüde düşürüldü. Bunun ardından siyasi organizasyonlar yerine, yayın organları düzeyine inen Türkçülük, son olarak siyasi manada en yakın destek bulabileceği, Milliyetçi Hareket Partisi'nin, Türkçülük yerine, 1960'larda İslami öğeleri milliyetçilik anlayışında kullanmasıyla birlikte, siyasi açıdan tamamen izole olmuştur. Milliyetçi Hareket Partisi'nin milliyetçilik anlayışına, bu motifleri eklemesi, Türkiye'de yeni bir milliyetçilik anlayışının doğmasına vesile olmuştur (Zürcher, 2007, s. 205).

2.4.2.3. Türk-İslam Sentezli Milliyetçilik

Muhafazakar milliyetçilik olarak da adlandırılabilecek olan bu milliyetçilik türü çoğunlukla İslamcı fikirlerle paralellik göstermektedir. Türk milli kimliği içerisinde, etnisiteye verilen değere denk olarak İslamiyet'e de değer verilmektedir ve bu yolla milliyetçi geleneğin yeniden inşa edildiği söylenebilir (Bora, 2008, s. 20).

Sovyetlerin, II. Dünya Savaşı'ndan galip ayrılması, Türkiye'deki siyasi yaşam açısından iki büyük sonucu doğurdu. İlki Alman ırkçılığına yakın olarak nitelenen Türkçülüğün siyasi sahneden varlığının tamamen silinmesi ikincisi ise Sovyet komünizminin Türkiye'de yayılmasına ihtimaline karşın milliyetçiliğin ABD tarafından dönüştürülmesidir. ABD, yeşil kuşak doktrini adını verdiği, İslamiyet'in çekirdeğini oluşturduğu bu sistemle komünizme karşı mücadele etmeyi amaçlamaktaydı. Buna bağlı olarak müttefiki olan Türkiye'de de bu düşünceyi devreye, 1970'lerde kurulan Aydınlar Ocağı vasıtası ile sokmuştur. Bu fikre göre ateistler, komünistler, Kürt ayrılıkçılar ve Hristiyanlar, Türk milletinin düşmanıydılar. Osmanlı İmparatorluğu da bu gruplar yüzünden çökmüştü. Bu düşünce ekseninde, Türk milletinin menşei tekrar Osmanlı millet sistemi ile tanımlanmaktaydı. Böylece Türklük fikri İslamiyet'le sentezlenmiştir. Din milliyetçiliğin ve millet belirleniminin önemli bir parçasını, Türk-İslam sentezi içerisinde

oluşturuyordu. ABD'nin bölgede uzun süre söz sahibi olmasından ve bu milliyetçi düşüncenin iç sistemde kabul görmesinden kaynaklı olarak, Türk-İslam sentezinin uzun süre etkisini koruduğu ve hala korumakta olduğu söylenebilir. Öyle ki Aydınlar Ocağı'nın kurucusu Kafesoğlu'nun fikirleri, 1980 darbecileri ve sonrasında kurulan askeri yönetimle birlikte, başta Milliyetçi Hareket Partisi olmak üzere Korkut Özal ve Turgut Özal tarafından da desteklenmişti (Poulton, 2006, s. 180).

Türk-İslam sentezine göre İslamiyet, Türkler için başka bir öneme sahiptir. Müslümanlık sosyal bağların güçlenmesi için gereklidir. Ancak gericiliğe yer vermemesi açısından, Türk-İslam sentezi fikri, dinin bilim ile çatışmasına karşı bir içeriğe sahipti. Böylece İslam ve Türk kültürlerinin yüceltildiği bu düşünce, komünizme karşı geniş kitlelerce uzun süre destek gördü, hatta hem Türk Silahlı Kuvvetleri hem de muhafazakar çevrelerce siyasi ve toplumsal olarak desteklendi (Zürcher, 2007, s. 288). Böylece İslami düşüncede siyasi ve toplumsal hayat içerisinde düşünsel olarak gelişebileceği bir yere de kavuşmuştu.

2.4.2.4. Ulusalcılık

Milliyetçilik içerisinde, Türk-İslam Sentezi yoluyla da varlık gösteren siyasal İslam ve muhafazakarlık, 1990'ların sonuna gelindiğinde, liberal ve dinci politikaların zirveyi görmesiyle, toplumsal ve siyasal olarak ciddi karşıtlıklar bulmaya başladı. Laiklik vurgusu ile birlikte, anti-emperyalizm ve küreselleşme karşıtlığı fikirleri bir potada eriyerek ulusalcılığı bu dönemde meydana getirmişlerdir. Bu haliyle ulusalcılığın hem sağ hem de sol milliyetçiliğin buluşma noktası olduğu söylenebilir. ANAP hükümetinin hakim olduğu bu dönemde, burjuvazinin dinci ve tutucu olmasına karşın, serbest piyasa küreselleşme yanlısı olması, karşıtlığında bu özelliklerin güçlenmesine sebep olmuştu. Özellikle de Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte, sağ milliyetçilerin baş düşmanı olan komünizm yenilince, sağdaki ve soldaki milliyetçiler din simsarlarına karşına birleştiler. Bu sürecin en önemli kırılma noktası ise 28 Şubat süreci oldu. Kendi tabirleri ile yaptıkları Post-Modern darbe yoluyla demokrasiye ince ayar çekenler, Kemalist sistemi kısmen yeniden inşa etmeyi başarsa da AKP'nin iktidar olmasının yolunu açmıştır. Böylece bu karşıtlıktan doğan AKP ulusalcı milliyetçilik düşüncesine göre yeni bir tehditti ve AKP'nin iktidarı boyunca Türkiye'nin tehdit altında olduğunu belirtilerek 2007 yılında yapılan bir dizi Cumhuriyet mitingi ile bu ideoloji pekiştirildi. Bu düşünceye göre, Türk milliyetçiliği artık İslamiyet'ten korunmalıydı. Kürt milliyetçiliği de diğer Türk

milliyetçiliklerinde olduğu gibi ulusalcılık içerisinde reddedilmiştir. ABD, AB, küreselleşme ve AKP bu düşünce içerisinde olumsuzlanmaktadır. Ulusalcılığa göre AKP hem Kürtçü hem de İslamcıdır ayrıca laikliğe de karşıdır. Ulusalcılık akımı, Türk Silahlı Kuvvetleri, CHP, ADD, ÇYDD başta olmak üzere bazı sivil toplum kuruluşları ve ulusalcı medya organları tarafından desteklenmektedir. 27 Nisan e-muhtırasına, Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına engel olunmasına karşın, ulusalcılık akımı siyaset sahnesinde başarılı olamadı. AKP iktidarının 2007 seçimlerinden büyük bir zaferle ayrılmasının ardından, bu akım tasfiye sürecine girdi. Bunun nedeninin, ulusalcılık ortak çatısının en büyük özelliğinin, tüm unsurlarını AKP karşıtlığında birleştiriyor olmasıdır. Ayrıca, küreselleşme ve liberalizmden etkilenmiş olan ulusalcılar, ortak bir ekonomik ve ideal temelinde birlik sağlayamamışlardır.

Böylece Türkiye'de milliyetçilik ideolojisinin son halkası ulusalcılık olmuştur ve AKP'nin de henüz iktidarda olmasından kaynaklı olarak ideolojik gelişimini sürdürmektedir. Siyasal ve toplumsal olarak bir karşılığı olan ulusalcılık fikri günümüzde CHP'nin bir kanadı ve Vatan Partisi Tarafından doğrudan benimsenmektedir.

2.4.2.5. Kürt Milliyetçiliği

Kürt milliyetçiliği ilk olarak II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkmıştır. Başlarda kültürel bir özelliğe sahip olan Kürt milliyetçiliği, 1914'ten itibaren diğer milliyetçilik akımlarından etkilenerek, daha siyasi bir yöne doğru kaymıştır. Bu dönemde meydana gelen Bitlis, Barzan ve Soran isyanları bu geçişin en önemli emareleridir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde millet sistemine bağlı olarak Müslüman millet içerisinde yer bulan Kürtler, ayrıca devlet içerisinde de Kürt beylere beratlar verilmesi yoluyla tanınıyordu. Ancak Kürt milliyetçiliğinin siyasi bir boyut kazanması, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ulus devlete geçiş dönemine denk geldi. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun zımni olarak uyduğu Kürtlerin sistem içerisinde tanınması, bir düşünce olarak bile yeni kurulan devlette yeniden üretilemedi (Bozaslan, 2008, s. 841).

Kürt milliyetçiliğinin ve Kürt hareketinin, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde, anlatılan milliyetçilik anlayışları ve değinilen devlet politikaları da göz önüne alındığında, sürekli olarak göz ardı edildiği ve ötekileştirildiği rahatlıkla söylenebilir. Buna bağlı olarak Cumhuriyet döneminde, Şeyh Said (1925), Ağrı (1927-1930) ve Dersim (1936-1938) isyanları, Kurtuluş Mücadelesi sonrasında hilafetin korunmamasından da kaynaklı olarak Kürt isyanları çıkmıştır (Bozaslan, 2008, s. 848). Çıkan bu isyanların binlerce askerin

seferber edilmesi ve pek çok sivilin ölmesiyle sonuçlanmasıyla, Kürt milliyetçiliği Türkiye'de toplumsal ve siyasal sistem içerisinde öteki olarak kalmaya devam etmiştir.

Hilafetinde korunması amaçlı isyanlardan ve Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman millet kompartımanında bulunmasından hareketle, Kürt kimliğinin de İslami bir yön taşıdığı ve milliyetçiliklerinin başlarda buna göre şekillendiği söylenebilir. Ancak mevcut siyasal sistem içerisinde sürekli olarak ötekileşmeden kaynaklı olarak, bir süre sonra Kürt hareketi kendi karakteristiğini ciddi biçimde sola kaydırmıştır. Solda ilk defa Devrimci Doğu Kültür Ocakları vasıtasıyla kurumsallaşan Kürt milliyetçiliğinin ilk genel kurul kararı, Kürt milliyetçiliğinin özeti şeklindedir. Bu kararlara göre:

1. Türkiye'nin bütünlüğü içinde Kürt halkı da vardır.
2. Kürt dili Türkiye'de konuşulan bir dildir.
3. Bu varlık kendine özgü bir kültür birimi yaratmıştır.
4. Kürtler, Ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde müşterek bir pazar ekonomisi etrafında toplanmışlardır.

Böylece Kürt milliyetçiliğinin karakteristik özellikleri ve öteki olmalarından kaynaklı mevcut sistemden beklentileri az çok şekillenmiştir (Bozaslan, 2008, s. 855-856).

BÖLÜM III

YÖNTEM VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

3.1. Araştırma Yönteminin Kuramsal Açıklamaları, Yöntemi, Kapsamı ve Veri Toplama Teknikleri

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal açıklamaları, yöntemi, kapsamı ve veri toplama teknikleri sunulmaktadır. Ardından araştırmanın uygulanması sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlamalara yer verilecektir.

3.2. Kuramsal Açıklamalar

Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yeri araştırmanın konusu edildiğinde anlaşılmak istenen, milliyetçi görüşe sahip siyasi partilerin neden birbirleri ile çatışmakta olduğudur. Konunun açıklığa kavuşturulması için başvurulan ilk olarak belirli siyasi partiler ve onların milliyetçilik anlayışları seçilmiştir. Ayrıca milliyetçilik anlayışlarının parti düzeyinde çıkış noktalarının anlaşılabilmesi için, tüzükleri üzerinden bir inceleme yürütülmesi hedeflenmiştir. Buralardan hareketle milliyetçi söylemlerin yorumlanmasında, çatışma noktalarının anlaşılmasına yönelik olarak sosyolojik bir açıklama gerekliliğinden "çatışmacı kuramlar" tercih edilmiştir. Çatışmanın anlaşılabilmesi ve temelinde milliyetçilik anlayışlarındaki din olgusunun bulunduğunu hipotezi açıklığa kavuşturulmak istenmiştir. Açıklanmak istenen konular söylemler, kimlikler, ideolojileri ve dini olguları içerdiğinden, çatışmanın açıklanması için, Post-marksist bakış açısı tercih edilmiştir. Ayrıca milliyetçilik tartışmalarının son dönemde, post-modern kavramlar çerçevesinde yapıldığı ve post-marksist bakış açısının da aynı kaynaklardan beslendiği göz önünde bulundurulmuştur.

Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının çözüme kavuşturulabilmesi için milliyetçilik kuramlarına bağlı yapılacak çözümlemeler için etno-sembolik kuramlar tercih edilmiştir. Bunun sebebi araştırmaya konu olan milliyetçilik düşüncesinin Türkiye içindeki geçmişinin modern öncesi döneme uzanması ve dönemden de ciddi izler taşımasıdır. Daha önce de anlatıldığı üzere ilkçi kuramlar modern yaklaşımlardan, modern yaklaşımlar ise sanayi öncesi toplumun özelliklerinden uzaktadır. Böylece ikisi arasında bir sentez üretmeyi amaçlamış olan etno-sembolik

yaklaşımın ölçütleri Türkiye'de milliyetçilik olgusunu açıklama gücüne sahip olduğundan, kuramsal açıdan tercih edilmiştir.

3.2.1. Post-Marksizm

20. yüzyılın sonlarına doğru sosyalizmin toplumsal ve siyasal hayatta güç kaybettiği söylenebilir. Böylece sınıf kavramı eski değerini kaybettiğinde, bireyin kimliğinin parçalarını oluşturan, ırk, din, inanç, etnisite ve cinsiyet kavramları, mevcut sınıflarla olan ilgisini koparmaya başlayarak, kendi başlarına siyasi ve toplumsal hayatta birer özne haline gelmiştir (Pletsch, 1999, s. 197). Emeği koruyan politikaların ve uygulamaların tamamen bir kenara bırakılması ile siyasi dilde, akademik tartışmalarda ve kişilerin kendilerini anlama biçimlerinde büyük değişmeler yaşanmıştır. Sınıf artık toplumu anlamakta bir analiz birimi olmaktan çıkmış ve emek artık bir kimlik veya değer yaratamıyor hale gelmiştir. Batı Avrupa'da var olan refah devleti politikaları, 1968 hareketleri ve nükleer karşıtı hareket ve barış hareketleri ile diğer yeni toplumsal hareketlerin Batı Avrupa'da görünür olmasının etkisiyle birlikte işçi sınıfı eksenli politikalar tartışılır hale gelmiştir. Tüm bunların Post-marksist düşüncenin gelişimi için ortam hazırlayan politik gelişmeler olduğu söylenebilir. Ayrıca yeni sağ ideolojinin ve neo-liberal ekonomi politikalarının ortaya çıkması ve 1980'lerin toplumsal muhalefet güçleri açısından pek de umutlu bir tablo çizmiyor olması da hesaba katılmalıdır. Politik ve teorik kökenleri açısından bu kadar gerilere götürülebilecek Postmarksist anlayış, 1980'lerin hem akademik hem de politik çevrelerinde popülerlik kazanmasında en büyük etken, Laclau ve Mouffe olmuştur (Kaygalak, 2001, s. 33-35).

Post-marksizm, Marksist düşüncelerden hareketle kurgulanmış olmasına rağmen, Marksist düşüncenin temel olarak kabul ettiği, üretim tarzı ve mülkiyet ilişkilerine göre şekillenmiş toplum tasavvurunu bir kenara bırakarak, başta toplumsal cinsiyet rolleri ve etnisite gibi olgulardan kaynaklı ortaya çıkan toplumsal çatışmalar üzerine eğilmiştir. Laclau ve Mouffe, Hegemonya ve Sosyalist Strateji eserlerinin giriş bölümünde Marksist teorinin merkezi kavramlarının yapı-bozumunun kaçınılmaz olduğunu belirtmektedirler (Laclau & Mouffe, 1992, s. 28-29).

Böylece Post-Marksizm'in düşünce olarak Marksizm'den kopuşu başlattığı söylenebilir. Post-Marksist bu özellikleri doğrultusunda hem Marksistler hem de Post-Marksistlerce tanımlanırken, Marksizmle olan benzerlikleri ve karşıtlıkları üzerinden değerlendirilmiştir. Postmarksist felsefe ile çok yakından ilgilenen ve yeni toplumsal

hareketleri inceleyen Coşkun Postmarksizmle ilgili olarak: "Postmarksizm içerisinde tikel ve olumsal olan kabul görürken, bunun karşısında her türlü evrenselcilik, zorunluluk ve nesnel çıkarların belirleyiciliği dışlanmaktadır." Yorumunu yapmış ve "toplumsal şekillenmelerde, politika yapma alanlarında ve bireylerin bu politikalara dahil olmaları sürecinde söylemin kurucu özelliği ve bizzat siyasetin özerkliği aslolarak alınırken, ekonomik belirleme hesaba katılmaz" diyerek devam etmiştir (2007, s. 36). Bir diğer belirleme ise, Postmarksizm'in önüne koyduğu proje ve bu projeyi gerçekleştirecek özne konumsallıkları ile ilgilidir. Postmarksizm önüne artık işçi sınıfının önderliğinde bir sosyalist devrim yerine, değişik ve birbirine benzemeyen özne konumları aracılığıyla kurulan radikal bir demokrasi projesi koymuştur. Bu tür bir değişimin nedenini ise sosyalizmin içinde bulunduğu kriz ile ilişkilendirmiştir. Bu krizi Laclau ve Mouffe şu cümlelerle açıklamıştır:

"Şimdi kriz içinde olan, işçi sınıfının varoluşsal merkeziliğine, bir toplum tipinden diğerine geçişte kurucu moment olarak büyük "D" ile yazılan Devrimin rolüne, tamamen bütünleşmiş ve homojen bir kolektif irade gibi yanıltıcı bir beklentiye dayanan bütün bir sosyalizm anlayışıdır. Çağdaş toplumsal mücadelelerin çoğul ve çok çeşitli karakteri, bu politik tasavvurun dayandığı son temeli de nihayet ortadan kaldırmıştır… böylece teorik krize yol açan şey, bizzat çağdaş toplumsal mücadelelerin çoğulluğu ve bu mücadelelerin içerdiği zenginlikler olmuştur (Laclau & Mouffe, 1992, s. 8)."

Laclau ve Mouffe'un temel dayanak noktalarından biri, tikelci siyasal kimliklerin günümüzde giderek artmakta olduğu, Marks'ın sınıf anlayışının evrenselci bir ilke olarak reddedilmesi gerektiğidir. Yakın bir yaklaşımı Touraine de dillendirmekte, içinde bulunduğumuz dönemin her türlü evrenselci ilkeyle, doğalcı toplum görüşleriyle, tarih felsefeleriyle ve tüm toplum merkezcilik biçimleriyle aramızdaki bağı kopardığını ileri sürerek, şimdiki dönemin eskiye göre aslında daha modern olduğunu söylemekte ve bu noktadan hareketle ister akıl birliği, ister din birliği isterse de kavim birliği olsun, her türlü birlik anlayışının eleştirilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir (Touraine, 2000, s. 201-203). Postmarksistler de modernizmi eleştirirler ve evrenselcilik iddiasından ötürü Marksizm de bu eleştirilerden nasibini almaktadır.

Modernlik, bir tamlığı, kusursuz bir şekilde kurumlandırılmış bir toplumsal düzeni başarmaya gücü yeter halde, sınırsız bir tarihsel eyleyici halinde ortaya çıkmıştır. Bu tamlığa giden yol nasıl bir şey olursa olsun, her zaman, bu tarihsel dönüşümün faillerinin her türlü tikelciliğinin ve her türlü kısıtlamanın üstesinden gelebileceğini ve kendisiyle barışık bir toplum dünyaya getirebileceğini ima etmiştir. Modernliğin gözünde, gerçek

evrensellik bu anlama gelmektedir. Oysa çağdaş sosyal ve siyasal mücadelelerin çıkış noktası, güçlü bir şekilde kendi tikelliklerini öne sürmektedir, hiçbirinin, kendi başına, toplumun tamlığını gerçekleştirmeye muktedir olmadığı yönünde güçlü bir inanç olarak görülmediği söylenebilir (Laclau, 2000, s. 26-27).

Postmarksist kuramda yapı ve üst yapı arasındaki ilişki bir belirlenim durumunun ötesine gitmekte ve dönüşlü (reflexive) bir hal olarak ele alınmaktadır. En önemlisi, belirtilen bu iki düzey arasındaki nedensel ilişkinin koparılmış olmasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında, üst yapısal düzeydeki ilişkilerin, yapısal durumunda cereyan edenlerden etkilenip etkilenmediği sorusuna kesin bir yanıt verilmesi güçtür. Bunun da ötesine geçildiğinde iki düzey arasında birbirini gerektiren durumlar bir belirleyici olarak ele alınamaz. Ekonomik alanın bizzat kendisi de söylemsel olarak politika alanında kurulduğu için, ekonomik alanın doğası ile oluşumu arasında hiçbir bağlantı göremeyen Laclau ve Mouffe, ekonominin ağırlığının ancak göreli bir ağırlık olabileceği üzerinde durmuştur (Adaklı, 2001, s. 25). Laclau ve Mouffe yapı ve üstyapı arasındaki nedensel ilişkiyi ve ekonominin diğer alanlar üzerinde belirleyici rolü olduğunu kabul etmenin, kendilerinin en çok karşı durdukları "özcülüğe" düşme olduğunu öne sürmektedirler.

3.2.1.1. Post-Marksizmde Özne ve Toplumsal Belirlenim

Marksizm için zorunlu olan ekonomi ve siyaset alanlarının zorunlu bağının koparılması ve ikisi arasındaki nedensellik ilişkisinin reddedilmesi önemli bir sonuç doğurmaktadır. Bu alanlar arasında nedensel bir ilişki bulunmuyorsa, toplumsal sınıfların siyasal kimlikleri nasıl oluşmaktadır?

Laclau ve Mouffe Gramsci'nin hegemonik öznelerin zorunlu olarak temel sınıflar düzleminde kurulduğu tezini ve hegemonik bir gücün nihai çekirdeğinin bir temel sınıftan ibaret olduğunu reddetmişlerdir (Laclau & Mouffe, 1992, s. 168-172). Bundan dolayı hegemonyanın sınıfsal karakteri reddedilerek, hegemonyanın alanı artık farklı tikelliklerin alanı olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal kimliğin belirlenmesi, sonsuz anlamsal fark arasından bir sabitlenme oyunu, yani söylemin inşasıdır (Üşür, 1997, s. 55). O halde, toplumsal olan her şey ver bunun içerisindeki özneler ancak söylemler aracılığıyla ve söylemsel olarak kurulurlar. Bu yüzden, hegemonya alanı farklı tikelliklerin birbirleri ile eklemlendikleri bir alan olmaktadır. Politik özneler, bundan dolayı, artık sınıfsal değil, "karmaşık bir kolektif iradeler" haline gelmiştir (Laclau & Mouffe, 1992, s. 87).

Bu noktalardan hareketle, Postmarksizmin sosyalist projeyi sınıfsızlaştırdığından, sosyalist hedefleri sınıf olgusundan uzaklaştırdığından ve nihayetinde de tarihsel süreçlerin materyalist çözümlemesinin reddedilmesini beraberlerinde getirdiği iddia edilebilir (Wood, 2006, s. 20-25). Fakat, sosyalist yönelimlerin yeniden tanımlanmasıyla, sınıf kavramı merkezi ve belirleyici önemini kaybetmiş olsa da yine de Laclau ve Mouffe'un öznesi olmayan bir harekete gönderme yaptıklarından bahsedilemez. Postmarksist projede Wood'a göre, ortak zemin maddi çıkar değil, akıl ve vicdan sahibi insanlar özellikle aydınlar önemli bir rol üstlenmekte ve bu projelerde belirleyici rolü oynamaktadırlar.

Böylece Postmarksizmin, klasik Marksizmden ayrıştığı temel noktalardan birisi ortaya çıkmış olur. Postmarksizmde işçi sınıfı toplumsal hareketlilik ve değişiklik yaratma çerçevesinde ona Marksizm çerçevesinde atfedilmiş olunan belirleyici özne rolünü kaybetmiştir. Postrmarksistlere göre, işçi sınıfının sosyalist mücadeleye katılma ya da ideolojilerinin bu yönde şekillenmesi anlamında nesnel konumları itibari ile bir özerkliği ya da diğer sınıflar karşısında bir önceliği olmamaktadır. Eagleton, politik bir bilincin oluşmasında ve mücadele pratiklerine katılmada öznelerin nesnel çıkarlarının belirleyici olabileceğini savunmanın, bu çıkarlar tam da üretim ilişkileri içindeki konum tarafından belirlenen çıkarlar anlamına gelmesi sebebiyle Postmarksist çerçevede ekonomik indirgemecilik olarak addedileceğini tam da bu yüzden reddedileceğini söylemektedir (2005, s. 301).

3.2.1.2. Post-Marksizmde İdeoloji ve Söylem

Laclau ve Mouffe eklemlenme ve söylem kavramlarını şöyle tanımlamaktadırlar: "eklemleyici pratiğin bir sonucu olarak öğeler arasında, kimlikleri değişecek bir ilişki kuran her türlü pratiğe eklemlenme, eklemleyici pratikten doğan yapılaşmış bütüne ise söylem diyeceğiz." Bahsedilen bu söylemsel yapı ancak "bilişsel" ya da "düşünsel" bir varlık olarak ele alınamaz, bu tam da toplumsal ilişkileri oluşturan ve düzenleyen bir eklemleme pratiği olarak düşünülebilir (1992, s. 169).

Eagleton, Postmarksist düşüncede öznelerin, siyaset ve ideolojilerin bizzat ürünleri olduğunu, toplumsal çıkarların da siyaset ve ideolojiye kaynaklık edemeyeceğini bizzat kendilerinin onların ürünü olduğunu ve bu şekilde siyaset ve ideolojinin üzerinde çalışabileceği herhangi bir nesneden söz edilemeyeceğini iddia etmektedir (2005, s. 297).

Özneleri, özne olarak ortaya çıkaran deneyimlerin çok kesin söylemsel olanaklılık koşullarına bağlı olduğu söylenmektedir. Buna göre, öznelerin toplumsal ilişkilerin kökeni olamayacağı noktasından hareket eden Laclau ve Mouffe, kimliklerin sabit olmadığını vurgulayarak metinlerinde "özne" kategorisini her zaman, bir söylemsel yapı içindeki "özne konumları" anlamında kullanacaklarını belirtmişlerdir (1992, s. 185). Bahsedilen bu özne konumlarının kendisi, ilişkisel ve değişkendir ve bu nedenden dolayı bu konular istikrarsız bir şekilde işgal edilmektedir.

Laclau ve Mouffe, Marksizmden belli bir dereceye kadar bir kopuş sergilediklerinin kabul etmelerine karşın, Marksizm içinde değerlendirilen Gramsci'nin pek çok kavramsallaştırmasını benimsediklerini ve bunları geliştirmeye çalıştıklarını söylemişlerdir (1992, s. 117). Gramsci'de politik öznelerin bizzat sınıflar değil "karmaşık kolektif iradeler" olduğunu söylemektedir. Hobsbawm bu tür kolektif kimlikler için "deriden çok gömlek gibidirler" ifadesini kullanmıştır (1999, s. 32). Bu tür kimlikler için kendiliğinden doğal bir biçimde değil, toplumsal olarak oluşturulmuş, seçmeciliğe dayanan bir kimlik oluşumu söz konusudur ve Marksistler için bunlar yine kapitalist sistemin uluslararası ölçekli müdahalelerinden veya üretim ilişkilerinden farklılaşan yeni boyutlarından bağımsız olarak gelişmiş değillerdir (Adaklı, 2001, s. 19).

Mücadele ve politika ancak ideoloji alanında, söylem aracılığı ile üretilebilmektedir. İdeolojiyi hareket noktası alan söylem ile öznellik konumları, belirli bir hegemonyaya dahil edilirler. Politik ve ideolojik mücadeleler, ekonomik sınıfların mücadeleleri olarak Marksizmin politika pratiğinin merkezine yerleştirmiş olduğu sınıfsal çıkarlar, Laclau ve Mouffe'a göre hiçbir şekilde politikaya ve idolojiye ekonomi alanı tarafından temin edilmez. Aksine "çıkarlar politik pratiğin içinde doğarlar ve belirli politik pratik tarzlarının sonucu olarak belirlenirler. Politik pratik sınıf çıkarlarını tanıyıp ardından onları temsil etmez, temsil ettiği çıkarları kendisi kurgular (Laclau & Mouffe, 1992, s. 193). Bu yüzden, bir yerel topluluk hareketinin, ekolojik bir mücadelenin, bir cinsel azınlık hareketinin politik anlamı baştan verilmiş değildir, diğer mücadele ve taleplerle hegemonik eklemlenmesine kesin olarak bağlıdır (Laclau & Mouffe, 1992, s. 110-114).

Post-Marksizm'e yönelik bu anlatılarla ve ülkemizde ki milliyetçi hareketlerin tarihine bakıldığında, gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda gerekse Türkiye Cumhuriyeti içerisinde, toplumun milliyetçi ideolojilerden beslenen söylemler yoluyla dönüştürülmek istendiği açıktır. Toplumu dönüştürme gayesi ile kurgulanmış milliyetçi söylemler, iktidar ve muhalefet olma durumlarına, iç ve dış gelişmelere göre şekillenmiş ve bu farklı şekillenmeler neticesinde kendi aralarında çatışmışlardır. Son dönemde milliyetçi

kitlelerin hem kendi aralarında hem de sistemle olan çatışmaları göz önüne alındığında, Türkiye tarihinde asla bir araya gelemeyeceği düşünülen gruplarla beraber siyasi faaliyetleri yürüttü gözlemlenmiştir. Öyleyse milliyetçi kimlikler zaman içerisinde yalnızca farklılaşmakla, dönüşmekle ve birbirleri ile çatışmakla kalmamış, modernleşmenin de ötesinde post-modern yapıların özneleri haline gelerek, kendisinden farklı ideolojilerden beslenen kimlik yapıları ve toplumsal öznelerle birleşmiştir. Bu birleşmenin sebebi olarak, bahsedilen toplumsal öznelerin bazılarının hegemonyasını korumak istemesi, bazılarınınsa hegemonyaya karşı birleştiği günümüz Türkiye'si için söylenebilir.

3.3. Sayıltılar

Bu kısımda çalışmanın kanıtlamaya gerek görmeden kabul ettiği varsayımlardan söz edilecektir. Bu konuya olan bakış açısını ve ele alış tarzını ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır.

- Milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti'nde ideolojik olarak başat bir konumdadır.
- Milliyetçilik siyasi söylem düzeyinde tüm partilerce açık ya da örtük olarak kullanılmaktadır.
- Siyasi partiler milliyetçilik anlayışlarını açık ya da örtük olarak parti tüzükleri içerisinde barındırmaktadırlar.
- Siyasi partilerin tüzüklerinde kurguladıkları söylemler milliyetçilik anlayışlarını yansıtmaktadır.
- Siyasi partilerin iktidarı ele geçirmek için tüzüklerinde kurguladıkları milliyetçi söylemler, parti tüzükleri ile doğrudan ilişki içerisindedir.

3.4. Evren ve Örneklem

Mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yeri incelenirken, bu siyasi partilerin tüzüklerinden doğrudan faydalanılacaktır. Yedi siyasi partinin tüzüğü tercih edilmiştir. Seçilen siyasi partiler 2015 genel seçimlerine girmeye hak kazanan partiler arasından, mevcut düzende var olan hegemonik milliyetçi söylemleri üreten partilerdir. Tüzükleri incelenecek olan siyasi partiler, Adalet ve Kalkınma Partisi, Büyük Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Hakların Demokratik Partisi, İyi Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Vatan Partisidir. Bu siyasi partilerin tüzüklerinin, partilerinin siyasi

ideolojilerini içeren amaç ve ilkeler gibi kısımlarından örneklem oluşturulmuştur. Milliyetçilik anlayışı analiz edilmek istenen sekizinci parti olan Saadet Partisi, tüzüğünde ideolojik geniş bir açıklamaya yer vermediği için, bu örnekleme dahil edilememiştir. Ayrıca İyi Parti'nin 2015 genel seçimlerinden sonra kurulmuş olmasına karşın, Milliyetçi Hareket Partisi'nin muhalif kanadı tarafından kurulduğu ve gündemi yoğun şekilde meşgul ettiği için araştırmaya dahil edilmiştir.

Üzerinde çözümleme yapılan siyasi parti tüzüklerinin kısımları şu şekildedir:

- Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğü, birinci kısım temel amaçlar
- Büyük Birlik Partisi tüzüğü, birinci bölüm amaç ve görevle ilgili temel ilkeler
- Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğü, birinci bölüm kuruluş ve ilkeler
- Halkların Demokratik Partisi tüzüğü, madde iki ve alt bendleri
- İyi Parti tüzüğü, partinin amaç ve ilkeleri
- Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü, birinci bölümün tamamı
- Vatan Partisi tüzüğü, başlangıç ve temel ilkeler bölümü

3.5. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak, metin çözümlemesi araştırmaya konu olan siyasi parti tüzükleri üzerinde kullanıldığından, belge incelemesi olarak seçilmiştir. Siyasi parti tüzüklerinin içerdiği ideolojik kısımlar olduğu gibi kaydedilerek, cümle cümle çözümlenerek kategorik/tipolojik bir okuma yapılmıştır.

3.6. Analiz

Ana analiz kategorik çözümlemedir. Tüzüklerde partilerin ideolojik görüşlerini yansıtan amaç, görüş, ilke gibi kısımlarını doğrudan kayıt temelinde her cümle bazında bu kategorilerin geçip geçmediği tespit edilecek, ayrı ayrı tabloları oluşturulacak, yoğunlukları çıkarılacak, partilere göre çapraz tabloları hazırlanacaktır.

Bu kısımda öncelikle, oluşturulmuş olan milliyetçiliğin ve Türkiye'deki milliyetçiliklerin tipolojik kodları verilecektir. Belirlenmiş olan bu kategorilerden hareketle, siyasi parti tüzüklerinin doğrudan kayıt yoluyla oluşturulan, ideolojik kısımlar içeren cümle cümle bazında incelenecektir. Ardından her partinin kuramsal milliyetçilik anlayışı ve Türkiye'deki milliyetçilik özelliklerinden bir örüntü oluşturulacaktır.

3.6.1. Söylem Çözümlemesi

Milliyetçilik türlerinin kategorik okuması sırasında, milliyetçiliklerinin içeriğini anlaşılmasına yönelik olarak, Etno-sembolik bakış açısı ile bu kavramlar irdelenirken, Türkiye'de ki mevcut hangi milliyetçilik anlayışına denk düştüğü belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Yapılmak istenen bu belirginleştirmede, çözümlenen metinlerin ideolojik içeriğini anlamak ve birbirleri ile kıyaslanmak için, eleştirel söylem çözümlemesinin yöntemlerinden faydalanılmıştır. Söylem farklılıklarının ve çatışma noktalarının belirlenmesine ilişkin olarak, milliyetçilik anlayışlarının yorumlanması ve birbirleri ile karşılaştırılmasında, Post-marksist çatışmacı kuram çerçevesinde yorumlar yapılmış, ortak noktaların düğümleri ile farklılaşma alanları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Söylem çözümlemesi, metodolojik ve kavramsal öğelerden meydana gelen sosyal hayata dair bir bakış açısı olup, söylem üzerine düşünme ve söylemi veri haline getirme yolu olarak karakterize edilir. Söylem çözümlemesi yöntemi sadece geleneksel metodolojilere bir seçenek olmayıp, aynı zamanda bu metodolojilerin içine sokulmuş bakış açılarına bir seçenek sunmaktadır (Wood & Kroger, 2000).

Söylem çözümlemesi, sosyal psikolojide yaşanan gelişmeler bağlı olarak nitel araştırmalarda öne çıkan bir araştırma yöntemi olmakla birlikte, odağını anlamın değişkenliğine çeviren bir girişim olarak da kabul edilmektedir. Bu yaklaşım dilin sosyal eylem yönünü etkin hale getirmek için dil felsefesinde yer alan konuşma-eylem teorisini ve insanların kendi algı dünyalarını yaratmak için günlük olaylarda dili nasıl kullandıkların üzerine odaklanan ethno-metodolojiyi de kullanır. Bu açıdan bakıldığında söylem çözümlemesi "anlam"ın çeşitliliğini ve değişkenliğini araştıran ileri düzey bir hermeneutik ve sosyal göstergebilim olarak algılanabilir (Elliot, 1996).

Söylem çözümlemesi farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya iletişim çalışmaları) beslenerek ilerleyen ve bu farklı disiplinlerin teorik bakış açılarına dayanan bir çözümleme tekniğidir (Potter & Wetherell, 1987). Söylem çözümlemesi bu bakış açısına göre bütünleşmiş tek bir teori, metot ve uygulama değildir. Bunun aksine farklı disiplinler ve farklı araştırma teknikleri içinde yürütülen, heterojen özelliğe sahip nitel bir araştırma yöntemidir (Tonkiss, 2006).

Söylem çözümlemesi en basit anlatımı ile dilin irdelenmesidir. Fakat bu irdeleme ile ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp söze dökülenlerin söz dizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. Dijk (2003)'inde vurguladığı gibi söylem çözümlemesi, söylem ya da

dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile ilgilenmez. Bunun aksine ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirir (Barker & Galansinski, 2001).

Foucault söylemi dil ve sosyal yapılar arasındaki ilişkiye göndermede bulunarak açıklar (Potter & Wetherell, 1987). Ona göre söylem ilk olarak sosyaldir. Yani kelimeler ve kelimelerin anlamları nerede, kim tarafından, kim için kullanıldığına bağlı olarak açıklanır. Sonuç olarak kelimelerin anlamları sosyal ve kurumsal ortamlara göre değişir. Bu yüzden evrensel söylem diye bir şey de mümkün değildir. İkinci olarak birbirleri ile çatışan farklı söylemler olabilir. Son olarak söylemler birbirleri ile çatışma halinde olabilecekleri gibi hiyerarşi içinde düzenlenmiş olarak da görülebilir. Çatışma ve hiyerarşi iktidar kullanımı ile yakından ilgilidir. Söylemlerin üretilmesi ve iktidarın bunları kullanması arasında var olan bağ nedeniyle söylem çözümlemesi iktidar kavramı için büyük önem taşımaktadır (Punch, 2005). Foucault'nun söylem üzerindeki görüşlerini temel alan söylem çözümlemesi, geleneksel düşünme ve yazma uygulamalarının kültürel yapı içerisinde politik ve ideolojik amaçlara nasıl hizmet ettiğini, benzer şekilde insanların düşünme biçimlerinin ve sosyal bir varlık olarak eylemlerin nasıl sınırlandırıldığına, kısıtlandığına yönelik açıklamalar getirmeyi amaçlar (Woffit, 2005).

Kim nasıl ve niçin konuşuyor? Kim nasıl dinliyor ya da susuyor? Kim nasıl yazıyor veya okuyor gibi sorularla başlayan söylem analizi varsayımlardan değil belirsizliklerden hareket eder. Ayrıntılara odaklanan söylem analizi pragmatiktir. Yani, dili kullanan insanların o dille ne yaptıkları sorusuna cevaben bir söylemin özelliklerini onların ne yaptıklarını anlamak amacı ile inceler (Sözen, 1999).

3.6.1.1. Söylem Çözümlemesinin Temelleri

Söylem bir farklılıklar yapısıdır. Söylemler, dilin biçimsel seviyedeki farklılığından ziyade, bakış açısını dilin anlam seviyesindeki farklılığına çevirmektedir. Buna bağlı olarak da söylem çözümlemesi farklılıkları keşfeder ve bir söylem içinde dönüşen, değişime uğrayan, mübadele edilen bilgi yapılarını inceler (Sözen, 1999).

Söylem çözümlemesi, metinlerin ya da dilin semantik ya da sentaktik yapısını incelemektedir ve söylemlerin hem dilbilimsel hem de sosyo-kültürel boyutlarını ele almaktadır. Dilbilimdeki gelişmelere paralel olarak da bu alanın disiplinler arası çözümlemelere açık şekilde gelişmesi söz konusudur. Verilen mesajların anlamlarının ortaya konulması için anlambilimsel (semantik), sözdizimsel (sentaks) ve

göstergebilimsel (semiyoloji) yazılı, sözlü ve görüntülü mesajlar üzerinden çözümlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Buna bağlı olarak söylem çözümlemesinin temel kavramları şu başlıklar altında toplanabilir:

Anlambilimsel (Semantik): Anlambilimsellik söylemleri, sözcük ve cümlelerin dilbilimsel manaları ile ilişkilendirmek suretiyle açıklamayı inceler. Anlambilim, metnin ya da söylemin içinde ve dışında yer alan bütün anlam ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Anlambilimde bu inceleme yapılırken, metin ile kullanıcı arasındaki ilişkiler de göz önünde bulundurulmaktadır.

Söz dizinsel (Sentaks): Söz dizinsellik, sözcükleri gerek cümle içinde gerekse ifadenin tamamında aldıkları yere göre anlamlandırmayı hedeflemektedir. Bir kelimenin cümlenin başında ya da sonunda yer alması ya da bir cümlenin ifadenin ortasında ya da sonunda bulunması o ifadenin anlamlandırılmasında ki farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Göstergebilim (Semiyoloji): Göstergebilim toplumsal yaşam içerisinde farklı bildirişim ya da gösterge dizgelerini betimlemek, birbirleri ile kurdukları bağlantıları saptamak, anlamların eklemlenerek oluşma biçimlerini bulmak, göstergeleri ve gösterge dizgelerini sınıflandırmak ya da insanla insan, insanla doğa arasındaki etkileşimi açıklamak, bu amaçla da epistemolojik, yöntembilimsel ve betimsel açıdan tümü kapsayıcı, tutarlı, yalın bir çerçeve oluşturma olarak tanımlanabilir (Rıfat). Göstergebilim, söylemin analiz edilmesinde simgelerden yararlanmayı amaçlamaktadır. Göstergebilim bir metni ya da söylemi çözümlerken, kendi içerisinde tutarlı, metnin anlam evreninde, yüzeysel ve derin düzeylerdeki yapısına açıklık getirmeye yönelik bir sistematik izlemekte, kullandığı çözümleme araçlarıyla belirlediklerini hep beraber denetlemektedir.

3.6.1.2. Söylem Çözümlemesinin İlkeleri

Söylemin doğasında var olan ideolojik göndermelerin üzerinde durulması gerektiği Potter ve Wetherell tarafından savunulan bir görüştür. Onlara göre ideolojiler, güç ve üstünlüğün barındırdığı asimetriyi destekleyen bir düşünme biçimdir. Bu yüzden Potter ve Wetherell'e göre söylem çözümlemesi, söylem uygulamaları içerisinde var olan ideolojileri ve ideolojilerin söyleme bağlı olarak nasıl yeniden üretildiğini açıklamalıdır (Woffit, 2005). Buralardan hareketle söylem çözümlemesinin gözden geçirilmiş ilkeleri şu şekildedir:

- Söylem çözümlemesi doğal olarak metin (yazılı) ve konuşma (sözel) halinde bulunan söylemler üzerine odaklanır.
- Söylemler, söylemlerin yerel ve genel bağlamı içerisinde incelenir. Bu bağlamı ortaya çıkaran parçalar: söylemin geçtiği yer ve zaman, taraflar ve bu tarafların iletişimleri ve sosyal roller, konuyla ilişkili sosyal bilgiler, normlar ve değerler, kurumsal ve örgütsel yapılar olarak gösterilebilir.
- Söylem, sosyo-kültürel bağlam içinde sosyal uygulamaların doğal bir biçimi olarak ortaya çıkar.
- Söylemin başarısı onun linear ve ardıl olması ile alakalıdır. Yani, söylem birimleri birbiri ardına gelen birimlere bağlı olarak açıklanmalıdır. Bununla birlikte söylem dizininde daha sonra yer alan unsurlar kendinden önce gelen unsurlara göre daha farklı ve ya özel işlevlere sahip olabilirler.
- Söylem çözümlemesi, söylemin düzeyi ve katmanlarıyla ilgilenmekte birlikte bunların arasındaki karşılıklı ilişki ile de ilgilenmektedir.
- Dil kullanıcıları ve çözümlemeciler söylem içerisinde anlamla ilgilenirler ve anlamın ortaya çıkarılması konusunda ise "Bu durumda bunun anlamı ne?" ve "Neden bunu söyledi?" ya da "Bununla neyi kastetmek istedi?" sorularından özellikle faydalanırlar.

Söylem çözümlemesi pek çok alanda ve pek çok yolla uygulanabilmektedir. Eğer toplumsal sorunlara yönelik ideolojik ya da politik bir çözümleme yapılması amaçlanıyorsa eleştirel söylem çözümlemesi araştırmanın hedeflerine uygun sonuçlar verecektir. Bu bağlamda söylem çözümlemesi politikadan, ideolojiden, stratejik yönetime ve pazarlamaya kadar uzanan geniş bir konu yelpazesine sahip olacaktır. Bu tezin araştırma konusu itibari ile alakalı olarak da araştırmaya konu olan siyasi partilerin tüzükleri eleştirel söylem çözümlemesine tabi tutulacaklardır.

3.6.1.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi, güç, hakimiyet, hegemonya, sınıf farkı, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden yapılandırma, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkaran ve araştırma alanı olarak bu konuları inceleyen söylem çözümleme yöntemidir. Eleştirel söylem çözümlemesi, güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi farklı toplumsal olguların dilsel

kurgulamalar vasıtası ile bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlediği il ilgilenmektedir (Van Dijk, 2003). Kress'e göre eleştirel söylem çözümlemesi şu varsayımlar üzerine inşa olmuştur:

- Dil sosyal bir fenomendir
- Sadece bireyler değil ayrıca kurumlar ve sosyal grupların özel anlamaları ve değerleri vardır. Tüm bunlar dil ve sistematik yöntemler vasıtası ile oluşturulur.
- Metinler, iletişim etkinliğindeki dil birimleri ile alakalıdır.
- Okuyucu ve dinleyiciler metinlerle olan ilişkilerinde yalnızca pasif alıcılar değillerdir.
- Dil bilimi ile dil uygulamaları arasında özel benzerlikler mevcuttur.

Fairclough ve Wodak ise eleştirel söylem çözümlemesine yönelik ana ilkeleri şu şekilde sıralarlar:

- Söylem toplumsal problemlere işaret etmektedir.
- Güç ilişkileri tutarsız ilişkilerdir.
- Söylem toplum ve kültürü oluşturmaktadır.
- Söylem ideolojik bir yapıdır.
- Söylem tarihidir.
- Söylem, metin ile toplum arasındaki köprüdür.
- Söylem çözümlemesi, yorumlamacı ve açıklamacıdır.
- Söylem, sosyal edimlerin bir formudur.

Analizi temel oluşturan kategoriler ve bunların kodlanma kuralları aşağıda verilmektedir.

3.6.2. Milliyetçiliğe Dair Ana ve Alt Kategoriler, Kuramsal Kodlama ve Analiz İlkeleri

a) Ana Kategoriler

Kuramsal anlamda milliyetçiliğin kategorize edilmesi için, milliyetçi düşüncenin en genel anlamda ne olduğunun ve hangi bileşenleri kendi içerisinde, her milliyetçilik türüne sirayet edecek kadar barındırdığının tanımlanması gerekmektedir. Daha önce de

vurgulandığı üzere, Türkiye'deki milliyetçiliklerin derin tarihsel bir bağı ve köklerinin modern öncesi döneme uzanmasından kaynaklı olarak, etno-sembolcü yaklaşımın yardımıyla milliyetçilik incelenecektir.

Smith'e göre milliyetçilikler kendi aralarındaki farklara rağmen belirli özellikleri paylaşırlar. Bu özellikler ise şöyledir:

1. Özerklik ilkesi: Milletin üyelerinin, ait oldukları milli cemaatin tüm dış müdahalelerden uzakta, kendi kural ve düzene göre yaşama arzusudur.
2. Birlik ilkesi: milletin üyelerinin hem toprak bütünlüğü hem bu topraklarda engelsizce dolaşma hem de dayanışma ve kardeşliğe olan arzusudur.
3. Kimlik veya ayırt edilirlik ilkesi: Milli cemaatin "fıtri" benliğinin üyeler tarafından geri kazanılması, ayinsel ve sanatsal biçimlerde somutlaştırılması ve görünür kılınmasıdır.
4. Özgünlük ilkesi: Milletin eşsiz kökeni, tarihi ve kültürüyle milli cemaatin "gerçek doğasını" ve varoluş algısının bazı üyelerce yeniden keşfedilmesidir.
5. Vatan ilkesi: Milletin üyelerinin yalnızca "kendilerine ait" olarak gördükleri, atalardan kalma veya tarihi bir bölgeye ilişkin aidiyet, hatıra ve bağlılık anlayışıdır.
6. Şeref ilkesi: Millet üyelerinin cemaatlerine, onun "manevi değerlerine" layık biçimde saygı gösterilmesi ve itibar edilmesi gerektiğine dair inançtır.
7. Süreklilik İlkesi: Millet üyelerinin çoğu zaman, nesiller öncesine dayanan atalara ve vatanlarındaki eski kültürlere nispeten bozulmamış bir veraset içinde bağlı olmasıdır.
8. Kader ilkesi: Milletin kendine mahsus, önceden belirlenmiş ve genellikle şanlı bir ilerleme yoluna sahip olduğuna dair kanının olmasıdır.

Elbette milliyetçiliğe dair bu ilkeler, dönemlerine ve kendi türlerine göre, içerik olarak ideoloji içerisinde kapladıkları yere göre farklılıklar gösterecektir (Smith, 2017, s. 89-90). Doğal olarak bu ilkeler milliyetçilikler içerisinde ortak olduğundan, bu ilkelerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak milliyetçiliklerin geliştirdikleri yöntemler, onların kendi aralarındaki benzer ve farklı oldukları noktaları ortaya koyacaktır.

b) Türkiye'deki Milliyetçilik Türlerine Dair Alt Kategoriler

Siyasal parti tüzükleri içerisindeki milliyetçilik ideolojisinin, kuramsal kodları ile birlikte, mevcut milliyetçilik türlerinin tam olarak analiz edilebilmesi için, Türkiye'de bulunan milliyetçilik türlerinin kodları da değerlendirilecektir.

Kemalist milliyetçilik, kendi içerisinde dönemsel farklılık gösterdiğinden, ilk döneme yönelik kodlar, Mustafa Kemal Atatürk miti, Kurtuluş Savaşı, milli ekonomik kalkınma hamleleri, Batılılaşma ve Cumhuriyet fikri olarak belirlenmiştir. İkinci dönem Kemalist sol milliyetçilik ise bu kodlarla birlikte, anti-emperyalizm, küreselleşmeye karşı bağımsızlık ve Milli Mücadele şeklindedir.

Türkçülük ya da etnisist temelli milliyetçiliğin teşhis edilmesine yönelik kodlar, eşitliksizcilik yani Türklüğün üstünlüğü, militarizm, irredentizm yani yayılmacılık, anti-komünizm, zenofobia yani yabancı düşmanlığı ve Turancılıktır.

Türk-İslam sentezli milliyetçiliğin teşhis edilmesine yönelik kodlar, Müslüman kimliği, milliyetçi geleneğin İslamiyet ile devam etmesi, yine anti-komünizm ve zenofobia içerikleri ile birlikte Türk-İslam kültürünün yüceltilmesidir.

Ulusalcı milliyetçiliğin teşhis edilmesine yönelik kodlarda yine anti-emperyalizm ve küreselleşme karşıtlığı söz konusu iken, laiklik de bu kodlara ek olarak baskın durumdadır.

Kürt milliyetçiliğinin teşhisine yönelik kodlar, Kürt halkı, Kürt dili, Kürt kültürü ve Doğu ve Güneydoğu bölgelerine yönelik vurgular şeklindedir.

Bu çerçevede ana kategorilere dair kodlama kuralları ve altın örnekler Tablo 1 de gösterilmektedir.

Tablo 1. *Ana ve Alt Kategoriler, Alıntı ve Metinde Geçen Örnek (Altın Örnek)*

Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana veya Alt Kategori)	**Kısaca Tanımı ve Böyle Bir İbarenin Geçip Geçmediği**	**Örnek Cümle (Tüzükte Madde No, Cümle No)**	**Geçiş Şekli (Yok-Var)**
Özerklik ilkesi	Milletin üyelerinin dış müdahalelerden bağımsız olarak kendi öz yönetimleri	Ak Parti tüzüğü Madde 4.1. / 1.cümle *"Ak Parti Türk Milleti'nin en önemli yönetim kazanımının, Cumhuriyet olduğuna ve egemenliğin, kayıtsız ve şartsız milletimize ait bulunduğuna inanır."*	Yok Var (Türk milleti, önemli yönetim kazanımı, cumhuriyet, kayıtsız ve şartsız egemenlik)
Birlik ilkesi	Milletin kendi topraklarında bütünlük içerisinde yaşama arzusu	Ak Parti tüzüğü Madde 4.2. / 1.cümle "*Ak Parti Türk Milleti'nin Ülkesi ve Devletiyle bölünmez bütünlüğünü savunur."*	Yok Var(Türk milleti, ülkesi ve devleti, bölünemez)
Kimlik ilkesi	Milletin benlik özelliklerinin üyelerinde geri kazanılması	Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü Tüzük 2. Madde / 6. Cümle "*Hürriyet, adalet, hakkaniyet ve fırsat eşitliğini esas alan, milli, insani ve ahlaki değerlerin ön plana çıktığı siyasi ve toplumsal düzen ile kültürel iklimi tesis etmek."*	Yok Var(Hürriyet, adalet, hakkaniyet, fırsat eşitliği, milli, insani, ahlaki değerler, siyasi ve toplumsal düzen, kültürel iklim)
Özgünlük ilkesi	Milletin kendine özgü tarihi ve kültürü ile var olması	Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü Tüzük 2. Madde / 2. Cümle *"Yüce Türk Milletinin milli ve*	Yok Var(Yüce Türk milleti, milli ve manevi değerleri,

		manevi değerleri ile tarihi ve kültürel zenginliklerine sahip çıkmak”	tarihi kültürel zenginlikleri)
Vatan ilkesi	Milletin yalnızca kendilerine ait olarak gördükleri toprak parçası	Ak Parti Tüzüğü Madde 4.3. / 3.cümle *“Bütün insanlarımızı, “Türkiye” coğrafyasında kurulu “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” ismi altında büyük bir aile, diğer devletleri kendi sınırları içinde komşu aileler olarak kabul eder.”*	Yok Var(Türkiye coğrafyasında kurulu, Türkiye Cumhuriyeti, büyük aile, diğer devletler, komşu aileler)
Şeref ilkesi	Millete ve milletin üyelerine, sahip oldukları değere göre itibar gösterilmesi arzusu	Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü Tüzük 3. Madde / 1. Cümle *“Milliyetçi Hareket Partisi, Türk milletinin; ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, bilimsel ve teknolojik alanda küresel ölçekte belirleyici bir güç olarak, milletler camiasının en ileri safında yer almasını hedeflemektedir.”*	Yok Var(Türk milletinin, ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, bilimsel ve teknolojik alanda, küresel ölçekte belirleyici güç, milletler camiasının en ileri safında yer alma
Süreklilik ilkesi	Nesiller öncesine dayanan bozulmadığı düşünülen milletin eski kültürü ile olan tarihsel bağı	Vatan Partisi tüzüğü Madde 2. / 1. Cümle *“Vatan Partisi'nin yakın amacı, Meşrutiyetlerle başlayıp Kemalist Devrim'le en büyük atılımını gerçekleştiren millî demokratik devrimimizi*	Yok Var(Yakın amaç, meşrutiyetle başlayıp Kemalist Devrim’le atılımını gerçekleştiren milli demokratik devrimin tamamlanması, milli devletin ve halk yönetiminin yeninden kurulması,

		tamamlayarak, millî devleti ve halk yönetimini yeniden kurmak, emperyalizmin baskı ve denetimine son vermek."	emperyalizmin baskı ve denetimine son verilmesi)
Kader ilkesi	Milletin kendisine mahsus önceden belirlenmiş şanlı bir hedefe doğru ilerlemesi	Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü Madde 3. / g bendi "*Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye'nin büyük hedeflere yönelmesini ve bütün imkân, kaynak ve kabiliyetlerinin lider ülke Türkiye hedefi doğrultusunda harekete geçirilmesinin en geniş boyutta sağlanacak toplumsal uzlaşma ve mutabakat ile mümkün olabileceğine inanır."*	Yok Var(Türkiye'nin büyük hedeflere yönelmesi, bütün imkan, kaynak ve kabiliyetlerin, lider ülke Türkiye hedefi doğrultusunda harekete geçirilmesi, toplumsal uzlaşma ve mutabakat)
Cumhuriyet fikri	Türkiye Cumhuriyeti'ne verilen değer	İyi Parti tüzüğü 2. Madde / 3. Cümle "*Cumhuriyetimizin kurucu iradesine bağlı olarak, Anayasa'nın ilk dört maddesinde yer alan temel niteliklerin varlığını devletimizin bekasının teminatı olarak kabul eder."*	Yok Var(Cumhuriyet'in kurucu iradesi, Anayasanın İlk dört maddesi, devletin bekasının teminatı)
Atatürk miti	Mustafa Kemal Atatürk'e verilen değer	İyi Parti tüzüğü 2. Madde / 3. Cümle "*Türk Milletinin ülkesi ve devleti ile bölünmez bütünlüğünü korumayı; Kurtuluş Savaşımızın eşsiz*	Yok Var(cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk'ün ilkelerini esas almayı)

		kahraman başkomutanı, cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk'ün ilkelerini esas almayı; Türkiye Cumhuriyeti'ni milletler topluluğunun bağımsız, egemen, şerefli ve itibarlı bir üyesi olarak etkin bir bölgesel güç ve lider ülke yapmayı; böylece bölge ve dünya barışına katkıda bulunmayı amaç edinir."	
Milli kalkınma hamleleri	Milli bir ekonomik düzene verilen değer	Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğü 3. Madde / 8. Cümle *"Sürdürülebilir ve dengeli kalkınmayı, insanca ve hakça bölüşmeyi ve toplumsal dayanışmayı sağlamak."*	Yok Var(Sürdürülebilir ve dengeli kalınma, insanca ve hakça bölüşme, toplumsal dayanışma)
Kurtuluş Savaşı	Kurtuluş Savaşına yapılan gönderme	Vatan Partisi tüzüğü 3. Madde / 2. Cümle *"Vatan Partisi, milletin bağımsızlığına, vatanın bütünlüğüne, halkın mutluluğuna, yurtta ve cihanda barışa hizmet için, insanlığın Fransız Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Devrimi, Sovyet Devrimi, Türk Devrimi, Çin Devrimi ve Cezayir Kurtuluş Savaşı gibi büyük devrimci*	Yok Var(Milletin bağımsızlığı, vatanın bütünlüğü, halkın mutluluğu, yurtta ve cihanda barış, Fransız Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Devrimi, Sovyet Devrimi, Türk Devrimi, Çin Devrimi, Cezayir Kurtuluş Savaşı, özgürlük, barış, bilgi birikimi)

		atılımlarla elde ettiği bağımsızlık, özgürlük, barış ve bilgi birikimini savunur ve bu yöndeki mücadeleleri destekler."	
Bağımsızlık söylemi	Kökü milli mücadele döneminde olan bağımsızlık fikrine verilen değer	*Vatan Partisi tüzüğü başlangıç bölümü 3. Cümle "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması için orduyu sağlamlaştırmayı ve onu millî bağımsızlığın dayanağı bilmeyi borç sayar."*	Yok Var(Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa, harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması, orduyu sağlamlaştırma, milli bağımsızlığın dayanağı)
Laiklik	Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ile dini bir ayrımın yapılmaması	İyi Parti tüzüğü 2. Madde / 7. Cümle *"Türk tarih ve kültürünün süzgecinden geçerek günümüze taşınmış değerler ile bu değerleri temsil eden Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emreler'in anlayış ve felsefesi yolumuzu aydınlatır. İfade, inanç, din ve*	Yok Var(Türk tarih ve kültürü, günümüze ulaşmış değerler, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, anlayış ve felsefesi, ifade, inanç, din ve teşebbüs hürriyeti, laiklik, din ve vicdan hürriyetinin teminatı)

		teşebbüs hürriyetini vazgeçilmez ilkeler olarak kabul eder. Laikliği din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür."	
Anti-emperyalizm	Emperyalizme karşı verilen mücadelelere verilen değer	Halkların Demokratik Partisi tüzüğü 3. Madde / 18. Cümle *"Emperyalizmin, sömürünün ve sömürgeciliğe yönelik her türlü uygulamanın önlenmesi için mücadele etmek ve tüm insanlığın esenliğine ve özgürlüğüne katkıda bulunmaktır."*	Yok Var(Emperyalizm, sömürü, sömürgecilik, uygulamalarının önlenmesi, tüm insanların esenliği ve özgürlüğü)
İslamiyet fikri	İslam dinine verilen değer	Büyük Birlik Partisi madde 2.4. / 12. Cümle *"Güçlü Türkiye" hedefine, Hakk'a dayanarak ve halkla bütünleşerek başlayacağız."*	Yok Var(Güçlü Türkiye hedefi, Hakk'a dayanma, halkla bütünleşme)
Müslüman kimliği	Müslümanlık kimliğine verilen değer	Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü 2. Madde / 4. Cümle *"İnançlı, yüksek ahlaklı ve çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller yetiştirmek"*	Yok Var(İnançlı, yüksek ahlaklı, çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller)
Turancılık	Türk kimliği taşıyan diğer devletlere ve onlarla kurulacak olan bağlara verilen değer	Büyük birlik Partisi tüzüğü madde 2.4. / 1. Cümle *"Dış siyasette, Türk Devletleri ile iktisadi, sosyal ve kültürel birlikler kurmayı esas alan, İslam coğrafyası ve bölge ülkeleriyle*	Yok Var(Dış siyasette, Türk Devletleri, sosyal ve kültürel birliktelikler,)

		yakın iş birliği ve bütün dünya ile barışçı ilişkiler içinde olmayı kabul eden, milli menfaatler doğrultusunda siyasi coğrafyamızın imkanlarını değerlendiren çok yönlü iş birliklerinden yanadır."	
Kürt halkı	Kürt halkının varlığına işaret etme	Halkların Demokratik Partisi tüzüğü madde 2.1. / k bendi *"Çözümsüzlüğe terk edilen Kürt sorununda kalıcı bir barışın sağlanması ve Kürt halkının tüm sorunlarının kolektif haklar kapsamında demokratik çözüme kavuşturulması için mücadele vermeyi"*	Yok Var(Çözümsüzlük, Kürt sorunu, kalıcı barış, Kürt halkı,)
Militarizm	Orduya verilen değer	Vatan Partisi tüzüğü başlangıç bölümü 3. Cümle *"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması*	Yok Var(Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa, harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması, orduyu sağlamlaştırma, milli

	için orduyu sağlamlaştırmayı ve onu millî bağımsızlığın dayanağı bilmeyi borç sayar.”	bağımsızlığın dayanağı)

BÖLÜM IV

BULGULAR

Tezin amacını oluşturan ve hipotezlerle ortaya konan Türkiye'de ki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yeri problemi, bu kısımda, cümle bazında çözümlenmiş olan siyasi parti tüzüklerinin ideolojik kısımları üzerinde yapılan, kategorik okuma ile sağlanan veriler, istatistiksel olarak gösterilecek ve metinlerin nitelik açısından tabi tutulduğu söylem analizi ile oluşturulan anlamsal örüntüler ile birlikte yorumlanacaktır.

4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 2. *Adalet ve Kalkınma Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük Madde 4.1. / 1.cümle	*"Ak Parti Türk Milleti'nin en önemli yönetim kazanımının, Cumhuriyet olduğuna ve egemenliğin, kayıtsız ve şartsız milletimize ait bulunduğuna inanır."*	Türk milleti, önemli yönetim kazanımı, cumhuriyet, kayıtsız ve şartsız egemenlik	Cumhuriyet fikri, özerklik ilkesi
Tüzük Madde 4.1. / 2.cümle	*"Milli iradenin tek belirleyici güç olduğunu kabul eder."*	Milli irade, tek belirleyici	Özerklik ilkesi
Tüzük 4.1. / 3.cümle	*"Millet adına egemenlik yetkisi kullanan kurumların ve kişilerin gözetmeleri gereken en üstün gücün ise, hukukun üstünlüğü ilkesi olduğunu savunur."*	Millet adına, egemenlik yetkisi, kişilerin gözetmeleri gereken en üstün güç, hukukun üstünlüğü	Millet adına egemenlik yetkisi kullanımının hukuk ile sınırlandırılması
Tüzük Madde 4.1. / 4.cümle	*"Akıl, bilim ve tecrübenin yol gösterici olduğunu benimser"*	Akıl, bilim ve tecrübe, yol gösterici	Akıl ve bilimin yol gösterici olması
Tüzük Madde 4.1. / 5.cümle	*"Milli irade, hukukun üstünlüğü, akıl, bilim, tecrübe, demokrasi, bireyin temel hak ve özgürlükleri ve ahlakiliği siyasi yönetim anlayışının temel referansları olarak kabul eder."*	Milli irade, hukukun üstünlüğü, akıl, bilim, tecrübe, demokrasi, temel hak ve özgürlükler, ahlak, yönetim anlayışının temel referansları	Özerklik ilkesi,
Tüzük Madde 4.2. / 1.cümle	*"Ak Parti Türk Milleti'nin Ülkesi ve Devletiyle bölünmez bütünlüğünü savunur."*	Türk milleti, ülkesi ve devleti, bölünemez	Birlik ilkesi

Tüzük Madde 4.2. / 2.cümle	*"Geçmişten gelen değerlerimizi koruyarak, Cumhuriyetinizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaşmak ve hatta onu aşabilmek için ikinci maddede açıklanan normlar ve genel kabullere uygun faaliyetlerde bulunmayı, siyasi hayatın zemini kabul eder."*	Geçmişten gelen değerlerin korunması, Mustafa Kemal Atatürk, muasır medeniyet seviyesine ulaşmak	Süreklilik ilkesi, Mustafa Kemal Atatürk miti, Cumhuriyet fikri
Tüzük Madde 4.3. / 1.cümle	*"Ak Parti; "insan" merkezli siyasi bir Partidir"*	İnsan merkezli	İnsan merkezi
Tüzük Madde 4.3. / 2.cümle	*"En üstün hizmetin, insana hizmet olduğuna inanır, insanın mutluluğu, huzuru, güveni ve sağlığı çalışmalarının hedefini teşkil eder."*	En üstün hizmet, insana hizmet	Birlik ilkesi
Tüzük Madde 4.3. / 3.cümle	*"Bütün insanlarımızı, "Türkiye" coğrafyasında kurulu "Türkiye Cumhuriyeti Devleti" ismi altında büyük bir aile, diğer devletleri kendi sınırları içinde komşu aileler olarak kabul eder."*	Türkiye coğrafyasında kurulu, Türkiye Cumhuriyeti, büyük aile, diğer devletler, komşu aileler	Vatan ilkesi, birlik ilkesi, Cumhuriyet fikri
Tüzük Madde 4.3. / 4.cümle	*"Sulh içinde bir arada yaşamanın, insana verilen değerle mümkün olacağına inanır."*	Sulh içinde bir arada yaşama, insana verilen değerle mümkün	Birlik ilkesi
Tüzük Madde 4.4. / 1.cümle	*"AK PARTİ; insanların farklı inanç, düşünce, ırk, dil, ifade etme, örgütlenme ve yaşama gibi doğuştan var olan tüm haklara sahip olduklarını bilir ve saygı duyar."*	İnsanların, doğuştan var olan tüm haklarına, saygı	Laiklik
Tüzük Madde 4.4. / 2.cümle	*"Farklı olmanın ayrışma değil, pekiştirici kültürel zenginliğimiz olduğunu kabul eder."*	Farklı olmak, pekiştirici, kültürel zenginlik	Şeref ilkesi
Tüzük Madde 4.5. / 1.cümle	*"AK PARTİ; birey-devlet ilişkilerinde, demokratik toplum olmanın gereklerine uygun düşmeyen yaklaşımları ve her türlü ayırımcılığı reddeder."*	Birey-devlet ilişkilerinde, demokratik toplum gerekleri	Birey-devlet ilişkilerinin düzenlenmesinde demokratik toplum gerekleri
Tüzük Madde 4.5. / 2.cümle	*"Devleti, bireye hizmet için, bireylerin oluşturduğu etkin bir hizmet kurumu olarak kabul eder."*	Devlet, bireye hizmet için, bireylerin oluşturduğu, hizmet kurumu	Devlet bireye hizmet için oluşturulmuş kurumdur.
Tüzük Madde 4.6. / 1.cümle	*"AK PARTİ; milli iradenin egemen olabilmesinin, bütün siyasal hakların ancak özgür*	Milli irade egemenliği, siyasal	Özerklik ilkesi

	kullanımı ile mümkün olabileceğine, özgür siyasal hak kullanımının ise, çoğulcu ve katılımcı hür demokratik düzen içinde hayat bulabileceğine inanır."	hakların özgür kullanımı,	
Tüzük Madde 4.7. / 1.cümle	*"AK PARTİ; millet adına egemenlik yetkisi kullanan yasama, yürütme ve yargı erkleri ile devlet şeması içinde kamusal işlev gören bütün kişi, kurum ve kuruluşların; yetki kullanımlarında ve görev ifa etmelerinde, ikinci maddede atıf yapılan belgelerde yer alan hukuk devleti normlarına uygunluğu gözetir olmaları gereğini vurgular ve bu gerekliliğe uygunluğu, meşruiyetin esası kabul eder."*	Millet adına egemenlik yetkisi, hukuk devleti normlarına uygunluk	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 4.8. / 1.cümle	*"AK PARTİ; bireylerin inandıkları gibi yaşama, düşündükleri gibi ifade etme haklarının tartışılamaz olduğunu, inanç ve düşüncenin hukuka uygun olarak tanıtım ve propagandasının, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına ait bir hak ve yetki olduğunu, her bireyin her kurumda ve yaşamın her alanında eşit ve ortak hakları bulunduğunu, dolayısıyla devletin, hiç bir inanç ve düşünceden yana veya karşı tutum sergilememesi gerektiğini, Anayasa'da yer alan laiklik ve kanun önünde eşitlik ilkelerinin, bu anlayış ve bakışın güvencesini teşkil ettiğini vurgular."*	Bireylerin inandıkları gibi yaşama, düşündükleri gibi ifade etme, hakları tartışılamaz, inanç ve düşünce, hukuka uygun olarak tanıtım, her birey, eşit, ortak haklar, devletin, hiçbir inanç ve düşünceden yana, karşı tutum sergilememesi gerektiği, laiklik, kanun önünde eşitlik,	Kimlik ilkesi, laiklik
Tüzük Madde 4.8. / 2.cümle	*"Devletin ve Parti tüzel kişiliğinin bu alanda yüklenebileceği işlevin, sadece hak kullanımlarını sağlayıcı ve güvence altına alıcı özgür ortam hazırlamaktan ibaret olması gereğini kabul eder."*	Hak kullanımlarını sağlayıcı, güvence altına alıcı, özgür ortam	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 4.8. / 3.cümle	*"Temel hak ve özgürlüklerin, oylama konusu olamayacağını savunur."*	Temel hak ve özgürlükler, oylama konusu olamaz	Temel hak ve özgürlükler
Tüzük Madde 4.9. / 1.cümle	*"AK PARTİ; insanın, insanca yaşamasının yöntemi olan sosyal devlet anlayışının*	Sosyal devlet anlayışının, hayata geçirilmesi	Sosyal devlet anlayışı

	hayata geçirilmesine özel önem verir."		
Tüzük Madde 4.10. / 1.cümle	*"AK PARTİ; ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas kabul eder."*	Ekonomik gelişmenin kaynağı, insan	İnsan kaynaklı ekonomik gelişme
Tüzük Madde 4.10. / 2.cümle	*"Piyasa ekonomisinin, tüm kurum ve kurallarıyla tesisini amaçlar."*	Piyasa ekonomisinin, tesisi	Piyasa ekonomisinin tesis edilmesi
Tüzük Madde 4.10. / 3.cümle	*"Devletin ekonomi içindeki rolünü, düzenleyici ve gözetici fonksiyonları ile tanımlar."*	Devletin ekonomi içindeki rolü, düzenleyici, gözetici	Devlet ekonomi de düzenleyici ve gözetici rolündedir
Tüzük Madde 4.10. / 4.cümle	*"Gelir dağılımındaki dengesizliği ve işsizliği, ülkemizin en önemli sosyo-ekonomik sorunu olarak görür."*	Gelir dağılımındaki dengesizlik, işsizlik, en önemli sosyo-ekonomik sorun	En önemli sosyo-ekonomik sorunun, gelir dağılımındaki dengesizlik ve işsizlik olması
Tüzük Madde 4.10. / 5.cümle	*"Küreselleşmenin meydana getirdiği fırsatlardan yararlanmak ve beraberinde getirdiği olumsuzluklardan korunmak amacıyla gereken yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesini savunur."*	Küreselleşme, getirdiği fırsatlardan yararlanmak, olumsuzluklardan korunmak, yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi	Özgünlük ilkesi, Küreselleşme karşıtlığı
Tüzük Madde 4.11. / 1.cümle	*"AK PARTİ; aileyi Türk toplumunun temeli kabul eder."*	Aile, Türk toplumunun, temeli	Süreklilik ilkesi
Tüzük Madde 4.11. / 2.cümle	*"Geçmişle gelecek arasında köprü görevini yerine getiren aile kurumunun; milli değerlerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin ve ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılmasında en temel, en vazgeçilmez sosyal bir kurum olduğuna inanır."*	Geçmişle gelecek arasında köprü, aile, milli değerler, yeni kuşaklara aktarım, temel, vazgeçilmez, sosyal kurum	Süreklilik ilkesi
Tüzük Madde 4.12. / 1.cümle	*"AK PARTİ; herkesin ve özellikle gençliğin; güven içinde, gelişmiş, kalkınmış, refah düzeyi yüksek, her yönden güvenli bir Türkiye sevdalısı olma ülküsüne bağlı, moral değerlerle bezenmiş bireyler olmalarını önemser."*	Herkesin, özellikle gençliğin, refah düzeyi yüksek, Türkiye sevdalısı olma ülküsüne bağlı, moral değerlerle bezenmiş bireyler	Kader ilkesi
Tüzük Madde 4.12. / 2.cümle	*"Bu nedenle her düzeyde özgür, bilgi toplumu olma yolunda bilimsel araçlarla ve ilmi verilerle donatılmış bir eğitim, öğretim ve öğrenim anlayışını pratiğe geçirmeyi amaçlar."*	Özgür, bilgi toplumu, bilimsel araçlar, ilmi veriler, eğitim, öğretim, öğrenim anlayışının pratiğe geçirilmesi	Bilimsel araçlar ve ilmi verilerle donatılmış bir eğitim, öğretim ve öğrenim anlayışının pratiğe geçirilmesi

Tüzük Madde 4.13. / 1.cümle	*"AK PARTİ; temsili demokrasinin çoğulcu, katılımcı, yarışmacı niteliğini önemser."*	Temsili demokrasinin, niteliğini önemse	Temsili demokrasinin önemsenmesi
Tüzük Madde 4.13. / 2.cümle	*"Bu özelliklerin hayata geçirilmesinde verimli, kaliteli ve denetimli bir kamu yönetiminin kurulmasında, sürdürülmesinde, sivil toplum örgütlerinin önemine ve vazgeçilmezliğine inanır."*	Verimli, kaliteli, denetimli, kamu yönetimi kurulması, sürdürülmesi, sivil toplum örgütlerinin önemi, vazgeçilmezliği	Sivil toplum örgütlerinin önemi
Tüzük Madde 4.14. / 1.cümle	*"AK PARTİ; referandumu, halkımızın yönetim sürecine katılımını temin için etkili bir yöntem olarak benimser."*	Referandum, halkın yönetim sürecine katılımı, etkili yöntem	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 4.15. / 1.cümle	*"AK PARTİ; içte ve dışta güçlü duruşun adaletle mümkün olacağına inanır."*	İçte ve dışta güçlü duruş, adaletle mümkün	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 4.15. / 2.cümle	*"Hukukun "güç"ten değil, "güç"ün hukuktan kaynaklandığı inancı ile her iş ve faaliyette doğrunun ve haklının egemen olmasını önleyici engelleri ortadan kaldırmayı, adil yargılanma hakkını ve hak arama özgürlüğünü bütün unsurları ile gerçekleştirmeyi, ülkemizi, onun sahibi insanlarımız için yaşanılır hale getirmeyi, her halükarda milletin ülkesini ve devletinin bağımsızlığını ve üniter yapısını korumayı amaçlar."*	Gücün hukuktan kaynaklandığı, doğrunun haklının egemen olması, adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğü, milletin ülkesinin, devletin bağımsızlığının, üniter yapının korunması	Özerklik ilkesi, birlik ilkesi, şeref ilkesi
Tüzük Madde 4.16. / 1.cümle	*"AK PARTİ, köklü devlet geleneğimizin üzerine bina edildiği "insanı yaşat ki devlet yaşasın" ilkesini, siyasetinin merkezi olarak görür."*	Devlet geleneği, insanı yaşat ki devlet yaşasın, siyasetin merkezi	İnsanı yaşat ki devlet yaşasın
Tüzük Madde 4.16. / 2.cümle	*"Milletin tüm fertleri, hiçbir ayrım gözetilmeksizin ülkemizin birinci sınıf vatandaşlarıdır."*	Milletin tüm fertleri, ayrım gözetilmeksizin, birinci sınıf vatandaşlardır	Şeref ilkesi
Tüzük Madde 4.16. / 3.cümle	*"Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşları tek bir milleti teşkil eder."*	Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşları, tek millettir	Birlik ilkesi
Tüzük Madde 4.16. / 4.cümle	*"Bayrağımız bağımsızlığımızın ortak sembolüdür."*	Bayrak, bağımsızlık sembolü	Özerlik ilkesi
Tüzük Madde 4.16. / 5.cümle	*"Şehitlerimizin emaneti olan, milletimizin üzerinde yaşadığı, bayrağımızın özgürce*	Şehitlerin emaneti, milletin üzerinde yaşadığı, bayrağın	Şeref ilkesi

	dalgalandığı toprak, vatanımızdır."	dalgalandığı toprak, vatan	
Tüzük Madde 4.16. / 6.cümle	*"Devlet, milletimizin ortak eseridir. AK PARTİ, yukarda belirtilen temel amaç ve hedefler doğrultusunda, "Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet" anlayışını sarsılmaz bir ilke olarak kabul eder."*	Devlet, milletin ortak eseri, tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet, sarsılmaz ilke	Birlik ilkesi, vatan ilkesi, şeref ilkesi

Not: Sütun 2'deki veriler, Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğü birinci kısım temel amaçlar bölümünden doğrudan alınmıştır.

Tablo 3. *Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	AKP			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (41 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (28 Cümle) %
Özerklik ilkesi	41	8	%19,51	%28,57
Birlik ilkesi	41	6	%14,63	%21,43
Kimlik ilkesi	41	1	%2,44	%3,57
Özgünlük ilkesi	41	3	%7,31	%10,71
Vatan ilkesi	41	3	%7,31	%10,71
Şeref ilkesi	41	4	%9,75	%14,29
Süreklilik ilkesi	41	2	%4,88	%7,14
Kader ilkesi	41	1	%2,44	%3,57
Cumhuriyet fikri	41	3	%7,31	%10,71
Atatürk miti	41	1	%2,44	%3,57
Laiklik	41	2	%4,88	%7,14
Toplam sayısı	41	28*	68,29*	100

**13 cümlede herhangi bir milliyetçilik ibaresi geçmemektedir.*

Adalet ve Kalkınma Partisinin, milliyetçiliğin özerklik ilkesini yerine getirme yöntemi olarak, milli iradenin kullanımını ön plana çıkardığı söylenebilir. Bunun gerçeklemesinde ise en büyük kazanımı Türkiye Cumhuriyeti olarak görmekte ve hukuk devletinin

normlarının tesis edilmesi ile milli iradenin yurt içinde, yurt dışından gelen etkilere maruz kalmadan devam ettirileceğini vurgulamıştır.

Birlik ilkesinin gerçekleşmesinde ise insana hizmeti ve ortak bir devlet içerisinde ortak bir vatanda özgürce yaşama imkanını ön plana çıkarmıştır. Kimlik ve ayırt edilebilirlik ilkesine bireylerin kanun önünde eşit olmaları ve hukuka bağlı olarak istedikleri gibi yaşamaları yoluyla gönderme yapılmıştır. Küreselleşmenin yaratacağı olumsuz etkilerden korunmadan bahsedilirken de özgünlük ilkesine atıfta bulunulmuştur.

Vatan ilkesinden Türkiye coğrafyası olarak bahsedilerek, doğrudan tanımlanma yoluna gidilmiş ve tek vatan ibaresi ile tekrar desteklenmiştir. Böylece tüzük içerisinde bulunan milliyetçi anlayışın Türkiye coğrafyasını kapsayarak yayılmacı bir tutum içermediği söylenebilir.

Şeref ilkesine gelindiğinde ise manevi değerlere saygının kültürel farklara saygı ve buna bağlı olarak hukukun üstünlüğünün gözetilerek sağlanacağı kanısının yanı sıra, vatan şehitlerin bir emaneti olarak manevi değerler arasında alınmıştır. Şehitlik kavramının dini bir kavram olduğu göz önüne alındığında, AKP'nin vatan kavramını bu şekilde konumlandırması, milliyetçilik anlayışlarında dinin var olduğunu ve olumlandığı göstermektedir.

Süreklilik ilkesine gelindiğinde ailenin, milli ve manevi değerlerin aktarımında önemli bir rol oynadığına değinilmektedir. Ayrıca yine bu ilkeye vurgu yapılırken geçmişten gelen değerler ile Atatürk'ün muasır medeniyetler seviyesine ulaşma ülküsü harmanlanarak, Atatürk öncesi değerlerin aktarımına da bir gönderme yapılmıştır. Daha önceki anlatılarda, Cumhuriyet öncesi dönemde sahip olunan milli değerlerin, Osmanlı millet sisteminin yapısına bağlı olarak İslamiyet kaynaklı olduğu belirtilmişti. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kimlikte var olan dinle alakasız özellikleri özellikle koruduğunu göz önüne aldığımızda, geçmiş değerlere yapılan örtük göndermenin Müslümanlıkla alakalı olduğu söylenebilir. Böylece Adalet ve Kalkınma Partisinin, milliyetçilik anlayışında, süreklilik ilkesi içerisinde de bir dini göndermenin olduğu söylenebilir.

Kader ilkesine gelindiğinde, yine geçmişten gelen değerlerin korunarak, Atatürk'ün koyduğu muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi içerisinde, daha önce sözü edilen dini etkinin varlığından bahsedilebilir. Ayrıca herkesin Türkiye sevdalısı olmasının ortak bir ahlak değer olarak tayin edilmesinde, yine kader ilkesi kendisini göstermektedir.

Özetle Adalet ve Kalkınma Partisi, parti tüzüğü içerisinde milliyetçi ideolojinin unsurlarına güçlü şekilde rastlanmıştır. Ancak tüzükte var olan milliyetçi ideolojik

yaklaşımın, güçlü bir şekilde Türkiye'de mevcut olan milliyetçi ideolojilerden herhangi birisine atıf yapmadığı söylenebilir. Türk milletinden ve onun maneviyatından sıkça bahsetmesi ve ayrıca şehit göndermesinden ötürü, sahip oldukları milliyetçi ideolojinin Türk-İslam sentezi milliyetçiliğinin zayıf bir şekilde vurgulandığı görülmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğü içerisinde milliyetçiliğin kuramsal ilkelerinden en çok özerklik ilkesine %28 atıf yaparak, bağımsızlık ve özgürlüğü ön plana çıkarmıştır. Ardından %21 ile atıfta bulunduğu birlik ilkesi ile milli birliğe ve beraberliğe ikinci sırada önem vermektedir. Milletin sahip olması gereken değere ve yere atıf yapan şeref ilkesi ise %14 ile üçüncü sırada değer görmektedir. Milletin özgün geleneklerinin devam etmesine atıfta bulunan özgünlük ilkesi ile yaşadığı toprağa göndermede bulunan vatan ilkesine eşit şekilde ancak ortalamanın altında değer verildiği görülmektedir. Son olarak %3'er defa ortalamanın çok altında şekilde milletin kaderine ve kimliğine değinildiği tespit edilmiştir. Ayrıca Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğünün %70'e yakın kısmında milliyetçilik tespit edilmiştir.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti ve laiklik konularına değinildiği görülmüştür. Böylece zayıf olsa da Kemalist milliyetçiliğe göndermeler olduğu istatistiksel söylenebilir.

4.2. Büyük Birlik Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 4. *Büyük Birlik Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük Madde 2.1. / 1.cümle	*"Büyük Birlik Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel değerlerine; Atatürk'ün onurlu, tam bağımsızlıkçı ilkesine bağlı; evrensel hukuk çerçevesinde, temel insan hak ve hürriyetlerini kabul eden, demokratik meşrutiyet anlayışı içerisinde, milli kültüre dayalı milliyetçiliği esas alan bir ülke ve devlet idaresini gaye edinmiştir."*	Türkiye Cumhuriyeti, temel değerleri, Atatürk, tam bağımsızlıkçı, evrensel hukuk, temek insan hak ve hürriyetleri, demokratik meşrutiyet, milli kültüre dayalı milliyetçilik, ülke ve devlet	Özerklik ilkesi, birlik ilkesi, kimlik ilkesi, özgünlük ilkesi, Cumhuriyet fikri, Mustafa Kemal Atatürk miti
Tüzük Madde 2.2. / 1.cümle	*"Milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlük içinde gelişmesini, sosyal devlet anlayışıyla, milletin devletiyle bütünlemiş*	Milli, demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti, Türkiye Cumhuriyeti, birlik ve bütünlük, milletin devletiyle bütünleşmiş olduğu,	Özerklik ilkesi, birlik ilkesi, Cumhuriyet fikri

	olduğu çağdaş, akılcı ve bilime dayalı bir yönetim yapısına kavuşturulmasını savunur."	çağdaş, akılcı, yönetim yapısı	
Tüzük Madde 2.2. / 2.cümle	*"Demokrasi anlayışımız, siyasi manada millet iradesinin üzerinde hiçbir iradenin tanınmamasını esas alır."*	Demokrasi anlayışı, millet iradesi,	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 2.3. / 1.cümle	*"İktisadi karar ve uygulamaların "Milli İktisat Siyaseti" anlayışıyla, ülkenin ve dünyanın gelişen ve değişen ekonomik dengelerini gözeterek, üretim ekonomisine dayalı bir model ön görür."*	Milli iktisat siyaseti, ülkenin ve dünyanın, gelişen ve değişen ekonomik dengeleri, üretim ekonomisine dayalı,	Milli ekonomik kalkınma hamleleri
Tüzük Madde 2.3. / 2.cümle	*"Milli gelirin hakça paylaşıldığı, sosyal devlet ilkesinin en geniş anlamda uygulandığı bir toplumun inşasını hedef alır."*	Milli gelir, hakça paylaşım, sosyal devlet ilkesi, geniş anlamda uygulama, hedef alınır	Hakça paylaşılan milli gelir
Tüzük Madde 2.3. / 3.cümle	*"Dışarıdan müdahalelerle iktisadi ve sosyal yapımızın tahrip edilmesine izin verilemez."*	Dışarıdan müdahalelere, iktisadi ve sosyal yapının tahrip edilmesine, izin verilmeme	Özgünlük ilkesi
Tüzük Madde 2.4. / 1.cümle	*"Dış siyasette, Türk Devletleri ile iktisadi, sosyal ve kültürel birlikler kurmayı esas alan, İslam coğrafyası ve bölge ülkeleriyle yakın iş birliği ve bütün dünya ile barışçı ilişkiler içinde olmayı kabul eden, milli menfaatler doğrultusunda siyasi coğrafyamızın imkanlarını değerlendiren çok yönlü iş birliklerinden yanadır".*	Dış siyasette, Türk Devletleri, sosyal ve kültürel birliktelikler, İslam coğrafyası, bölge ülkeleri, yakın iş birliği, dünya ile barışçıl, milli menfaatler doğrultusunda, siyasi coğrafyanın, imkanlarının değerlendirilmesi	Özgünlük ilkesi, Turancılık, İslamiyet fikri
Tüzük Madde 2.4. / 2.cümle	*"Dış politikada teslimiyetçi tavırlar kabul edilemez."*	Dış politikada, teslimiyetçilik, kabul edilemez	Özerklik ilkesi, Bağımsızlık söylemi
Tüzük Madde 2.4. / 3.cümle	*"Büyük Birlik Partisi olarak; Türk milleti, Türk yurdu ve bütün ülkelerle barış içerisinde yaşamayı savunan yeni bir siyaset anlayışına inanıyoruz."*	Türk milleti, Türk yurdu, bütün ülkelerle, barış içerisinde yaşama, siyaset anlayışı	Birlik ilkesi, vatan ilkesi,
Tüzük Madde 2.4. / 4.cümle	*"Bizler aileyi Türk toplumunun temeli kabul ediyoruz."*	Aile, Türk toplumunun temeli	Aile toplumun temeli
Tüzük Madde 2.4. / 5.cümle	*"Bu çerçevede insanı merkeze alan bir siyaset anlayışıyla, bireylerin güvenlik içinde, özgürce ve refaha ulaşmış mutlu, düşünen, üreten bir Türkiye ülküsüne bağlı vatandaşlar olmasını arzuluyoruz."*	İnsanı, merkeze alan siyaset anlayışı, bireylerin güvenliği, özgür ve refaha ulaşmış, düşünen, üreten, Türkiye ülküsüne bağlı, vatandaşlar	Şeref ilkesi

Tüzük Madde 2.4. / 6.cümle	*"Toplumun geleceğinin, iyi eğitim almış, yetişmiş, ülkesine ve milletine hizmet etme sorumluluğu taşıyan nesillerde olduğunun bilinci içinde, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına inanıyoruz."*	Toplumun geleceği, iyi eğitim almış, yetişmiş, ülkesine ve milletine hizmet etme sorumluluğu taşıyan nesiller, eğitimde fırsat eşitliği	Süreklilik ilkesi
Tüzük Madde 2.4. / 7.cümle	*"Gençlik Milletin geleceğidir."*	Gençlik, millet, geleceği	
Tüzük Madde 2.4. / 8.cümle	*"Milli ve manevi değerlere bağlı, akılcı, duyarlı, bilimi kendine rehber edinmiş, yüksek sorumluluk sahibi bir gençlik BBP'nin arzuladığı gençliktir."*	Milli ve manevi değerler, akılcı, duyarlı, bilimi kendine rehber edinmiş, yüksek sorumluluk sahibi gençlik	Şeref ilkesi,
Tüzük Madde 2.4. / 9.cümle	*"Halkın iradesinin mutlak olduğu, siyasi manada halkın iradesi üzerinde hiçbir iradenin olamayacağı, demokrasinin bütün kurum ve kuralları ile devletin bekası ve milletin mutluluğunu esas alacağı, temel hak ve özgürlüklerin teminat altında olduğu bir demokrasi anlayışı BBP'nin demokrasi anlayışının temelidir."*	Halkın iradesinin mutlak olduğu, demokrasinin bütün kurum ve kuralları, devletin bekası, milletin mutluluğu, temel hak ve özgürlüklerin teminatı, demokrasi anlayışı	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 2.4. / 10.cümle	*"Büyük Birlik Hareketi, dünyada ve Türkiye'de huzuru, barışı ve kardeşliği tesis etmenin, hukukun üstünlüğüne dayalı, temel insan hak ve hürriyetlerinin sağlanması ile mümkün olacağına inanan, bu anlayışı siyasetin merkezine almış, siyasette esas amacın milletin birlik ve beraberliği ile refah ve saadetini tesis etmek olduğuna inanan bir siyasi harekettir."*	Dünyada ve Türkiye'de, huzur, barış, kardeşlik, tesisi, hukukun üstünlüğü, temel insan hak ve hürriyetleri, siyasetin merkezi, milletin birlik ve beraberliği, saadetin tesis edilmesi	Birlik ilkesi
Tüzük Madde 2.4. / 11.cümle	*"Partimizin ilkesi özetle; Dik duracağız, Düz yürüyeceğiz ve Doğru söyleyeceğiz."*	Parti ilkesi, dik duracağız, düz yürüyeceğiz, doğru söyleyeceğiz	Dik durma, düz yürüme, doğru söyleme
Tüzük Madde 2.4. / 12.cümle	*"Güçlü Türkiye" hedefine, Hakk'a dayanarak ve halkla bütünleşerek başlayacağız."*	Güçlü Türkiye hedefi, Hakk'a dayanma, halkla bütünleşme	Kader ilkesi, şeref ilkesi, İslamiyet fikri

Not: Sütun 2'deki veriler Büyük Birlik Partisi tüzüğü, birinci bölüm amaç ve görevle ilgili temel ilkeler kısmından doğrudan alınmıştır.

Tablo 5. *Büyük Birlik Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	BBP			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (18 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (15 Cümle) %
Özerklik ilkesi	18	5	%27,78	%33,33
Birlik ilkesi	18	4	%22,22	%26,67
Kimlik ilkesi	18	0	%0,00	%0,00
Özgünlük ilkesi	18	2	%11,11	%13,33
Vatan ilkesi	18	1	%5,56	%6,67
Şeref ilkesi	18	2	%11,11	%13,33
Süreklilik ilkesi	18	0	%0,00	%0,00
Kader ilkesi	18	1	%5,56	%6,67
Cumhuriyet fikri	18	2	%11,11	%13,33
Atatürk miti	18	1	%5,56	%6,67
Ekonomik kalkınma	18	1	%5,56	%6,67
İslamiyet	18	2	%11,11	%13,33
Turancılık	18	1	%5,56	%6,67
Toplam sayısı	18	15*	83*	100*

**3 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

Büyük Birlik Partisinin tüzüğünün ideolojik kısmında, güçlü bir milliyetçilik vurgusu vardır. Böylece tüzüğün içerisinde de partinin ideolojisinin milliyetçi bir ideoloji olduğu ifadesi doğrulanmıştır.

Parti tüzüğünde atıf yapılan özerlik ilkesinin büyük ölçüde milli iradeye ve bağımsızlığa yönelik olduğu görülmektedir. Milli iradenin gerçekleştirilmesinin yolu olarak yine Cumhuriyet ve hukuk devleti gösterilmiştir. Yine birlik ilkesine yapılan göndermelerle de Türk milletinin vatanı ile bölünemez bir bütün olduğu vurgulanmaktadır. Kimlik ilkesinin ise kültüre dayalı bir milliyetçiğin benimsendiği ifade ile beraber vurgulanması, milliyetçi ifadenin kimlik üzerindeki değerini güçlendirmektedir.

Özgünlük ilkesine yapılan göndermeye gelindiğinde, tam bağımsız bir Türkiye ve iktisadi açıdan da dış tehditlere karşı korunmuş bir toplumla birlikte kullanılırken, yine bu özgünlüğün bir ifade de Türk Devletleri ile olan iş birliği anılması, Turancı fikre işaret

etmektedir. Ayrıca Türk devletleri ile iş birliği yapılmasını ön gören ifade içerisinde, İslam coğrafyasına da benzer bir yer verilmesi, İslamcı bir bakış açısına işaret etmektedir. Böylece Büyük Birlik Partisi'nin Türk-İslam sentezli bir milliyetçilik benimsediğini güçlü bir şekilde ifade ettiğini ve milliyetçilik anlayışı içerisinde dinin ciddi bir yerinin olduğunu ve dinin bu görüş içerisinde olumlandığını söylemek yersiz olmayacaktır.

Yine vatan ilkesine vurgu yapılırken, Türk milleti ve Türk yurdu ifadeleri birlikte kullanılmış ancak, Türk yurdunun vatan olarak neresi olduğu tanımlanmamıştır. Daha önceki ifadelerden çıkarımı yapılan Turancılık fikrinin burada pekiştirildiği, öncüllük-ardıllık ilişkisine bağlı olarak söylenebilir.

Tüzük içerisinde şeref ilkesine yapılan göndermelere bakıldığında, Türkiye ülküsünün, milli ve manevi değerlerle, gücünü Hakk'tan alma ifadeleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Milli ve manevi değerlerin ne olduğu açıklanmamış olmasına karşın, gücün Hakk'tan alınması ifadesi, Hakk'ın İslam dininde Allah'ın 99 adından birisi olmasından dolayı, yine İslami motiflere gönderme yaptığı söylenebilir. Böylece partinin milliyetçilik anlayışında dinin yeri daha da güçlü hale gelmektedir.

Süreklilik ilkesi tüzük içerisinde, millete hizmet edecek ahlaki değerlere sahip nesillerden bahsedilirken kullanılmıştır. Böylece yine milliyetçiliğe açık gönderme vardır. Kader ilkesine gelindiğinde, güçlü Türkiye hedefi Türk milletinin bir kaderi olarak görülmektedir.

Genel olarak Büyük Birlik Partisinin tüzüğü içerisinde milliyetçiliğin güçlü bir şekilde ifade edildiği söylenebilir. Ayrıca ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezi olması da tüzüğe güçlü bir şekilde yansımış ve milliyetçilik anlayışlarında dine ciddi bir yer verdikleri gözlemlenmiştir.

Büyük Birlik Partisi'nin de tüzüğü içerisinde milliyetçilik kuramlarına bağlı olarak en çok özerklik ilkesine rastlanmıştır. Yani anlayışlarında en büyük değer bağımsızlık ve özgürlüğe verilmektedir. Ardından %26 ile birlik ilkesine yani milletin birliğine ve bütünlüğüne gönderme yapıldığı gözlemlenmiştir. Özgünlük ve şeref ilkeleri ile kendi milletinin özelliklerine ve görmesi gereken değere atıf %13 ile normale yakındır. Bunu %6 ile vatan ve kader ilkeleri takip etmiştir. Milletin ortak kaderine ve ülkesine en az değinildiği görülüyorken, milletin kimliği ve tarihsel bağlantılarına kuramsal açıdan yer verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca Büyük Birlik Partisi'nin tüzüğünde milliyetçi ilkeleri yaklaşık %85'lik bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerinin özelliklerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, İslamiyet ve Turancılık motiflerine rastlanmıştır.

Böylece metnin Türk-İslam sentezi ile Türkçülük öğeleri taşıdığı, ayrıca Kemalist milliyetçiliklere zayıf da olsa gönderme olduğu söylenebilir.

4.3. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 6. *Cumhuriyet Halk Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük Madde 1. / 1.cümle	*"Cumhuriyet Halk Partisi; MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ün önderliğinde; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin devamı olarak 9 Eylül 1923 tarihinde kabul edilen "Parti Tüzüğü" ile kurulmuştur."*	Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukuk cemiyeti devamı	Mustafa Kemal Atatürk miti, Süreklilik ilkesi
Tüzük Madde 1. / 2.cümle	*"Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurucusu, önderi ve ilk Genel Başkanı MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'tür."*	Önder, ilk genel başkan, Mustafa Kemal Atatürk	Mustafa Kemal Atatürk miti, Süreklilik ilkesi
Tüzük Madde 2. / 1.cümle	*"Cumhuriyet Halk Partisi programındaki anlamlarıyla şu ilkelere bağlıdır: cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, devrimcilik"*	Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, devrimcilik	Cumhuriyet fikri, Laiklik
Tüzük Madde 2. / 2.cümle	*"Başta Kurtuluş Savaşımız olmak üzere, özgürlük hareketlerinden, emek mücadelesinden ve evrensel dayanışmadan kaynağını alan sosyal demokrasinin, "insan hakları, hukukun üstünlüğü, özgürlük, eşitlik, dayanışma, barışçı ve adil bir dünya, emeğin yüceliği, sürdürülebilir ve dengeli kalkınma, gönenç, doğanın ve çevrenin korunması, çoğulcu ve katılımcı demokrasi" değerlerine dayanan; kadın erkek eşitliğine inanan; bu değerleri gerçekleştirmeyi hedefleyen; devleti, kişilerin özgürlüklerinin ve refahını sağlamaya yönelik bir hizmet*	Kurtuluş savaşımız, özgürlük hareketleri, emek mücadelesi, evrensel dayanışma, sosyal demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, özgürlük, eşitlik, dayanışma, barışçıl ve adil bir dünya, sürdürülebilir ve dengeli kalkınma, gönenç, doğanın ve çevrenin korunması, çoğulcu ve katılımcı demokrasi	Süreklilik ilkesi, Kurtuluş Savaşı, Bağımsızlık söylemi, Milli ekonomik kalkınma hamleleri,

	aracı olarak kabul eden çağdaş demokratik bir sol partidir."		
Tüzük Madde 3. / 1. cümle	*"İnsan haklarına ve hukukun üstünlüğüne; laik, çağdaş, katılımcı ve çoğulcu demokrasiye dayanan hakça bir düzen oluşturmak,"*	İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, laik, çağdaş, katılımcı ve çoğulcu demokrasi, hakça düzen	İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasi, hakça düzen
Tüzük Madde 3. / 2. cümle	*"Ülkenin güvenliğini ve bütünlüğünü, ulusal birliği, ekonomik ve siyasal bağımsızlığı, yurtta ve dünyada barışı koruyup güçlendirmek"*	Ülkenin güvenliği, bütünlük, ulusal birlik, ekonomik ve siyasal bağımsızlık, yurtta ve dünyada barış	Birlik ilkesi, Bağımsızlık söylemi
Tüzük Madde 3. / 3. cümle	*"Kuvvetler ayrılığına, bağımsız ve tarafsız yargıya dayanan bir hukuk devleti düzenini gerçekleştirmek"*	Kuvvetler ayrılığı, bağımsız ve tarafsız yargı, hukuk devleti	Kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti
Tüzük Madde 3. / 3. cümle	*"Bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlamak, özgür bireyler arasında toplumsal dayanışmayı ve iş birliğini geliştirmek"*	Bireysel hak ve özgürlükler, toplumsal dayanışma, iş birliğinin geliştirilmesi	Bireysel hak ve özgürlükler toplumsal dayanışma
Tüzük Madde 3. / 4. cümle	*"Her bireyin kendi kişiliğini ve potansiyelini geliştirmesinin önündeki engelleri kaldırmak,"*	Bireyin kendi kişiliğini, potansiyelini geliştirmesi	Bireyin kendi potansiyelini geliştirmesi
Tüzük Madde 3. / 5. cümle	*"Her türlü ayrımcılığa ve dışlanmaya karşı mücadele etmek ve bu tür işlemlere maruz kalan kişilerle dayanışma halinde olmak"*	Her türlü ayrımcılık, dışlanmaya karşı mücadele	Ayrımcılık ve dışlanmaya karşı mücadele
Tüzük Madde 3. / 6. cümle	*"Bireylerin kültürel farklılıklarının zenginlik olduğunu göz önünde tutarak ve koruyarak bir arada yaşayabilecekleri ortamı ve koşulları sağlamak"*	Bireylerin kültürel farklılıkları, zenginlik, göz önünde tutma ve koruma, bir ara yaşama, ortam ve koşulların sağlanması	Kimlik ilkesi
Tüzük Madde 3. / 7. cümle	*"Yoksulluk ve açlıkla hak temelinde mücadele etmek, tam istihdam hedefine ulaşmak"*	Yoksulluk ve açlık, hak temelli mücadele, tam istihdam	Yoksulluk ve açlıkla mücadele ederek, tam istihdam hedefine ulaşma
Tüzük Madde 3. / 8. cümle	*"Sürdürülebilir ve dengeli kalkınmayı, insanca ve hakça bölüşmeyi ve toplumsal dayanışmayı sağlamak"*	Sürdürülebilir ve dengeli kalınma, insanca ve hakça bölüşme, toplumsal dayanışma	Milli kalkınma hamleleri
Tüzük Madde 3. / 9. cümle	*"Halkın mutluluğunu, gönencini ve yönetime katılma olanağını arttırmak,"*	Halkın mutluluğu, yönetime katılma olanağını arttırmak	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 3. / 10. cümle	*"Haklardan ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanılmasını sağlamak"*	Haklar ve özgürlüklerden, eşit yararlanma	Haklar ve özgürlüklerden, eşit yararlanma

Tüzük Madde 3. / 10. cümle	*"Cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her alanında uygulanmasını sağlamak, kadına karşı her türlü şiddeti önlemek"*	Cinsiyet eşitliği, toplumsal yaşamın her alanı, uygulanma sağlanması, kadına karşı şiddeti önlemek	Cinsiyet eşitliği, toplumsal yaşamın her alanı, uygulanma sağlanması, kadına karşı şiddeti önlemek
Tüzük Madde 3. / 12. cümle	*"Gençlere; bilime, teknolojiye, gelişmeye, yeniliğe ve değişime açık, özgür ve eleştirel düşünceye sahip, demokrasi ve insan haklarına saygılı bir toplumun bireyleri olmalarını sağlayacak bir eğitim vermek"*	Gençlere, bilime, teknolojiye, gelişmeye, yeniliğe, değişime, açık, özgür, eleştirel düşünceye sahip, demokrasi ve insan haklarına saygılı, toplum bireyleri, eğitimi vermek	Gençlere, bilime, teknolojiye, gelişmeye, yeniliğe, değişime, açık, özgür, eleştirel düşünceye sahip, demokrasi ve insan haklarına saygılı, toplum bireyleri, eğitimi vermek
Tüzük Madde 3. / 13. cümle	*"Çocukların birey olarak haklara sahip olduğunu göz önünde tutarak haklarını korumak ve uygulanmasını sağlamak, çocuklara yönelik her türlü şiddet ve istismarı önlemek"*	Çocukların birey olarak hakları, korunması ve uygulanması, şiddet ve istismarın önlenmesi	Çocukların birey olarak hakları, korunması ve uygulanması, şiddet ve istismarın önlenmesi
Tüzük Madde 3. / 14. cümle	*"Engellilerin toplumsal yaşama katılımını sağlayacak önlemleri almak, her engelli bireyin farklı gereksinimleri olduğunu göz önünde tutmak"*	Engelliler, toplumsal yaşama katılım, önlem, farklı gereksinimler, göz önünde tutulması	Engelliler, toplumsal yaşama katılım, önlem, farklı gereksinimler, göz önünde tutulması
Tüzük Madde 3. / 15. cümle	*"Tüm emekçilerin örgütlenme, toplu sözleşme, grev haklarının tanınmasını sağlamak, insanca çalışma koşullarını güvence altına almak"*	Emekçiler, örgütlenme, toplu sözleşme, grev, hakların tanınması, insanca çalışma koşulları	Emekçiler, örgütlenme, toplu sözleşme, grev, hakların tanınması, insanca çalışma koşulları
Tüzük Madde 3. / 16. cümle	*"Bilimin, sanatın, kültürün gelişmesini sağlayacak özgür ortamı yaratmak"*	Bilimin, sanatın, kültürün, gelişmesinin sağlanması	Bilimin, sanatın, kültürün, gelişmesinin sağlanması
Tüzük Madde 3. / 17. cümle	*"Doğayı, çevreyi ve hayvan haklarını korumak"*	Doğa, çevre, hayvan hakları	Doğa, çevre, hayvan hakları
Tüzük Madde Madde 3. / 18. cümle	*"Emperyalizmin, sömürünün ve sömürgeciliğe yönelik her türlü uygulamanın önlenmesi için mücadele etmek ve tüm insanlığın esenliğine ve özgürlüğüne katkıda bulunmaktır"*	Emperyalizm, sömürü, sömürgecilik, uygulamalarının önlenmesi, tüm insanların esenliği ve özgürlüğü	Özerklik ilkesi, Anti-emperyalizm

Not: Sütun 2'deki veriler, Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğü, birinci bölüm kuruluş ve ilkeler kısmından doğrudan alınmıştır.

Tablo 7. *Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	CHP			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (23 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (9 Cümle) %
Özerklik ilkesi	23	2	%8,70	%22,22
Birlik ilkesi	23	3	%13,04	%33,33
Kimlik ilkesi	23	1	%4,35	%11,11
Özgünlük ilkesi	23	0	%0,00	%0,00
Vatan ilkesi	23	0	%0,00	%0,00
Şeref ilkesi	23	0	%0,00	%0,00
Süreklilik ilkesi	23	3	%13,04	%33,33
Kader ilkesi	23	0	%0,00	%0,00
Cumhuriyet fikri	23	1	%4,35	%11,11
Atatürk miti	23	2	%8,70	%22,22
Ekonomik kalkınma	23	1	%4,35	%11,11
Laiklik	23	1	%4,35	%11,11
Kurtuluş Savaşı	23	1	%4,35	%11,11
Bağımsızlık söylemi	23	2	%8,70	%22,22
Anti-emperyalizm	23	1	%4,35	%11,11
Toplam sayısı	23	18*	40*	100*

**14 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

Milliyetçilin kuramsal anlamda tüm ifadelerine rastlanmaması, Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğü içerisinde, milliyetçi ideolojinin zayıf olduğunu göstermektedir. Üstelik partinin bağlı olduğu ana ilkelerden birisinin de milliyetçilik olduğu göz önüne alındığında, milliyetçiliğin kapsadığı konuların tamamına değinilmemesi ciddi bir eksikliktir.

Özerklik ile ilgili göndermelerin yapıldığı noktalardan ilki halkın kendi kendisini yönetmesi ile alakalı iken, diğerinin emperyalizme karşı mücadele edilmesi düsturunun olduğu noktada olması, partinin sahip olduğu Kemalist milliyetçiliğin, sol cenahını temsil etmesinin açık bir göstergesidir. Bu ideolojiye bağlı olarak da tüzük içerisinde emek ve

hakça bölüşüm, milliyetçilikten bağımsız olarak olumlanmıştır. Yine birlik ilkesi de ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığı ile kullanılarak, bu ideoloji pekiştirilmiştir.

Kimlik ilkesine yapılan atıfta yalnızca bireyin kültürel farklılıklarını korumasına yönelik olduğundan zayıf bir milliyetçi ifadeye sahiptir.

Süreklilik ilkesinin saptandığı yerlerin ikisinde Mustafa Kemal Atatürk ile, birinde ise Kurtuluş Savaşı ibaresinin olması, tekrar Kemalist Milliyetçiliğin sonraki versiyonu olan sol milliyetçiliği pekiştirmektedir.

Genel olarak bakıldığında kuramsal açıdan Cumhuriyet Halk Partisinin tüzüğü milliyetçilik ideolojisi açısından zayıftır. Temas edilen tüm noktalar daha önce anlatılan Kemalist sol milliyetçilikle alakalı zayıf ifadelerdir. Tüzüğün diğer kısımlarında bu ideoloji pekiştirilerek övülmüşse de bu ek öğeler milliyetçilik olarak değerlendirilebilecek yapıda değillerdir. Tüzüğün milliyetçilik yönünden zayıf olduğu ve dinin bu milliyetçilik görüşü içerisinde hiçbir yerinin olmadığı söylenebilir.

Cumhuriyet Halk Partisinin tüzüğü milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre istatistiksel olarak incelediğinde, tüzük içerisinde bulunan milliyetçi söylemin %40 civarı olduğu tespit edilmiştir. Bu söylem içerisinde en büyük yer %33 ile birlik ve süreklilik ilklerine verilmiştir. Böylece milliyetçilik tespit edilen milliyetçilin anlayışının, milli birliğe ve onun tarihsel bağlantılarına en büyük önemi verdiği görülmektedir. Milletin özgürlüğüne ve bağımsızlığına gönderme yapan, özerklik ilkesine %22 ile ikinci sırada değer verildiği görülmektedir. Kimlik ilkesi ise %11 ile üçüncü sırada milliyetçilik anlayışı içerisinde yer bulurken, kuramsal açıdan, özgünlük ilkesine, vatan ilkesine ve kader ilkesine, incelenen metinde yer verilmemiştir.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, laiklik, Kurtuluş Savaşı, bağımsızlık söylemi ve anti-emperyalizm söylemlerine rastlanmıştır. Böylece metnin Kemalist sol milliyetçilik görüşünü yansıttığı söylenebilir.

4.4. Halkların Demokrat Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 8. *Halkların Demokrat Partisi Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**

Tüzük Madde 1. / 1.cümle	*"Parti, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireylerin, göçmenlerin, yaşam alanları tahrip edilenlerin; aydın, yazar, sanatçı ve bilim insanları ile bütün bu kesimlerle birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir."*	Ezilenler, sömürülenler, dışlanan ve yok sayılan bütün halklar, inanç toplulukları, kadınlar, işçiler, emekçiler, köylüler, gençler, işsizler, emekliler, engelliler, LGBT, göçmenler, yaşam alanları tahrip edilenler, aydın, yazar, sanatçı, bilim insanları, birlikte mücadele, her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığın kaldırılması, insan onuruna yaraşır yaşam kurmak, demokratik halk iktidarı	Kimlik ilkesi, demokratik halk iktidarı yoluyla özerklik ilkesi
Tüzük Madde 2.1. / 1.cümle	*"Parti, mevcut anti-demokratik siyasal sisteme karşı, halklardan, ezilenlerden, yok sayılanlardan, doğadan, hayvan haklarından, emekten, özgürlükten, eşitlikten, barıştan ve adaletten yana olanların demokratik bir siyasal düzen ve insanca bir yaşam için ortak mücadeleyi örgütlemeleri gerektiğinin bilinciyle demokratik halk iktidarını hedeflemeyi"*	Anti-demokratik, siyasal sistem, ezilen halklar, ezilenler, yok sayılan, doğa, hayvan hakları, emek, özgürlük, eşitlik, barış, adalet, demokratik siyasal düzen, insanca yaşam, ortak mücadele, demokratik halk iktidarı	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 2.1. / a bendi	*"Türkiye'de yaşayan tüm halkların eşit haklara dayalı demokratik temelli siyasal hak taleplerinin tanınması; başta anadilinde eğitim hakkının tanınması gelmek üzere kimlik ve kültürlerinin korunması ve geliştirilmesi yönünde gerekli mücadeleyi yürütmeyi"*	Türkiye'de yaşayan tüm halklar, eşit haklar, demokratik temel, siyasal hak talepleri, anadilde eğitim, kimlik ve kültürlerin korunması ve geliştirilmesi	Kimlik ilkesi
Tüzük Madde 2.1. / b bendi	*"Dışlanan ve ayrımcılığa maruz kalan tüm inanç topluluklarının ve inanmayanların düşünce, ifade, vicdan ve ibadet özgürlüklerinin eşit vatandaşlık hakları temelinde çözüme kavuşturulması için mücadele etmeyi"*	Dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan, inanç toplulukları, inanmayanlar, düşünce, ifade, vicdan, ibadet, özgürlüklerin eşit vatandaşlık hakları,	Dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan, inanç toplulukları, inanmayanlar, düşünce, ifade, vicdan, ibadet, özgürlüklerin eşit vatandaşlık hakları,

		çözüme kavuşması, mücadele	çözüme kavuşması, mücadele
Tüzük Madde 2.1. / c bendi	*"Kapitalizme ve emek sömürüsüne karşı tüm işçilerin, emekçilerin, yoksul köylüler ile tüm çalışanların onurlu, adil, güvenceli, güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına ve sosyal güvenliğe sahip olma hakkını savunmak; siyaset yapma, siyasal ve sendikal örgütlenme özgürlüğü önündeki tüm yasal ve fiili engelleri kaldırmak için mücadele geliştirmeyi"*	Kapitalizm ve emek sömürüsüne karşı, işçilerin, emekçilerin, yoksul köylülerin, tüm çalışanların, adil, güvenceli, güvenli ve sağlıklı, çalışma koşullarına, sosyal güvenliğe sahip olma hakkı, sendikal örgütlenme,	Kapitalizm ve emek sömürüsüne karşı, işçilerin, emekçilerin, yoksul köylülerin, tüm çalışanların, adil, güvenceli, güvenli ve sağlıklı, çalışma koşullarına, sosyal güvenliğe sahip olma hakkı, sendikal örgütlenme,
Tüzük Madde 2.1. / d bendi	*"Yoksulluğa itilen köylüler, küçük esnaf, emekliler, yaşlılar ve işsizler gibi toplumsal kesimlerin ortak mücadelesini geliştirmeyi"*	Yoksulluğa itilen, köylü, küçük esnaf, emekli, yaşlı, işsiz, toplumsal kesimlerin, ortak mücadelesi	Yoksulluğa itilen, köylü, küçük esnaf, emekli, yaşlı, işsiz, toplumsal kesimlerin, ortak mücadelesi
Tüzük Madde 2.1. / e bendi	*"Emperyalizmin dünya halkları üzerindeki egemenlik politikalarına; ekonomik, siyasi ve askeri anlaşmalarına, kurumlarına; sömürgeciliğe ve işgallere, askeri üslerine karşı mücadele etmeyi; bölge ve dünya halklarıyla enternasyonalist dayanışmayı geliştirmeyi"*	Emperyalizm, ekonomik, siyasi, askeri, anlaşmalar, kurumlar, sömürgecilik, işgal, askeri üsler, karşı mücadele, bölge ve dünya halkları, enternasyonalist mücadele	Anti-emperyalizm
Tüzük Madde 2.1. / f bendi	*"Siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamın her alanında cinsiyetler arası eşitsizliğe karşı çıkarak, erkek egemen sistemin ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için mücadele etmeyi"*	Siyasal, ekonomik, toplumsal yaşam, cinsiyetler arası eşitsizlik, erkek egemen sistem, kadınlara yönelik şiddet, mücadele	Siyasal, ekonomik, toplumsal yaşam, cinsiyetler arası eşitsizlik, erkek egemen sistem, kadınlara yönelik şiddet, mücadele
Tüzük Madde 2.1. / g bendi	*"Gençliği, tekçi, milliyetçi, ayrımcı, cinsiyetçi eğitim sistemine ve eşitsizliği derinleştiren sınav sistemine terk eden; işsizliğe ve ucuz işgücü sömürüsüne mahkûm kılan politikalara karşı, siyasete aktif katılımlarının ve temsiliyetlerinin önündeki tüm engellerin kaldırılması, herkese parasız, eşit, demokratik, bilimsel ve anadilinde eğitimin sağlanması konusunda mücadele etmeyi"*	Gençlik, tekçi, milliyetçi, ayrımcı, cinsiyetçi, eğitim sistemi, eşitsizliğin derinleşmesi, sınav sistemi, işsizlik, ucuz iş gücü, sömürü, siyasete aktif katılım, temsiliyet, engellerin kalkması, parasız, eşit, demokratik, bilimsel, anadilde, eğitim	Gençlik, tekçi, milliyetçi, ayrımcı, cinsiyetçi, eğitim sistemi, eşitsizliğin derinleşmesi, sınav sistemi, işsizlik, ucuz iş gücü, sömürü, siyasete aktif katılım, temsiliyet, engellerin kalkması, parasız, eşit, demokratik, bilimsel, anadilde, eğitim

Tüzük Madde 2.1. / h bendi	*"Çocukları ilgilendiren bütün işlem ve faaliyetlerde, çocuğun hakları ve yararının temel alınması gerektiği yaklaşımıyla, çocukların şiddet, ihmal, suistimal, her türlü istismar, kötü muamele ve ayrımcılıktan korunması, başta eğitim ve sağlık olmak üzere tüm kamu hizmetlerinden eşit ve parasız bir biçimde yararlanması için mücadele vermeyi"*	Çocuk hakları, yararın temel alınması, şiddet, ihmal, suiistimal, istismar, kötü muamele, ayrımcılıktan korunma, eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, eşit ve parasız	Çocuk hakları, yararın temel alınması, şiddet, ihmal, suiistimal, istismar, kötü muamele, ayrımcılıktan korunma, eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, eşit ve parasız
Tüzük Madde 2.1. / i bendi	*"Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin heteroseksizmden kaynaklanan kamusal ve toplumsal yaşamda mâruz kaldıkları şiddet, dışlanma, ayrımcılık, nefret suçu ve söylemlerine karşı mücadele geliştirmeyi"*	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans bireyler, heteroseksizm, kamusal, toplumsal yaşam, şiddet, dışlanma, ayrımcılık, nefret suçu,	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans bireyler, heteroseksizm, kamusal, toplumsal yaşam, şiddet, dışlanma, ayrımcılık, nefret suçu,
Tüzük Madde 2.1. / j bendi	*"Engellilerin kamusal ve toplumsal yaşama eşit koşullarda katılım sağlayabilmeleri için, ayrımcı uygulamalara ve engellerinden kaynaklanan sorunlarına karşı çözüm üretilmesi yönünde mücadele geliştirmeyi"*	Engelliler, kamusal, toplumsal yaşam, eşit koşullar, katılım, ayrımcı uygulamalar, sorunlar, çözüm üretilmesi	Engelliler, kamusal, toplumsal yaşam, eşit koşullar, katılım, ayrımcı uygulamalar, sorunlar, çözüm üretilmesi
Tüzük Madde 2.1. / k bendi	*"Çözümsüzlüğe terk edilen Kürt sorununda kalıcı bir barışın sağlanması ve Kürt halkının tüm sorunlarının kolektif haklar kapsamında demokratik çözüme kavuşturulması için mücadele vermeyi"*	Çözümsüzlük, Kürt sorunu, kalıcı barış, Kürt halkı, sorunları, kolektif haklar, demokratik çözüm	Özerklik ilkesi, Kürt halkı
Tüzük Madde 2.1. / l bendi	*"Ulusların özgür ve demokratik birliği ilkesi çerçevesinde, demokratik özerklik dahil olmak üzere halkların ihtiyaç duyduğu çeşitli yönetim biçimlerinin tartışılması, hayata geçirilmesi ve kendi kaderlerini tayin hakkı için mücadeleyi geliştirmeyi"*	Uluslar, özgür, demokratik birlik, demokratik özerklik, halkların ihtiyaç duyduğu yönetim biçimleri, tartışılması, hayata geçirilmesi, kendi kaderlerini tayin hakkı	Özerklik ilkesi
Tüzük Madde 2.1. / m bendi	*"Militarizme ve siyasi iktidarların bu doğrultudaki politikalarına karşı, barış ve halkların kardeşliği temelinde politikalar savunmayı, zorunlu askerliğin kaldırılması ve*	Militarizm, siyasi iktidar politikaları, barış, halkların kardeşliği, zorunlu askerlik, vicdani ret hakkı,	Militarizm, siyasi iktidar politikaları, barış, halkların kardeşliği, zorunlu askerlik, vicdani ret hakkı,

	vicdani ret hakkının tanınması için mücadele vermeyi"		
Tüzük Madde 2.1. / n bendi	*"Kapitalizmin doğayı, doğal varlıkları ve yaşamı metalaştırarak sömürmesine, yaşam alanlarını yok etmesine karşı, doğanın, insanın, hayvanların ve tüm canlıların yaşam haklarının güvence altına alınması için mücadele yürütmeyi"*	Kapitalizm, doğa ve doğal varlıklar, yaşamın metalaştırılması, sömürü, yaşam alanlarının yok edilmesi, insanın, hayvanların, yaşam hakları	Kapitalizm, doğa ve doğal varlıklar, yaşamın metalaştırılması, sömürü, yaşam alanlarının yok edilmesi, insanın, hayvanların, yaşam hakları
Tüzük Madde 2.1. / o bendi	*"Yurtdışında göçmen ve mülteciler arasında eşit sosyal ve siyasal haklar talebi temelinde mücadeleyi geliştirmeyi, ırkçı ve ayrımcı politikalara karşı mücadele örgütlemeyi, göçmen ve mültecilerin bulundukları ülkelerdeki işçi ve emekçilerle ortak mücadeleyi hayata geçirmeyi; yurtdışındaki güçlerini meclisler temelinde ve kendi özgün örgütlenme yöntemlerini geliştirme yönünde seferber etmeyi amaçlar"*	Göçmen ve mülteciler, eşit sosyal ve siyasal haklar, mücadeleyi geliştirme, ırkçı ve ayrımcı politikalara karşı mücadele, örgütlenme, yurtdışındaki güçlerini, meclisleri temelinde, özgün örgütlenme yöntemlerini geliştirme	Göçmen ve mülteciler, eşit sosyal ve siyasal haklar, mücadeleyi geliştirme, ırkçı ve ayrımcı politikalara karşı mücadele, örgütlenme, yurtdışındaki güçlerini, meclisleri temelinde, özgün örgütlenme yöntemlerini geliştirme

Not: Sütun 2'deki veriler, Halkların Demokratik Partisi tüzüğü, madde iki ve alt bendlerinden doğrudan alınmıştır.

Tablo 9. *Halkların Demokratik Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	HDP			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (17 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (8 Cümle) %
Özerklik ilkesi	17	4	%23,53	%66,66
Birlik ilkesi	17	0	%0,00	%0,00
Kimlik ilkesi	17	2	%11,76	%33,33
Özgünlük ilkesi		0	%0,00	%0,00
Vatan ilkesi	17	0	%0,00	%0,00
Şeref ilkesi	17	2	%11,76	%33,33
Süreklilik ilkesi	17	0	%0,00	%0,00
Kader ilkesi	17	0	%0,00	%0,00
Kürt halkı	17	1	%5,88	%16,66
Anti-emperyalizm	17	1	%5,88	%16,66
Toplam sayısı	17	8*	48*	100*

**9 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

En çok bahsedilen özerlik ilkesine bakıldığında, ezilen halkların demokratik haklarının iadesi yoluyla bunun gerçekleştirilebileceği vurgulanırken, devam eden ifadelerde Kürt sorununa yapılan gönderme ile Kürt halkının özerkliğine yönelik bir milliyetçilik yapıldığı doğrulanmış, ardından ulusların kaderlerini tayin haklarından bahsedilmesiyle bu yargı pekiştirilmiştir.

Kimlik ilkesine bakıldığında halkların yok sayılması ile birlikte kullanımı ve ardından anadilde eğitim ibaresi içerisinde, bu ilkenin tespit edilmesi, milli kimliğin tesisine yönelik bir yaklaşımı içermektedir.

Genel olarak HDP'nin tüzüğünün milliyetçi ifadeler yönünden güçlü olmadığı söylenebilir. Neredeyse tek bir ilke üzerinden yapılan göndermeler bunun göstergesidir. Kürt hareketinin milliyetçi karakteri bağlamında düşünüldüğünde, parti tüzüğünde harekete dair pek çok olgunun es geçildiği söylenebilir. Ayrıca tüzük içerisinde var olan milliyetçilik anlayışında dinin yeri yoktur. Genel olarak parti tüzüğünde dinin yerine bakıldığında ise mevcut düzenin tek dinli hegemonik yapısı eleştirilmektedir. Buradan

hareketle milliyetçilik görüşü içinde değilse bile HDP'nin parti tüzüğünde dinin olumsuzlandığı söylenebilir.

Halkların Demokratik Partisi tüzüğü milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre istatistiksel olarak çözümlendiğinde, tüzüğün yaklaşık %48'lik kısmında milliyetçilik ile ilgili ifadelere değinildiği görülmüştür. Milliyetçilik anlayışlarının kuramsal analizine göre, HDP'nin milliyetçilik anlayışı içinde %66 ile en büyük yeri özerklik ilkesinin, kapladığı söylenebilir. %33'erlik değerlerle kimlik ilkesi ve şeref ilkesi, milliyetçilik anlayışlarının önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Oranları verilen ilkeler dışında birlik, özgünlük, vatan, süreklilik ve kader ilkelerine analizi yapılan metin içerisinde rastlanmamıştır.

Türkiye'de milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, Kürt halkı ve anti-emperyalizm öğelerine vurgu yapıldığı görülmüştür. Böylece metnin Kürt milliyetçiliği izleri taşıdığı söylenebilir.

4.5. İyi Parti Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 10. *İyi Parti Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük 2. Madde / 2. cümle	*"Türk Milletinin ülkesi ve devleti ile bölünmez bütünlüğünü korumayı; Kurtuluş Savaşımızın eşsiz kahraman başkomutanı, cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk'ün ilkelerini esas almayı; Türkiye Cumhuriyeti'ni milletler topluluğunun bağımsız, egemen, şerefli ve itibarlı bir üyesi olarak etkin bir bölgesel güç ve lider ülke yapmayı; böylece bölge ve dünya barışına katkıda bulunmayı amaç edinir."*	Türk milleti, ülkesi, devleti, bölünmez bütünlüğü, Kurtuluş Savaşı, eşsiz kahraman, başkomutan, cumhuriyetimizin kurucusu, büyük önder, Atatürk'ün ilkeleri, Türkiye Cumhuriyeti, milletler topluluğu, bağımsız, egemen, şerefli, itibarlı, üye, etkin bölgesel güç, lider ülke, bölge ve dünya barışına katkı	Özerklik ilkesi, birlik ilkesi, vatan ilkesi, şeref ilkesi, süreklilik ilkesi, kader ilkesi, Kurtuluş Savaşı fikri, Mustafa Kemal Atatürk miti, Cumhuriyet fikri, bağımsızlık söylemi
Tüzük 2. Madde / 3. cümle	*"Cumhuriyetimizin kurucu iradesine bağlı olarak, Anayasa'nın ilk dört maddesinde yer alan temel*	Cumhuriyet'in kurucu iradesi, Anayasanın İlk dört maddesi,	Cumhuriyet fikri

	niteliklerin varlığını devletimizin bekasının teminatı olarak kabul eder."	devletin bekasının teminatı	
Tüzük 2. Madde / 4. cümle	*"Demokrasi, insan hakları, adalet, eşitlik, özgür düşünce, hür irade, liyakat, bağımsız ve tarafsız yargı, denge ve denetim sistemleri gibi demokratik hukuk devletlerinin temel kavram ve ilkelerini benimser."*	Demokrasi, insan hakları, adalet eşitlik, özgür düşünce, hür irade, liyakat, bağımsız, tarafsız yargı, denge ve denetim sistemleri, demokratik hukuk devleti	Demokrasi, insan hakları, adalet eşitlik, özgür düşünce, hür irade, liyakat, bağımsız, tarafsız yargı, denge ve denetim sistemleri, demokratik hukuk devleti
Tüzük 2. Madde / 5. cümle	*"Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki ölçütlerin, bireysel hak ve hürriyetlerin gerçek manasıyla ve evrensel değerler kapsamında uygulanmasına çalışır."*	Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bireysel hak ve hürriyetler, evrensel değerler	Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bireysel hak ve hürriyetler, evrensel değerler
Tüzük 2. Madde / 6. cümle	*"Egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milleti'ne ait olduğu, kuvvetler ayrılığının tesis edildiği, hukukun üstünlüğü ilkesinin özümsendiği bir devlet yapılanmasını zaruri görür ve bunun için çok partili demokratik parlamenter sistemin geliştirilerek uygulanması gerektiğine inanır."*	Egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milleti'ne ait, kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, çok partili, demokratik parlamenter sistem,	Özerklik ilkesi
Tüzük 2. Madde / 7. cümle	*"Türk tarih ve kültürünün süzgecinden geçerek günümüze taşınmış değerler ile bu değerleri temsil eden Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emreler'in anlayış ve felsefesi yolumuzu aydınlatır. İfade, inanç, din ve teşebbüs hürriyetini vazgeçilmez ilkeler olarak kabul eder. Laikliği din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür."*	Türk tarih ve kültürü, günümüze ulaşmış değerler, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, anlayış ve felsefesi, ifade, inanç, din ve teşebbüs hürriyeti, laiklik, din ve vicdan hürriyetinin teminatı	Süreklilik ilkesi, Laiklik
Tüzük 2. Madde / 8. cümle	*"Milli geliri daha hızlı büyüterek refahı artırmayı, adil paylaşım ile refahın tabana yayılmasını ve toplumsal huzuru artırmayı*	Milli gelir, hızlı büyüme, refahın artması, adil paylaşım, refahın taban yayılması, toplumsal	Milli ekonomik kalkınma hamleleri

	hedefler ayrıca iktisadi değer ve kaynaklarımıza sahip çıkar ve en verimli şekilde değerlendirir."	huzur, iktisadi değer ve kaynaklar, verimli şekilde değerlendirme	
Tüzük 2. Madde / 9. cümle	*"Milli ve manevi değerlerimizi yaşatmaya, çağdaş gelişmiş ülkelerin ittifakla kabul ettiği evrensel değerlere katkı sağlamaya; ülkemizde bilim, sanat, estetik gibi medeni değerleri geliştirmeye; insan yetiştirme düzenimizi nitelik ve nicelik olarak en ileri ülkelerin seviyesinin üzerine çıkarmaya; siyasetin ahlak zemininde yapılmasına, devletin temeli olan adaletin güçlendirilmesine; bu ilkelerle insanlarımızın daha huzurlu, mutlu ve özgür yaşamasını temin etmeyi hedefler."*	Milli ve manevi değerlerin yaşatılması, çağdaş gelişmiş ülkelerin kabul ettiği, evrensel değerler, bilim, sanat, estetik, medeni değerlin geliştirilmesi, insan yetiştirme, nitelik ve nicelik olarak, ileri ülkelerin seviyesi üzerine çıkarma, siyasetin ahlak zemininde yapılması, devletin temeli adaletin güçlendirilmesi, insanlarımız, huzurlu, mutlu, özgür yaşaması	Kimlik ilkesi, şeref ilkesi, özgünlük ilkesi

Not: Sütun 2'deki veriler, İyi Parti tüzüğü, partinin amaç ve ilkeleri kısmından doğrudan alunmıştır.

Tablo 11. *İyi Parti Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	İyi Parti			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (8 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (6 Cümle) %
Özerklik ilkesi	8	2	%25	%33,33
Birlik ilkesi	8	1	%12,5	%16,66
Kimlik ilkesi	8	1	%12,5	%16,66
Özgünlük ilkesi	8	1	%12,5	%16,66
Vatan ilkesi	8	1	%9,09	%16,66
Şeref ilkesi	8	2	%25	%33,33
Süreklilik ilkesi	8	2	%25	%33,33
Kader ilkesi	8	1	%12,5	%9,09
Cumhuriyet fikri	8	2	%25	%33,33
Atatürk miti	8	1	%12,5	%16,66
Ekonomik Kalkınma	8	1	%12,5	%16,66
Laiklik	8	1	%12,5	%16,66
Kurtuluş Savaşı	8	1	%12,5	%16,66
Bağımsızlık söylemi	8	1	%12,5	%16,66
Toplam sayısı	8	8	75*	100*

**2 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

Yapılan çözümlemelerden hareketle İyi Parti'nin tüzüğünün ideolojik kısımları içerisinde milliyetçiliğe dengeli bir biçimde ve tüm ilkeleriyle yer verdiği görülmektedir. Özerklik ilkesi millet egemenliği ile gösterilmiştir. Birlik ilkesi ise özerklik ilkesi ile aynı noktada Türk milletinin, ülkesi ve devleti ile bölünemez bir bütün olduğu noktasında vurgulanmıştır. Kimlik ve özgünlük ilkelerinden bir arada milli ve manevi değerlerin yaşatılması konusunda bahsedilmiştir. Vatan ilkesi ise, yine Türk milletinin birliği ve bütünlüğü ile birlikte kullanılmıştır. Her ne kadar bir yurt sınırı bu ifade ile tam çizilmemiş olsa da ifadede geçen Türkiye Cumhuriyeti vurgusu, belirtilen vatan ilkesini tanımlamıştır.

Süreklilik ilkesine gelindiğinde ise, İyi Parti tüzüğünün tarihsel bağlarını Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile kurduğu söylenebilir. İkinci süreklilik ilkesi ifadesinde Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre ile bağ kurulmasına karşın, bu karakterlerin oynadıkları tarihsel ya da milli role değil dünyaya bakış açılarına ve yaşam felsefelerine atıf yapılması, milliyetçilik anlayışları içi tarihsel bir nokta olarak değer taşımadığını göstermektedir.

İyi Parti Türkiye'de seçime girebilecek yeterliliğe sahip olarak kurulan son siyasi partidir. Bundan dolayı milliyetçilik anlayışının bağlamsal olarak henüz şekillenmediğini söylemek doğru olacaktır. Partinin kurucuları, Milliyetçi Hareket Partisi'nin muhalif kanadı olduğu için, parti tüzüğünün de milliyetçi motiflerden etkilendiği hatta parti ideolojisinin milliyetçi olduğu söylenebilir. Ancak MHP'nin ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezi olduğunu göz önüne alındığında, İyi Parti'nin milliyetçi bir ideolojiyi, tüzüğünde barındırdığı gözlemlenmesine karşın, dine dair bir görüşe rastlanmamıştır.

İyi Parti bu özellikleri yoluyla milliyetçiliğe tüzüğünde yeteri kadar yer vermiştir. Ancak dini olgulara milliyetçi kavramlar içerisinde rastlanmamıştır. Sürekliliğin Kurtuluş Savaşı ve Atatürk ile bağlanmasından kaynaklı olarak, Türkiye'de Atatürk milliyetçisi bir ideolojinin tüzükte olduğu söylenebilir.

İstatistiksel çözümlemesi yapılan İyi Parti tüzüğünün neredeyse tamamında milliyetçi öğelere rastlanmıştır. Bu öğeler içerisinde tamamı birbirine yakın şekilde vurgulanırken, özerklik, şeref ve süreklilik ilkelerinin diğerlerine göre biraz daha ön plana çıktığı görülmektedir.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerine göre yapılan analize göre, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, laiklik, Kurtuluş Savaşı ve bağımsızlık söylemlerine rastlanmıştır. Böylece metnin Kemalist milliyetçiliğe daha yakın olduğu ve bunun açıkça vurgulandığı söylenebilir.

4.6. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 12. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük 2. Madde / 1. Cümle	*"Meşruiyeti milli irade olan, insan odaklı, seviyeli, ilkeli, dürüst bir siyaset anlayışı ile adaleti ve hakkaniyeti esas alan bir yönetim anlayışını tesis etmek; toplumsal barış ve huzuru hâkim kılmak,"*	Meşrutiyet, milli irade, insan odaklı, seviyeli, ilkeli, dürüst, siyaset anlayışı, adalet, hakkaniyet, yönetim anlayışı, toplumsal barış, huzur	Özerklik ilkesi,
Tüzük 2. Madde / 2. Cümle	*"Yüce Türk Milletinin milli ve manevi değerleri ile tarihi ve kültürel zenginliklerine sahip çıkmak"*	Yüce Türk milleti, milli ve manevi değerleri, tarihi kültürel zenginlikleri	Şeref ilkesi, özgünlük ilkesi, Eşitliksicilik
Tüzük 2. Madde / 3. Cümle	*"Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, hak ve menfaatlerini korumak"*	Devletin, ülkesi, milleti, bölünmez bütünlüğü, hak ve menfaatlerinin korunması	Birlik ilkesi
Tüzük 2. Madde / 4. Cümle	*"İnançlı, yüksek ahlaklı ve çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller yetiştirmek"*	İnançlı, yüksek ahlaklı, çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller	Özgünlük ilkesi, Müslüman kimliği
Tüzük 2. Madde / 5. Cümle	*"Temel insan hak ve hürriyetlerini geliştirmek, hukukun üstünlüğünü hâkim kılmak, demokratik standartları yükseltmek"*	Temel insan hak ve hürriyetleri, hukukun üstünlüğü, demokratik standartları yükseltmek	Temel insan hak ve hürriyetleri, hukukun üstünlüğü, demokratik standartları yükseltmek
Tüzük 2. Madde / 6. Cümle	*"Hürriyet, adalet, hakkaniyet ve fırsat eşitliğini esas alan, milli, insani ve ahlaki değerlerin ön plana çıktığı siyasi ve toplumsal düzen ile kültürel iklimi tesis etmek"*	Hürriyet, adalet, hakkaniyet, fırsat eşitliği, milli, insani, ahlaki değerler, siyasi ve toplumsal düzen, kültürel iklim	Kimlik ilkesi,

Tüzük 2. Madde / 7. Cümle	*"Kardeşlik hukukunu ve dayanışma kültürünü geliştirmek, milli birlik ve bütünlüğü tesis etmek"*	Kardeşlik hukuku, dayanışma kültürü, milli birlik ve bütünlük	Birlik ilkesi
Tüzük 2. Madde / 8. Cümle	*"Türk milletinin maddi ve manevi gelişmesi önündeki engelleri kaldırmak; dengeli ve adaletli bölüşüm sistemine dayanan bir gelir dağılımı oluşturmak"*	Türk milleti, maddi ve manevi gelişme, dengeli ve adaletli bölüşüm, gelir dağılımı	Kader ilkesi, şeref ilkesi
Tüzük 2. Madde / 9. Cümle	*"Yatırım ve istihdam kapasitesi yüksek, ileri teknolojiyi ve teşebbüs hürriyetini esas alan, uluslararası rekabet gücüne sahip sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirecek bir ekonomi tesis etmek"*	Yatırım ve istihdam kapasitesi yüksek, ileri teknoloji ve teşebbüs hürriyeti, uluslararası rekabet gücü, sürdürülebilir büyüme	Milli ekonomik kalkınma hamleleri
Tüzük 2. Madde / 10. Cümle	*"Barış, mutluluk ve adaletin hâkim olduğu bir Dünya nizamının tesisinde ülkemizin söz sahibi olmasını sağlamak, suretiyle milletimizi çağın kudretli, itibarlı ve önder toplumlarından biri yapmak ve tarih sahnesinde ebedi kılmaktır."*	Barış, mutluluk, adalet, Dünya nizamı tesisinde ülkemizin söz sahibi olması, milletimizin çağın kudretli, itibarlı ve önder toplumlarından olması, tarih sahnesinde ebedi olma	Şeref ilkesi,
Tüzük 3. Madde / 1. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi, Türk milletinin; ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, bilimsel ve teknolojik alanda küresel ölçekte belirleyici bir güç olarak, milletler camiasının en ileri safında yer almasını hedeflemektedir."*	Türk milletinin, ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, bilimsel ve teknolojik alanda, küresel ölçekte belirleyici güç, milletler camiasının en ileri safında yer alma	Şeref ilkesi, Eşitliksizcilik
Tüzük 3. Madde / 2. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi; gönül seferberliği ile milletimizin tarihi, kültürel birikimlerinden, milli ve manevi değerlerinden, bilimsel gelişmelerden alacağı ilhamla demokratik düzen*	Gönül seferberliği, milletimizin tarihi, milli ve manevi değerleri, bilimsel gelişmeler, demokratik düzen, Lider Ülke Türkiye hedefi	Şeref ilkesi, kader ilkesi

	içerisinde aşağıdaki ilkeler çerçevesinde "Lider Ülke Türkiye" hedefini gerçekleştirme azim ve kararlılığındadır."		
Tüzük 3. Madde / 3. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi gücünü mukaddesattan, inançlarından, ilkelerinden ve Türk milletinden alır. Türk milletinin milli ve manevi değerler manzumesinin tamamını benimseyerek siyaset yapan Milliyetçi Hareket Partisi toplumsal merkezin siyasi temsilcisidir."*	Mukaddesat, inanlar, ilkeler, Türk milleti, milli ve manevi değerler, toplumsal merkez	Kimlik ilkesi, Özgünlük ilkesi, İslamiyet fikri
Tüzük 3. Madde / a bendi / meşrutiyetçilik	*"Milliyetçi Hareket Partisi; meşrutiyetçi bir anlayışla her türlü siyasi faaliyetini, hukuk kuralları çerçevesinde, dürüstlüğe, ahlâk kurallarına ve milletimizin ortak değerlerine uygun yürütmeyi esas alır."*	Meşrutiyetçi, hukuk kuralları, dürüstlük, ahlak kuralları, milletimizin ortak değerleri	Kimlik ilkesi,
Tüzük 3. Madde / b bendi / milliyetçilik	*"Türk milletine mensubiyet bilincini geliştirmeyi hedefleyen ve onun ayırt edici vasıflarını, dünyayı ve olayları yorumlayışta temel referans kabul eden fikirler ve duyarlılıklar bütününü ifade eden milliyetçiliğimiz; Türk milletine olan derin bağlılığımızın ve sevginin verdiği ilham ve cesaretle, var oluşunu anlamlandırmayı ve geleceğini garanti altına almayı temel hedef olarak kabul eder ve bunun için her türlü çabayı gerekli görür."*	Türk milletine mensubiyet bilinci, ayırt edici vasıflar, dünyayı ve olayları yorumlayışta temel referans, fikirler ve duyarlılıklar bütünü, milliyetçilik, derin bağlılık ve sevginin verdiği ilham ve cesaret, var oluşunun anlamlandırılması ve geleceğinin garanti altına alınması	Kimlik ilkesi, kader ilkesi, özgünlük ilkesi
Tüzük 3. Madde / c	*"Tarih, kültür ve inanç temelinde derinliği*	Tarih, kültür, inanç temeli, yapay	Birlik ilkesi

bendi / milli birlik ve bütünlük / 1. Cümle	*olmayan yapay farklılıkların ayrıştırıcılığı yerine, zengin ortak değerlerin bütünleştiriciliğini esas alan bir anlayışla, ekonomik ve sosyal birikimlerimizin ortak hedeflere seferber edilmesini milli birlik ve bütünlüğümüzün teminatı saymaktayız."*	farklılıkların ayrıştırıcılığı, zengin ortak değerlerin bütünleştiriciliği, ekonomik ve sosyal birikimler, ortak hedefe seferber edilmesi, milli birlik ve bütünlüğün teminatı	
Tüzük 3. Madde / c bendi / milli birlik ve bütünlük / 2. Cümle	*"Partimiz, cumhuriyet ve demokrasiyle milletin ortak değerlerini, millî birlik ve bütünlüğümüzün, siyasî, sosyal ve kültürel temeli olarak görmekte, Türkiye için cumhuriyet ve demokrasiyi elzem olan ve birbirini tamamlayan iki ayrılmaz değer olarak kabul etmektedir."*	Cumhuriyet, demokrasi, milletin ortak değerleri, milli birlik ve bütünlük, siyasi, sosyal ve kültürel temel, Türkiye için cumhuriyet ve demokrasi elzem, birbirini tamamlayan	Birlik ilkesi, Cumhuriyet fikri
Tüzük 3. Madde / d bendi / insan haklarına saygı / 1. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi; her insanın insan olması sıfatından kaynaklanan, şahıslara bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez niteliklere sahip temel hak ve özgürlükleri bulunduğuna; bu hakların ve bunları diğer insanlarla eşit ölçüde kullanma yetki ve özgürlüğünün kutsallığına, bunları her türlü istismardan korumanın, teminat altına almanın ve bunlara işlerlik kazandırmanın vazgeçilemezliğine ve ertelenemezliğine inanır."*	İnsan, temel hak ve özgürlükleri, eşit ölçüde kullanma yetki ve özgürlüğünün kutsallığı, istismardan koruma, teminat altına alma ve işlerlik kazandırma, vezgeçilemez ve ertelenemez	İnsan, temel hak ve özgürlükleri, eşit ölçüde kullanma yetki ve özgürlüğünün kutsallığı, istismardan koruma, teminat altına alma ve işlerlik kazandırma, vezgeçilemez ve ertelenemez
Tüzük 3. Madde / d bendi / insan haklarına saygı / 2. Cümle	*"İnsanlık dışı davranış olarak nitelendirdiği zulüm ve işkenceyi insanlık suçu olarak görür ve reddeder"*	İnsanlık dışı davranış, zulüm ve işkence, insanlık suçu	İnsanlık dışı davranış, zulüm ve işkence, insanlık suçu

Tüzük 3. Madde / e bendi / demokrasi ve hukukun üstünlüğü / 1. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi, hukukun üstünlüğünü esas alan, çok partili, demokratik ve hür parlâmenter rejim içinde siyasi faaliyetlerin yürütülmesi gereğine, parlamenter demokrasilerde egemenliğin yegâne sahibinin millet olduğuna, siyasi iktidarların meşruiyetinin milli iradeye dayandığına, milli iradenin tecelli ettiği yegâne merciin ise Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğuna inanır."*	Hukukun üstünlüğü esas, çok partili, demokratik, hür parlamentre rejim, egemenliğin yegane sahibi millet, siyasi iktidarların meşrutiyeti, milli irade, milli iradenin tecelli ettiği yegane mercii Türkiye Büyük Millet Meclisi	Özerklik ilkesi
Tüzük 3. Madde / f bendi / sosyal adalet ve Türk toplumculuğu / 1. Cümle	*"Birey, aile ve toplum çıkarlarını ve haklarını birlikte gözetmek ve korumak, refahı yaygınlaştırmak, sosyal devlet anlayışımızın bir gereğidir."*	Birey, aile, toplum çıkarları ve haklarını birlikte gözetmek, korumak, refahı yaygınlaştırmak, sosyal devlet anlayışı	Birey, aile, toplum çıkarları ve haklarını birlikte gözetmek, korumak, refahı yaygınlaştırmak, sosyal devlet anlayışı
Tüzük 3. Madde / f bendi / sosyal adalet ve Türk toplumculuğu / 2. Cümle	*"Türk toplumculuğu; gelirin adil dağılımını gerçekleştirmeyi, toplumun millî duyarlılıklarını yaşatmayı, bencillik ve vurdumduymazlığa karşı feragat ve fedakârlık gibi güzel hasletleri yüceltmeyi hedef alan ve toplumsal dayanışma yoluyla toplumsal barışın pekiştirilmesine katkı sağlamayı öngören bir düşüncedir."*	Türk toplumculuğu, gelirin adil dağılımı, milli duyarlılıkların yaşatılması, bencillik ve vurdumduymazlığa karlı feragat fedakarlık, toplumsal dayanışma, toplumsal barış	Kimlik ilkesi, özgünlük ilkesi
Tüzük 3. Madde / g bendi / toplumsal dayanışma ve uzlaşma kültürünün geliştirilmesi / 1. Cümle	*"Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye'nin büyük hedeflere yönelmesini ve bütün imkân, kaynak ve kabiliyetlerinin lider ülke Türkiye hedefi doğrultusunda harekete geçirilmesinin en geniş boyutta sağlanacak*	Türkiye'nin büyük hedeflere yönelmesi, bütün imkan, kaynak ve kabiliyetlerin, lider ülke Türkiye hedefi doğrultusunda harekete geçirilmesi,	Kader ilkesi

	toplumsal uzlaşma ve mutabakat ile mümkün olabileceğine inanır."	toplumsal uzlaşma ve mutabakat	
Tüzük 3. Madde / g bendi / toplumsal dayanışma ve uzlaşma kültürünün geliştirilmesi / 2. Cümle	*"Partimiz, Türkiye'nin 21'inci yüzyılda lider ülke olma arzusunu gerçekleştirmesi, bütün sosyal kesimlerin ortak değerler ekseninde müşterek bir anlayış ve tam bir dayanışma içinde bulunmalarına ve geleceğe birlikte yürüme azim ve kararlılığına sahip olmaları ile mümkün olduğuna inanır."*	Lider ülke olma arzusu, bütün sosyal kesimlerin ortak değerler ekseninde müşterek bir anlayış ve tam bir dayanışma içinde bulunmaları, geleceğe birlikte yürüme azim ve kararlılığına sahip olmaları	Kader ilkesi
Tüzük 3. Madde / h bendi / ilkeli seviyeli ve temiz siyaset / 1. Cümle	*"İlkeli, seviyeli ve temiz siyaseti demokrasinin teminatı kabul eden Milliyetçi Hareket Partisi; sağlıklı bir demokrasinin hoşgörü, dürüstlük, tutarlılık ve samimiyet gibi ahlâki değerlerle bezenmiş bir siyasi kültür zemini üzerinde yükselebileceğine inanır."*	İlkeli, seviyeli, temiz siyaset, demokrasinin teminatı, sağlıklı demokrasi, hoşgörü, dürüstlük, tutarlılık, samimiyet, ahlaki değerler, siyasi kültür zemini	İlkeli, seviyeli, temiz siyaset, demokrasinin teminatı, sağlıklı demokrasi, hoşgörü, dürüstlük, tutarlılık, samimiyet, ahlaki değerler, siyasi kültür zemini
Tüzük 3. Madde / h bendi / ilkeli seviyeli ve temiz siyaset / 2. Cümle	*"Siyasetin ahlaki bir temele dayandığı, demokratik olgunluk ve uzlaşı kültürünün egemen olduğu, aşırılıkların törpülendiği ve Türkiye'nin milli ve manevi değerlerini ortak payda olarak kabul eden bir siyaset anlayışının hâkim kılınması gerektiğine inanan Milliyetçi Hareket Partisi; hukukla sorunlu, milletin ortak değerleriyle kavgalı, Cumhuriyetin temel nitelikleriyle çatışan, gerginlikten beslenen siyaset anlayışlarını reddeder."*	Siyasetin ahlaki temeli, demokratik olgunluk, uzlaşı kültürü, aşırılıkların törpülendiği, Türkiye'nin milli ve manevi değerleri, ortak payda, hukukla sorunlu, milletin ortak değerleri ile kavgalı, Cumhuriyetin temel nitelikleriyle çatışan, gerginlikten beslenen siyaset anlayışı	Kimlik ilkesi
Tüzük 3. Madde / i bendi / gönül	*"Milliyetçi Hareket Partisi, her insanı mukaddes bir varlık ve*	Her insan mukaddes bir varlık, emanet	Her insan mukaddes bir varlık, emanet

seferberliği / 1. Cümle	*emanet olarak kucaklamak ve onların gönlünü, sevgisini ve saygısını kazanmak suretiyle bir gönül seferberliği anlayışı içerisinde hedefine ulaşmak ister."*	olarak kucaklamak, gönlünü, sevgisini kazanmak, gönül seferberliği	olarak kucaklamak, gönlünü, sevgisini kazanmak, gönül seferberliği
Tüzük 3. Madde / i bendi / gönül seferberliği / 2. Cümle	*"Bu anlayışı aynı zamanda yurt ve dünya barışına katkı sağlayacak vicdani bir sorumluluk olarak kabul eder."*	Yurt ve dünya barışına katkı, vicdani sorumluluk	Yurt ve dünya barışına katkı, vicdani sorumluluk

Not: Sütun 2'deki veriler, Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğünün birinci bölümünün tamamından doğrudan alınmıştır.

Tablo 13. *Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	MHP			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (28 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (21 Cümle) %
Özerklik ilkesi	28	2	%7,14	%9,52
Birlik ilkesi	28	4	%14,29	%19,04
Kimlik ilkesi	28	6	%21,43	%28,57
Özgünlük ilkesi	28	5	%17,86	%23,80
Vatan ilkesi	28	0	%0,00	%0,00
Şeref ilkesi	28	5	%17,86	%23,80
Süreklilik ilkesi	28	0	%0,00	%0,00
Kader ilkesi	28	5	%17,86	%23,80
Cumhuriyet fikri	28	1	%3,57	%4,76
Ekonomik kalkınma	28	1	%3,57	%4,76
İslamiyet fikri	28	1	%3,57	%4,76
Müslüman kimliği	28	1	%3,57	%4,76
Toplam sayısı	28	31*	75*	100*

**7 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

Özerklik ilkesinin bahsedildiği yerlere bakıldığında ikisinin de milli irade ile birlikte kullanıldığı görülmüştür. Birlik ilkesine bakıldığında ise üç yer de milli birlik ve bütünlüğe vurgu yapılırken, bir yerde kültürel zeminde yeri olmayan farklılıklara vurgu yapılmıştır. Bu görüşlere göre Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü yoluyla Türk milletini Türkiye içerisinde bir bütün olarak görmekle kalmıyor, mevcut farklılıkları da temelsiz olarak görmektedir. Kimlik ilkesine gönderme yapılan yerlere bakıldığında ise, Türk milletinin sahip olması gereken özelliklerden bol bol bahsedildiği ve bunların içerisinde bol bol ahlaktan bahsedildiği göze çarpmaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi'nin ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezli bir milliyetçilik olduğu düşünüldüğünde, kimlik göndermelerinin ahlakla birlikte anılması, Türklük gurur ve şuuru İslam ahlak ve fazileti düsturu ile, tüzük içerisinde açıkça bu şekilde ifade edilmemesine karşın, doğrudan örtüşmektedir. Yine özgünlük ilkesine yapılan göndermelere bakıldığında, maneviyat, mukaddesat ve ahlak kavramları ile Türk milletine bir özgünlük biçildiği görülmektedir. Böylece Türk-İslam görüşü bu noktada da desteklenmektedir.

Şeref ilkesinden bahsedilen noktalara bakıldığında ise, Türk milletinin dünya toplumları içerisinde yer alması gereken noktalardan ve bu noktaların üstünlüğünden bahsedilmektedir. Bu noktada Türkçü ideolojinin, Türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğu fikri örtük olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kader ilkesi ile ilgili çözümlemelere bakılacak olursa, bu ilkeye dair atıfların geçtiği noktalarda da Türk milletinin taşınması gereken noktaların diğerlerinden daha yüksek ya da üstün milletlerle bir olduğu ve milletin buraya tanışmasının bir kader olduğu söylenmektedir. Yani Türkçülüğe dair üstünlük ifadesi bu yolla desteklenmektedir.

Çözümlemesi yapılan parti tüzüğü içerisinde, vatan ve süreklilik konularına girilmemiş olması ise Milliyetçi Hareket Partisi'nin ideolojik bağlamına ters bir duruştur. Bu ideolojiye göre Türk milletinin vatanı olarak tüm Turan, Turancılık fikrini bağlı olarak görülürken, aynı zaman da tarih içerisinde de Türk milletinin bilinen tüm geçmişine büyük önem verilmektedir.

Genel olarak Milliyetçi Hareket Partisi'nin tüzüğünde ideolojik olarak milliyetçilik ciddi olarak işlenmiş, İslami öğeler ise açıktan olmasa dahi farklı kavramlar üzerinden verilmiştir. Yani Milliyetçi Hareket Partisi'nin milliyetçilik anlayışında dinin yeri vardır ve olumlanmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğü milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre istatistiksel olarak analiz edildiğinde, metnin tamamına yakınında milliyetçiliğin vurgulandığı

söylenebilir. Partinin milliyetçilik anlayışında en büyük yeri kimlik ilkesi tutmaktadır, böylece milli kimliğin en önemli unsur olarak burada öne çıktığı tespit edilmiştir. Özgünlük, şeref ve kader ilkeleri yaklaşık %18 ile en çok yer verilen diğer ilkelerdir. Özgünlük ilkesi milletin değerlerine ve yeniden üretilmesi atıfta bulunduğundan, kimlik ilkesinin başat değere sahip olmasıyla örtüşmektedir. Bu değerleri birlik ilkesi %14 ile takip etmektedir. Özerklik ilkesine %7 ile en az değinilirken, özgünlük ve süreklilik ilkelerine metin içerisinde kuramsal olarak değinilmediği tespit edilmiştir.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, ekonomik kalkınma, İslamiyet fikri ve Müslüman kimliği öğelerine zayıf da olsa rastlanmıştır. Böylece metnin Türk-İslam sentezini çok açık olmamak kaydıyla verdiği söylenebilir.

4.7. Vatan Partisi Tüzüğü Çözümlemesi

Tablo 14. *Vatan Partisi Tüzüğü Cümle Cümle Bazında Çözümlemesi*

Tüzükte Madde No, Cümle No	**Alıntı Cümle**	**Öne Çıkan Kavramlar**	**Öne Çıkan Noktaların Anlamı (Ana Eğilimleri)**
Tüzük / Başlangıç / 1. Cümle	*"Vatan Partisi, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasa Tasarısı olarak sunduğu 13 Eylül 1920 tarihli Halkçılık Programında ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 17 Kasını 1920 günü kararlaştırdığı Halkçılık Beyannamesi'nde saptanan temel programın bugün de geçerli olduğunu ilan eder."*	Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa, Halkçılık, temel program	Süreklilik ilkesi, Mustafa Kemal Atatürk miti,
Tüzük / Başlangıç / 2. Cümle	*"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, hayat ve bağımsızlığını kurtarmayı yegâne ve mukaddes gaye bildiği halkı, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak, irade ve hâkimiyetin hakiki sahibi kılmakla gayesine ulaşacağı kanaatindedir."*	Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, hayat ve bağımsızlığının kurtarılması, mukaddes gaye, halk, emperyalizm ve kapitalizm, tahakküm ve zulmünden kurtarmak, irade ve hakimiyetin hakiki sahibi	Özerklik ilkesi, şeref ilkesi, bağımsızlık söylemi, ani-emperyalizm
Tüzük / Başlangıç / 3. Cümle	*"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı*	Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve	Şeref ilkesi, anti-emperyalizm, bağımsızlık

	müdafaa ve harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması için orduyu sağlamlaştırmayı ve onu millî bağımsızlığın dayanağı bilmeyi borç sayar."	kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa, harici düşmanlarla iş birliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada çalışan dahili hainlerin cezalandırılması, orduyu sağlamlaştırma, milli bağımsızlığın dayanağı	söylemi, militarizm
Tüzük / 2. Madde / 1. Cümle	*"Vatan Partisi'nin yakın amacı, Meşrutiyetlerle başlayıp Kemalist Devrim'le en büyük atılımını gerçekleştiren millî demokratik devrimimizi tamamlayarak, millî devleti ve halk yönetimini yeniden kurmak, emperyalizmin baskı ve denetimine son vermek.*	Yakın amaç, meşrutiyetle başlayıp Kemalist Devrim'le atılımını gerçekleştiren milli demokratik devrimin tamamlanması, milli devletin ve halk yönetiminin yeninden kurulması, emperyalizmin baskı ve denetimine son verilmesi	Süreklilik ilkesi, şeref ilkesi, Mustafa Kemal miti, anti-emperyalizm
Tüzük / 2. Madde / 2. Cümle	*Orta çağ kalıntısı bütün ilişki ve kurumları hayatın her alanından temizlemek, halkı özgürlüğe, esenliğe ve aydınlığa kavuşturmaktır."*	Orta çağ kalıntısı, ilişki ve kurumları, temizlemek, halkı özgürlüğe, esenliğe ve aydınlığa kavuşturmak	Laiklik
Tüzük / 2. Madde / 3. Cümle	*"Vatan Partisi, Türkiyemizin bugün Asya'dan yükselen çağdaş ve toplumcu uygarlığın önündeki seçkin yerini alması için, artık mafyalaşan kapitalizmin her tür sömürü ve baskısını arasız devrimlerle ortadan kaldırmayı ve imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir toplum kurmayı hedefler."*	Asya'dan yükselen, çağdaş toplumcu uygarlık, seçkin yer, mafyalaşan kapitalizm, sömürü ve baskı, arasız devrimler, imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış toplum	Şeref ilkesi
Tüzük / 2. Madde / 4. Cümle	*"İstiklâl Marşımızda belirtildiği gibi, "tek dişi kalmış canavar" olan bugünkü Batı merkezli mafya-tarikat sisteminin, insanın insana kulluğuna, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğe, yabancılaşmaya, yozlaşma ve çürümeye yol açan kurum ve ilişkileri, bütün siyasal, ekonomik ve toplumsal temelleriyle birlikte temizlenecektir."*	Tek dişi kalmış canavar, Batı, mafya-tarikat sistemi, insanın insana kulluğu, kadın erkek arasındaki eşitsizlik, yabancılaşma, yozlaşma, çürüme,	Süreklilik ilkesi
Tüzük / 2. Madde / 5. Cümle	*"İnsan ve doğa yıkımdan kurtarılacaktır ve bencilliğe, özel çıkara değil, kamu yararına öncelik veren yeni toplumun kurulmasında, halkımızın güç birliği, elbirliği, kardeşlik ve dayanışma geleneği, en büyük itici güç olarak harekete geçirilecektir."*	İnsan ve doğa, yıkım, bencillik, özel çıkar, kamu yararı, yeni toplum, halk, güç birliği, el birliği, kardeşlik, dayanışma, gelenek, itici güç	Birlik ilkesi

Tüzük / 3. Madde / 1. Cümle	*"Vatan Partisi, 150 yıllık devrimimizin Namık Kemal'lerden Mustafa Kemal'lere uzanan öncü parti geleneğinin ve bu sürecin ayrılmaz parçası olan emekçi partilerin ürettiği düşünsel ve örgütsel birikimin devamı ve mirasçısıdır."*	Devrim, Namık Kemal, Mustafa Kemal, parti geleneği, emekçi partiler, düşünsel, örgütsel, birikim	Süreklilik ilkesi, Mustafa Kemal Atatürk miti
Tüzük / 3. Madde / 2. Cümle	*"Vatan Partisi, milletin bağımsızlığına, vatanın bütünlüğüne, halkın mutluluğuna, yurtta ve cihanda barışa hizmet için, insanlığın Fransız Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Devrimi, Sovyet Devrimi, Türk Devrimi, Çin Devrimi ve Cezayir Kurtuluş Savaşı gibi büyük devrimci atılımlarla elde ettiği bağımsızlık, özgürlük, barış ve bilgi birikimini savunur ve bu yöndeki mücadeleleri destekler."*	Milletin bağımsızlığı, vatanın bütünlüğü, halkın mutluluğu, yurtta ve cihanda barış, Fransız Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Devrimi, Sovyet Devrimi, Türk Devrimi, Çin Devrimi, Cezayir Kurtuluş Savaşı, özgürlük, barış, bilgi birikimi	Özerklik ilkesi, vatan ilkesi, süreklilik ilkesi, kader ilkesi, bağımsızlık söylemi
Tüzük / 4. Madde / 1. Cümle	*"Hayatta en hakiki yol gösterici bilimdir."*	Yol gösterici, bilim	Yol gösterici, bilim
Tüzük / 4. Madde / 2. Cümle	*"Vatan Partisi, arkada kalan yüzyıllarda, milletimizin ve insanlığın millî kurtuluş savaşlarından, demokratik ve sosyalist devrimlerden beslenen bilim ve kültür mirasını değerlendirir ve rehber kabul eder."*	Arkada kalan yüzyıllar, milletimizin, insanlığın, milli kurtuluş savaşlarından, demokratik, sosyalist devrimlerden, bilim ve kültür mirası	Özgünlük ilkesi, süreklilik ilkesi, Kurtuluş savaşı fikri
Tüzük / 4. Madde / 3. Cümle	*"Partimiz, daima gerçeklerden hareket eder, teoriyi hayatın içinde arar, pratikte sınar ve geliştirir."*	Gerçeklerden hareket, teori, hayatın içinde, pratikte sınama, geliştirme	Gerçeklerden hareket, teori, hayatın içinde, pratikte sınama, geliştirme
Tüzük / 5. Madde / 1. Cümle	*"İdeolojik ve örgütsel bağımsızlık esastır."*	İdeolojik, örgütsel, bağımsızlık	İdeolojik, örgütsel, bağımsızlık
Tüzük / 5. Madde / 2. Cümle	*"Vatan Partisi, kendi yolunu kendi çizer."*	Kendi yolunu, kendi çizer	Kendi yolunu, kendi çizer
Tüzük / 5. Madde / 3. Cümle	*"Teorisini, programlarını ve siyasetlerini kendisi oluşturur."*	Teorisini, programlarını, siyasetlerini, kendisi oluşturur	Teorisini, programlarını, siyasetlerini, kendisi oluşturur
Tüzük / 5. Madde / 4. Cümle	*"Başka bir ülke veya başka bir parti tarafından yönetilmeyi reddeder."*	Başka ülke, başka parti, yönetim reddi	Başka ülke, başka parti, yönetim reddi
Tüzük / 5. Madde / 5. Cümle	*"Dünyanın diğer ülkelerinin siyasal partileriyle, yurtsever ve emekçi kuruluşlarıyla ilişkilerinde*	Dünya, diğer ülkeler, siyasal partiler, yurtsever ve emekçi	Dünya, diğer ülkeler, siyasal partiler,

	bağımsızlık ve eşitlik ilkelerini dikkatle uygular."	kuruluşlar, ilişkilerde bağımsızlık, eşitlik	yurtsever ve emekçi kuruluşlar, ilişkilerde bağımsızlık, eşitlik
Tüzük / 6. Madde / 1. Cümle	*"En büyük üretici ve değiştirici güç, emekçi halkın kendisidir."*	En büyük, üretici ve değiştirici güç, emekçi halk	En büyük, üretici ve değiştirici güç, emekçi halk
Tüzük / 6. Madde / 2. Cümle	*"Vatan Partisi, bu bilinçle halka güvenir, halkı seferber eder ve halk yönetimini halkın eliyle inşa eder."*	Halka güvenir, seferber eder, halk yönetimi, halkın eliyle	Özerklik ilkesi
Tüzük / 6. Madde / 3. Cümle	*"Vatan Partisi, emekçilerin siyasal, kültürel ve manevi yönlerden gelişerek toplumumuzun her alanda ilerlemesine önderlik edecek öncüler haline gelmeleri ve böylece halkın bütün kitlesiyle seçkinleşmesi ve sonuç olarak öncü ile kitle arasındaki farkın kalkması için çalışır."*	Emekçilerin, siyasal, kültürel, manevi, gelişim, toplumun ilerlemesine önderlik edilmesi, halkın seçkinleşmesi, öncü kitle ile farkın kalmaması	Emekçilerin, siyasal, kültürel, manevi, gelişim, toplumun ilerlemesine önderlik edilmesi, halkın seçkinleşmesi, öncü kitle ile farkın kalmaması
Tüzük / 7. Madde / 1. Cümle	*"Vatan Partisi, millî devletin bağımsızlığı ve egemenliği, vatanın bütünlüğü, Kemalist Devrim'in başarısı için, çeşitli kavimsel köken ve mezheplerden milletimizin birleştirilmesine önderlik eder."*	Milli devlet, bağımsızlık, egemenlik, vatanın bütünlüğü, Kemalist Devrim, çeşitli kavimsel köken, mezheplerden milletin birleştirilmesi	Özgünlük ilkesi, vatan ilkesi, süreklilik ilkesi, özgünlük ilkesi, kimlik ilkesi, Mustafa Kemal Atatürk miti
Tüzük / 7. Madde / 2. Cümle	*"Vatan Partisi, halk içindeki çelişmelerin şiddet yöntemiyle ele alınmasına karşı kararlı mücadele yürütür, sorunların özgür ve zengin tartışmalarla çözülmesine çalışır."*	Halk içindeki çelişmeler, şiddet yöntemi, sorunların özgür ve zengin tartışmalarla çözülmesi	Birlik ilkesi
Tüzük / 7. Madde / 3. Cümle	*"Halk içinde şiddete başvurulmasına kesinlikle izin vermez."*	Halk içinde, şiddete başvurulması	Halk içinde, şiddete başvurulması
Tüzük / 8. Madde / 1. Cümle	*"Vatan Partisi, emperyalizme karşı, devletlerin bağımsızlık, milletlerin kurtuluş ve halkların devrim mücadelelerini destekler."*	Emperyalizme karşı, devletlerin bağımsızlık, milletlerin kurtuluş, halkların devrim mücadeleleri	Anti-emperyalizm, bağımsızlık söylemi

Not: Sütun 2'deki veriler Vatan Partisi tüzüğü başlangıç ve temel ilkeler kısmından doğrudan alunmıştır.

Tablo 15. *Vatan Partisi Tüzüğünün Kuramsal Milliyetçilik İlkelerine Göre Milliyetçilik Analizi*

	Vatan partisi			
	Cümle Sayısı	Geçme sayısı	Toplam cümle sayısına oranı (25 cümle) %	Bu İlkenin Tüm İlkeler İçindeki Payı (15 Cümle) %
Özerklik ilkesi	25	3	%12,00	%20
Birlik ilkesi	25	2	%8,00	%13,33
Kimlik ilkesi	25	1	%4,00	%6,66
Özgünlük ilkesi	25	3	%12,00	%20
Vatan ilkesi	25	2	%8,00	%8,70
Şeref ilkesi	25	4	%16,00	%13,33
Süreklilik ilkesi	25	7	%28,00	%46,66
Kader ilkesi	25	1	%4,00	%4,35
Atatürk miti	25	4	%16,00	%13,33
Laiklik	25	1	%4,00	%6,66
Kurtuluş Savaşı	25	1	%4,00	%6,66
Bağımsızlık söylemi	25	4	%16,00	%13,33
Anti-emperyalizm	25	4	%16,00	%13,33
Militarizm	25	1	%4,00	%6,66
Toplam sayısı	25	38**	60*	100*

**10 cümlede herhangi bir milliyetçilik ifadesi geçmemektedir.*

***Bazı cümlelerde birden fazla milliyetçilik türü geçmiştir.*

Vatan Partisi'nin tüzüğünün ilgili kısımlarında güçlü milliyetçi ideolojiye rastlandığı söylenebilir. Özerklik ilkesine yapılan atıflarda devamlı olarak milletin bağımsızlığına vurgu yapılmıştır. Birlik ilkesine yapılan atıflarda ise halkın kendi içerisinde çatışmasının ve onun birlikteliğinin sağlanmasına göndermeler vardır. Kimlik ilkesine gelindiğinde ise tüzük içerisinde yalnızca milletin parçaları olmaları yoluyla bir gönderme yapılırken, açık bir şekilde milletin kendisinin olduğu söylenmemiştir. Bu yolla özgünlük ilkesinin okuması yapıldığında, yine milleti oluşturan parçalardan ve Kemalist ya da Milli Devrim'in tamamlanmasıyla ortaya çıkacak bir millete atıf yapılmaktadır. Vatan

ilkesinden de bütünlüğü yoluyla bahsedilirken coğrafyadan bahsedilmemiştir. Ancak Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrim'i ile bağlantı kurulması yoluyla, bahsedilen vatanın Türkiye olduğu örtük olarak mevcuttur. Şeref ilkesine metin içerisinde, milletin bağımsız olması ve emperyalizmden kurtulması gerektiği söylenen her yerde atıflar yapılmıştır. Süreklilik ilkesine yapılan atıfların ise Mustafa Kemal ve onun mücadelesi ile ilintili olduğu gözlemlenmiştir. Vatan Partisi milliyetçiliğinin tarihsel sürekliliğini kodlarken, Osmanlı Modernleşmesi ile başlayan Türk Milli Devrimine göndermeler yapmaktadır.

Ancak tarihsel süreklilik ilkesine bağlı olarak yapılan çözümleme neticesinde bir noktada, Namık Kemal'e gönderme yapıldığı görülmüştür. Namık Kemal'in vatan kavramını ilk geliştirenlerden birisi olduğu daha önceki anlatılarda mevcuttur. Fakat Namık Kemal'in kendisi şeriatı da fikirleri içerisine karıştırmış ve şeriatla moderniteyi sentezlemeye kalkmıştır. Oysa Vatan Partisi tüzüğü içerisinde Orta Çağdan kalma bu yapıların yıkılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yolla metin içerisinde bir çelişme olduğu söylenebilir.

Özetle Vatan Partisi tüzüğünde ideolojik olarak ciddi milliyetçi öğelere yer vermiştir. İdeolojik bağlamının Kemalist sol milliyetçiliğe uyduğu da göz önüne alındığında, tüzük ile bağlam arasında güçlü bir örtüşme olduğu söylenebilir. Ayrıca milliyetçilik anlayışları içerisinde de dini olgulara rastlanmamış hatta örtük olarak olumsuzlandığı gözlemlenmiştir.

İstatistiksel çözümlemesi yapılan Vatan Partisi tüzüğünde %60'ın üzerinde kuramsal manada milliyetçilik ilkelerine rastlanmıştır. %28 ile en büyük atfın süreklilik ilkesine yapıldığı görülmektedir. Buna göre bu milliyetçilik anlayışında tarihsel bağların büyük önemi vardır. Ardından şeref ilkesine %16'lik bir değer verdiği görülmüştür. Milletin görmesi gereken değere yer verilmiştir. Özerklik ve özgünlük ilkeleri %12 ile aynı değeri alarak milliyetçilik anlayışlarında aynı noktada yer almıştır. Vatan ve birlik ilkeleri de %8'lik değerlerle birbirlerine yakın ağırlıklarda çıkmışlardır. Son olarak kadar ve kimlik ilkeleri %4'lük değerleri ile birlikte sınıflanmışlardır.

Türkiye'de ki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, Atatürk miti, laiklik, Kurtuluş Savaşı, bağımsızlık söylemi, anti-emperyalizm ve militarizme güçlü vurgular yapıldığı gözlemlenmiştir. Böylece metnin Kemalist sol milliyetçiliği açık bir şekilde savunduğu söylenebilir.

Tablo 16. *Milliyetçiliğin Kuramsal İlkelerine Metinler İçerisinde Yapılan Toplam Atıflar ve Atıflı Cümleler İçerisinde Oranları*

	Metinlerde toplam tekrar sayısı	Metinlerde tekrar oranı
Özerklik ilkesi	26	%21,49
Birlik ilkesi	20	%16,53
Kimlik ilkesi	12	%9,92
Özgünlük ilkesi	14	%11,57
Vatan ilkesi	7	%5,79
Şeref ilkesi	19	%15,70
Süreklilik ilkesi	14	%11,57
Kader ilkesi	9	%7,44
Toplam	121	%100

Tabloya göre metinlerin toplamında en çok gönderme yapılan ilke %21 ile özerklik ilkesidir. Tüzükleri incelenen siyasi partilerin hepsi bu ilke yoluyla belirli bir topluluk için bağımsızlık, özgürlük gibi konulara değinmiştir. İkinci en çok atıf yapılan ilke %16 ile birlik ilkesi olmuştur. Buna göre siyasi partiler belirli bir topluluk için birlik, beraberlik ve huzur içerisinde yaşama gibi konulara değinmiştir. Üçüncü olarak %15 ile şeref ilkesi siyasi partilerin milliyetçilik söylemleri içerisinde yer etmiştir. Buna göre belirli bir topluluğu maddi ve manevi değerleri için eşit ya da üstünlük hakları vurgulanmıştır. Özgünlük ve süreklilik ilkelerine %11 oranında siyasi partilerin milliyetçilik söylemlerinde yer verilmiştir. Özgünlük ilkesine göre bireylerin kendi maddi manevi geleneklerini devam ettirmesi ile tarihsel sürekliliğin ve bağlantıların milliyetçilik içerisinde tuttuğu önem, parti söylemlerine göre eş değerdir. Tabloya göre bu ilkeleri kimlik ilkesi %9 ile takip derken, %7 ile kader ilkesi ve %5 ile vatan ilkeleri takip etmektedir.

Özetle bu oranların kuramsal manada milliyetçilik düşüncesini tüzükler bazında temsil ettiği göz öz önüne alınırsa Türkiye'de ki milliyetçilik anlayışının bu düzeyde en büyük önemi bağımsızlığa ve özgürlüğe verdiği söylenebilir. Bunu topluluğun birliği yani birlik takip etmektedir. Milletin ya da topluluğun görmesi gereken değer üçüncü sırada bu ideolojide yer bulurken, tarihsel bağlantılar ve bunlarla kurulan bağlantılarla geleneğin

kültürün yeniden üretilmesine daha az bir önem verildiği söylenebilir. Milli kimliğin ve vatanın bu önem sıralamasında kuramsal açıdan en geriden geldiği gözlemlenmiştir.

Tablo 17. *Milliyetçiliğin Kuramsal İlkelerine ve Alt Kategorilere Metinler İçerisinde Yapılan Atıfların Partilere Göre Dağılımı*

	AKP		BBP		CHP		HDP		İYİ PARTİ		MHP		VATAN PARTİSİ	
	Gs	Go	Gs	Go	Gs	Go	Gs	Go	Gs	Go	Gs	Go	Gs	Go
Özerklik ilkesi	8	%28	5	%33	2	%22	4	%66	2	%33,33	2	%9	3	%20
Birlik ilkesi	6	%21	4	%26	3	%33	-	-	1	%16,66	4	%19	2	%13
Kimlik ilkesi	1	%3	-	-	1	%11	2	%33	1	%16,66	6	%28	1	%6
Özgünlük ilkesi	3	%10	2	%13	-	-	-	-	1	%16,66	5	%23	3	%20
Vatan ilkesi	3	%10	1	%6	-	-	-	-	1	%16,66	-	-	2	%8,
Şeref ilkesi	4	%14	2	%13	-	-	2	%33	2	%33,33	5	%23	4	%13
Süreklilik ilkesi	2	%7	-	-	3	%33	-	-	2	%33	-	-	7	%46
Kader ilkesi	1	%3	1	%6	-	-	-	-	1	%9	5	%23	1	%4
Cumhuriyet fikri	3	%10	2	%13	1	%11	-	-	2	%33	1	%4	-	-
Atatürk miti	1	%3	1	%6	2	22	-	-	1	%16	-	-	4	%13
Milli ekonomik kalkınma	-	-	1	%6	1	%11	-	-	1	%16	1	%4	-	-
İslamiyet fikri	-	-	2	%13	-	-	-	-	-	-	1	%4	-	-
Turancılık	-	-	1	%6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laiklik	2	%7	-	-	1	%11	-	-	1	%16	-	-	1	%6
Kurtuluş savaşı	-	-	-	-	1	%11	-	-	1	%16	-	-	1	%6
Bağımsızlık söylemi	-	-	-	-	2	%22	-	-	1	%16	-	-	4	%13
Anti-Emperyalizm	-	-	-	-	1	%11	1	%16	-	-	-	-	4	%13
Kürt halkı	-	-	-	-	-	-	1	%16	-	-	-	-	-	-
Müslüman kimliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	%4	-	-
Militarizm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	%6

Not: Sütunlardaki Gs metinler içerisinde ilkenin toplamdaki geçme sayısıdır, Go ise ilkelerin metinlerdeki milliyetçi ifadelerin bulunduğu kısımlardaki geçme oranıdır.

Eldeki verilere göre özerklik ilkesine sayısal olarak en çok vurgu AKP tarafından yapılırken, oransal olarak en çok vurgu HDP tarafından yapılmıştır. Birlik ilkesine sayısal olarak en çok vurgu AKP tarafından yapılmışken, oransal olarak en büyük vurgu CHP tarafından yapılmıştır. Kimlik ilkesine sayısal olarak en çok vurgu yapan MHP iken oransal olarak en büyük vurguyu HDP yapmıştır. Özgünlük ilkesine ise hem sayısal hem de oransal olarak en büyük vurgu MHP tarafından yapılmıştır. Vatan ilkesine de hem sayısal olarak hem de oransal olarak en büyük vurgu AKP tarafından yapılmıştır. Şeref ilkesine sayısal olarak en büyük vurgu MHP tarafından yapılırken, oransal olarak en büyük vurgu HDP tarafından yapılmıştır. Süreklilik ilkesine ise hem sayısal hem de oransal olarak en büyük vurgu Vatan Partisi tarafından yapılmıştır. Kader ilkesine hem sayısal hem de oransal olarak en büyük vurgular MHP tarafından yapılmıştır.

Türkiye'de milliyetçiliğin alt kategorilerine bakıldığında ise Cumhuriyet fikrinden HDP ve MHP hariç tüm partilerin bahsettiği görülmektedir. Cumhuriyet fikrine sayısal olarak en büyük vurgu AKP tarafından yapılırken oransal olarak İyi Parti tarafından en büyük vurgu yapılmıştır. Atatürk miti de siyasi partilerin çoğunun gönderme yaptığı fikirlerden birisidir. HDP ve MHP dışındaki tüm partiler Atatürk mitine vurgu yapmıştır. Sayısal olarak Atatürk'e en çok Vatan Partisi gönderme yaparken, oransal olarak en büyük vurguyu İyi Parti yapmaktadır. Milli ekonomik kalkınma fikrine ise, BBP, CHP, İyi Parti ve MHP değinmiştir. AKP, HDP ve Vatan Partisi bu ilkeye değinmemiştir. Bu fikre hem sayısal hem de oransal olarak en büyük yeri İyi Parti vermiştir. İslamiyet fikrine ise MHP ve BBP tüzükleri içerisinde yer vermişlerdir. Sayısal olarak da oransal olarak da en büyük yer BBP tarafından verilmiştir. Turancılık fikrine ise yalnızca BBP tüzüğünde yer vermiştir. Laiklik fikrine ise BBP, HDP ve MHP dışındaki tüm partiler değinmiştir. Kurtuluş Savaşı fikrine ise CHP, İyi Parti ve Vatan Partisi tarafından değinilmiştir. Bağımsızlık söylemi de yine aynı şekilde bu partilerin tüzüklerine konu olmuştur. Anti-emperyalizme ise CHP, CHP ve Vatan Partisinin tüzüklerinde atıf yapılmıştır. Son olarak Kürt halkı fikrine yalnızca HDP, Müslüman kimliğine yalnızca MHP ve militarizm fikrine yalnızca Vatan Partisi tüzüklerinde vurgu yapılmıştır.

4.8. Çözümlemelerde Din Bulgusu

Araştırmanın en önemli iddialarından olan siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yerine çözümlemelere bağı olarak bakıldığında, Büyük Birlik Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisinin tüzüklerinde, din olgusuna doğrudan rastlandığı ve bu olgunun

olumlandığı görülmüştür. Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğünde ise dine dair açık ifadeler olmamasına karşın, partinin ideolojik bağlamı çerçevesinde kullanılan kavramların Müslüman kimliği ve İslamiyet fikrine örtük olarak işaret ettiği söylenebilir. Böylece Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğü içerisinde de dinin milliyetçilik anlayışları içerisinde zayıf da olsa olumlandığı söylenebilir. İyi Parti tüzüğünde din ile doğrudan veya örtük bir ifade, siyasi partinin ideolojik bağlamı, partinin yeni kurulmasından ötürü netleşmediğinden, tespit edilememiştir. Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğünde dine dair olumlu ya da olumsuz bir göndermeye rastlanmamıştır. Partinin ideolojik bağlamı düşünüldüğünde, tüzükte de belirtilen laiklik ilkesine bağlı olarak, din olgusuna nötr bir yaklaşım sergiledikleri söylenebilir. Halkların Demokratik Partisi, mevcut düzende dinin hegemonik etkisini eleştirdiğinden ve düzenin Müslüman Sünni düzeni olduğu düşünüldüğünde, dine dair açık bir olumsuzlama olduğu söylenebilir. Vatan Partisi tüzüğü incelemesinde, Orta Çağ'dan kalma yozlaşmış kurumlara karşı bir duruş vasıtası ile dine karşı örtük bir olumsuzlama olduğu gözlemlenmiştir.

Büyük Birlik Partisi'nin milliyetçilik anlayışında var olan din etkisi ile, Türk ve İslam coğrafyasını neredeyse aynı kefeye koyarak, diğerlerine göre yüceltmiştir. Böylece aidiyet duyulan topraklar Türkiye'nin ötesine geçmiştir. Aynı zamanda Müslüman kimliğine yapılan vurgulardan da hareketle milli kimlik içerisinde, dinin önemli olduğu ve Müslümanlığın önemli bir bileşen olarak algılanmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Milliyetçi Hareket Partisi tüzüğünde de Müslüman kimliği ve İslamiyet fikri, milli kimliğin içeriğine yönelik değişiklik yaratmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi dine doğrudan vurgulama yapmasa da millete dair kimlik özelliklerinde Müslüman kimliğinden etkilenmiştir. Çünkü milli değerler içerisinde geçmişten gelen değerlerin Cumhuriyet değerleri ile harmanlanması tüzükte belirtilmiştir. Partinin ideolojik bağlamı göz önüne alındığında, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin millet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'ndan aldığı söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun millet anlayışının etnik düzeyde değil, dini düzeyde olduğu daha önceki anlatılarda belirtilmişti. Dine milli kimlik içerisinde yer veren bu siyasi partilerin millet olgusun modern öncesi döneme dayandırdığı bu yolla söylenebilir.

Cumhuriyet Halk Partisi ve Vatan Partisi milliyetçiliklerini neredeyse tarihin aynı noktasından başlatmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna yapılan göndermelerden dolayı, dinin milli kimlik içerisinde diğerlerinden farklı olarak bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Halkların Demokratik Partisi ise milli kimliğe zaten zayıf

göndermeler yaptığı ve dini tüzüğünde olumsuzladığı için, millet ve milliyetçilik fikirlerinin dinden etkilendiği söylenemez.

BÖLÜM V

SONUÇ

Çalışmanın amacı olan Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yerinin açıklanması doğrultusunda, mevcut milliyetçi söylemi kurguladıkları için seçilen partilerin, milliyetçilik anlayışları incelendi. İncelemenin nesnesi olarak, siyasi partilerin ideolojilerini en özenli olarak kurguladıkları düşünülen alanda, parti tüzükleri üzerinde çalışma yapıldı.

Bu çalışmalar ışığında, ilk olarak Türkiye'de siyasi ve toplumsal anlamda "milliyetçi" olarak algılanan pek çok nesnenin aslında milliyetçilik ideolojisine uygun düşmediği ya da bu düşünsel sistemin dışında kaldığı görülmüştür. Giriş bölümünde bahsedildiği üzere Türkiye'de milliyetçiliğin köklerinin karmaşık olması, Türk milliyetçiliğinin bir geç milliyetçilik olması ve ulus-devletin kuruluşunda rol oynayan milliyetçi ideolojinin bulanıklığı, çalışma içerisinde tespit edilmiştir.

Ayrıca resmi milliyetçilik ideolojisi dışında kalan ya da sonradan kurgulanan milliyetçilik ideolojilerinin kendisini Kemalist ideoloji veya Mustafa Kemal Atatürk kavramı üzerinden meşru göstermek istediği de yine tüzüklerin analizi sonucunda doğrulanmıştır.

Bu çalışmanın en önemli hipotezlerinden olan, mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının birbirlerinden farklı olduğu görüşü hem tüzükler içerisinde yapılan nitel analizin dilsel bağlamında hem de nicele dökülmüş milliyetçilik ilkelerinde, milliyetçilik anlayışları içerisinde farklı unsurlara değer vermeleri vasıtası ile tespit edilmiştir.

Çalışmaya göre milliyetçiliğin kuramsal ilkelerinden olan özerklik ilkesi siyasi partilerin çoğunun büyük önem verdiği ilkedir. AKP, BBP ve HDP özerklik ilkesine en çok değer veren partiler olmuştur. Birlik ilkesinin de çalışmada değer gören diğer bir ilke olduğu görülmüştür. Kimlik ilkesi partilerin çoğu tarafından diğerleri kadar önem verilen bir değer kadar milliyetçilik düşünceleri içerisinde yer kaplamasa da MHP ve HDP için önemli bir konu olduğu, milliyetçilikleri içerisinde verdikleri yer dolaysı ile tespit edilmiştir. Özgünlük ilkesine ise en büyük yerin MHP tarafından verildiği gözlemlenmiştir. CHP ve HDP dışında kalan partilerin bu ilkeye az da olsa atıfta bulunduğu görülmüştür. Vatan ilkesine gelindiğinde CHP, HDP ve MHP dışındaki tüm partilerin, bir yeri vatanları olarak milliyetçiliğin ilkelerine göre belirledikleri, tüzüklerinde verdikleri yere göre söylenebilir. Şeref ilkesi konusunda yalnızca CHP

yorum yapmazken, diğer partilerin bu ilkeye dönük olarak görüşlerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Şeref ilkesine en büyük vurgu milliyetçilik anlayışında ki oranı yoluyla HDP olmuştur. Milliyetçiliğin anlayışının tarihsel bağlarının anlatıldığı ilke olan süreklilik ilkesine BBP, HDP ve MHP tarafından hiç değinilmediği tespit edilmiş ve tarihsel bağlara en büyük atfın Vatan Partisi tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Ardından CHP milliyetçilik anlayışları içerisinde tarihsel bağlara büyük bir yer vermiştir. Geriye kalan AKP ve İyi Parti de milliyetçilik anlayışlarını tarihsel bağları ile belirtmiştir. Milliyetçiliğe dair kadar ilkesine bakıldığında, HDP ve CHP'nin bu ilkeye göndermede bulunmadığı tespit edilmiştir. AKP ve Vatan Partisi bu konuda ilkesel olarak milliyetçilik anlayışlarında zayıf bağlar kurarlarken, en güçlü bağın MHP tarafından kurulduğu görülmüştür. BBP ve İyi Parti de milliyetçilik anlayışlarında kader ilkesine yer veren partilerdendir.

Milliyetçilik anlayışları çözümlenen siyasi partilerin tüzükleri içinde milliyetçiliğe oransal olarak en çok yer veren partinin İyi Parti olduğu tespit edilmiştir. MHP, Vatan Partisi ve BBP' de oransal olarak yakın sayılabilecek ölçüde milliyetçiliğe güçlü vurgular yapmışlardır. Bu sıralamayı AKP'de güçlü sayılabilecek bir milliyetçi görüş ile takip etmiştir. CHP ve HDP ise oransal olarak milliyetçiliğe normal vurgular yapsalar da diğer partilere göre milliyetçilik ideolojilerinin daha az yoğunluğa sahip olduğu söylenebilir.

Böylece çalışmaya konu olan mevcut siyasi partilerin ideolojik görüşleri içerisinde milliyetçiliğin önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Ayrıca milliyetçilik anlayışlarının birbirlerinden farklı olduğu da kesinlikle gözlemlenmiştir.

İncelemeye konu olan siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dine farklı yerler verildiği tespit edilmesine karşın, sahip olunan farklılıkların temelinin din olduğu söylenememektedir. Ortada farklı milliyetçilik anlayışlarının olduğu ve dinin de bu farklılıklardan birisi olduğu su götürmez bir gerçek iken, daha önceki anlatılardan hareketle ve yapılan çözümlemeler ışığında, milliyetçilik anlayışlarının farklılık göstermesinde başta tarihsel koşullar olmak üzere, farklı değişkenlerin rol oynadığı söylenebilir.

Milliyetçiliğin Türkiye'ye zaten geç geldiği ve geç benimsendiği, benimsendiği dönem içerisinde de siyasiler, halk ve aydınlar tarafından da farklı versiyonlarının benimsendiği ve korunmaya çalışıldığı çalışmalarda görülmüştür. Siyasi bir hegemonya olmaksızın üzerine ittifak edilmiş bir milliyetçilik anlayışının varlığından bu yolla söz etmek doğru değildir. Bundan kaynaklı olarak milliyetçilik farklı şekillerde kendisini göstererek, ihtiyaç ve çıkarlara göre şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Dinin, milliyetçilik kuramları açısından da etnik kimlik açısından da önemli olmasından kaynaklı olarak, milli kimlik üzerinde yadsınamaz bir etkisi olduğu açıktır. Özellikle Türk milli kimliği üzerindeki etkisine daha önce de değinilen kısımlar göz önüne alındığında, siyasi partilerin millet anlayışlarında da milliyetçilik anlayışlarında da dinin bir farklılık yaratacak olması kaçınılmazdır. Millete ve milliyetçiliğe din olgusu yüklenildiğinde, Türk milli kimliği modern Türkiye Cumhuriyeti'nin ötesine götürülerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Türklerle bir bağlantı kurulduğu gözlemlenmiştir. Tarihsel olarak ve coğrafi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dışına çıkmak isteyen milliyetçi anlayışların tamamının, Türk milli kimliğinin, tarihsel olarak bir önceki durağı İslamiyet olduğu için, yollarının dinden geçtiği söylenebilir.

Böylelikle farklı milliyetçi düşüncelerin, millete farklı anlamlar yüklemesinden kaynaklı olarak, milletin sahip olduğu farklı özellikleri korumak istediği ve bu noktalara vurgu yaptığı gözlemlenmiştir. Bu koruma iç güdüsü milliyetçilik anlayışları içerisinde yaptıkları farklı tarihsel ve kültürel vurgular içerisinde kendisini göstermiştir.

HDP hariç diğer partilerin aşağı yukarı Türk milliyetçiliği yaptıkları göz önüne alındığından, birbirleri ile benzer tutum ve çıkış noktalarının olduğu söylenebilir. HDP'nin de bazı noktalarda milliyetçilik anlayışının diğer siyasi partilere benzediği görülse de onlardan farklı olduğu söylenebilir. Bundan ötürü HDP'nin milliyetçiliği için farklı bir başlık açılması gerekmektedir. HDP dışında tüm siyasi partiler hegemonik sayılabilecek Türk milliyetçiliği karşıtlığı üzerinden kendi milliyetçiliklerini meşrulaştırmaya çalışmakta ve buna bağlı olarak milli birliğe vurgu yapmaktadırlar. Böylece HDP dışında kalan siyasi partilerin birleştirici milliyetçilik yapmaları ve mevcut düzenin hegemonya tarafında olmalarından kaynaklı olarak, daha açık milliyetçilik tanımlamalarının yapıldığı görülmüştür. Bu partilerin daha önce yazılan ideolojik bağlamlarının ciddi ölçüde tüzükleri içerisinde de varlığını devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Ancak HDP'nin ideolojik bağlamı ile tüzüğü içerisinde yaptığı milliyetçilik göz önüne alındığında, ilkesel olarak bir örtüşme olmasına karşın, ideolojik bağlamına göre görüşün çok daha azının parti tüzüğü içerisine yansıtıldığı gözlemlenmiştir.

Milliyetçilik ideolojisi eksenin yapılmış olan bu araştırma, Türkiye'de hegemonik bir etkiye sahip olan ve neredeyse her siyasi partinin kendi meşrutiyetini milliyetçilik üzerinden kurgulamaya çalışmasından dolayı geçmişin, bugünün ve yarının siyasi ve toplumsal olarak anlamlandırılmasında büyük önemi vardır. Her ne kadar siyasi partilerin ideolojileri dönemsel olarak farklılıklar gösterse ve değişse de tüzüklerinde bulunan

ilkelerden beslenmektedirler. Böylece bu partilerin söylemlerinin ve eylemlerinin anlaşılabilmesi için, milliyetçilik ideolojisinin tarihsel ve kuramsal köklerinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

Ayrıca Türkiye'de başat bir yere sahip olan milliyetçilik dilinin, siyasi iktidarlar tarafından kullanıldığı gerçektir. Söylemin toplumu dönüştürme özellikleri de göz önüne alınırsa, toplumun dönüşümünün ve değişiminin de anlaşılabilmesi için de bu bilgiler son derece gereklidir.

5.1. Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda, araştırmaya konu olan siyasi partilerin milliyetçilik anlayışları etno-sembolik kuramların ilkeleri ve Türkiye'de ki milliyetçiliğin özelliklerine göre kategorize edilerek çözümlenmiştir. Ancak bu siyasi partilerin milliyetçilin anlayışları ideolojik bağlamları da göz önüne alındığında, o görüşe ait külliyatının, tüzüklerce yansıtılmadığı söylenebilir. Ayrıca ideolojik bağlam ve tüzük içerisindeki örtüşmeler de teorideki milliyetçiliğe dair fikir vermektedir. Milliyetçiliğin uygulamasının anlaşılabilmesi ve farklılaşmaların gözlenebilmesi için, siyasi partilerin eylemlerinin ve o görüşe mensup insanların milliyetçilik anlayışlarının incelenmesi gerekmektedir.

Araştırmaya konu olan siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yeri tüzükleri aracılığı ile sınırlı olarak analiz edilebilmiştir. Partilerin ideolojik bağlamları düşünüldüğünde, dine karşı tutumları daha net bilinmesine karşın, tüzük içerisindeki söylemlere bunlar ya yansıtılmamış yada örtük olarak ifade edilmiştir. Açıkça ifade edilen örneklerde dahi konu derinleştirilmemiştir. Böylece bu farklılığın açıklanmasına yönelik olarak yapılması gereken açıklama da milliyetçilik anlayışının kavranmasına yönelik olarak yapılması gerekli daha önce belirtilen faktörleri gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

Adaklı, G. (2001). Post Marksizmin Kuramsal ve Siyasal Açmazları. *Praxis*, 13-32.

Ahmad, F. (2008). *The State and Intervention in Turkey.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akçura, Y. (2008). *Üç Tarz-ı Siyaset.* İstanbul: Lotus Yayınları.

Anderson, B. (2015). *Hayali Cemaatler.* İstanbul: Metis Yayınları.

Armstrong, J. A. (1982). *Nations Before Nationalism.* Chapel hill: University of North California Press.

Barker, C., & Galansinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on.* London: Sage.

Barth, F. (2001). *Etnik Grupların Sınırları.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma.* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Bora, T. (2008). Sunuş. *Türkiye'de Modern SİYasi Düşünce / Milliyetçilik, 4*, 15-22). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozaslan, H. (2008). Kürt Milliyetçiliği ve Kürt Hareketi (1828-2000). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce / Milliyetçilik* (4, 841-880). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Canefe, N., & Bora, T. (2003). Intellectual Roots of Anti-European Sentiments in Turkish Politics: The Case of Radical Turkish Nationalism. *Turkish Studies*, 127-148.

Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi ve Toplumsal Hareketler.* Ankara: Dipnot Yayıncılık.

Çağaptay, S. (2006). *Islam, Secularism and Nationalism in Modern Turkey: Who is a Turk ?* London: New York: Routledge.

Danişmend, İ. H. (1942). *Ali Suavi'nin Türkçülüğü.* Ankara: CHP Genel Sekreterliği.

Eagleton, T. (2005). *İdeoloji.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Elliot, R. (1996). Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts. 14-65.

Ertekin, O. (2008). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları. T. Bora (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce / Milliyetçilik* (4, 345-388). İstanbul: İletişim Yayınları.

Geertz, C. (1994). Primordial and Civic Ties. *Nationalism*, 29-34.

Gellner, E. (2007). *Milliyetçiliğe Bakmak.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Gellner, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk.* İstanbul: Hil Yayınları.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Heyd, U. (1950). *Foundations of Turkish Nationalism: The Life and Teachings of Ziya Gökalp.* London: Luzac Company and Harvill Press.

Hobsbawm, E. (1999). *Tarih Üzerine.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.

Hobsbawm, E. (2006). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Jaffrelot, C. (2010). Bir Milliyetçilik Kuramı İçin. A. Dieckhoff, & A. Jaffrelot içinde, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek - Kuramlar ve Uygulamalar* (s. 23-82). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (2005). *Turkish Dynamics: Bridge Acrost Trobuled Lands.* Gordonsville: Palgrave Macmillan.

Karpat, K. (1972). The Transformation of the Ottoman State 1789-1908. *International Journal of Middle East Studies 3*, 243-281.

Kaygalak, S. (2001). Post Marksist Siyasetin Sefaleti: Radikal Demokrasi. *Praxis*, 33-59.

Koçak, C. (2008). Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları. T. Bora (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce / Milliyetçilik* (4, 37-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kushner, D. (1997). Self-Perception and Identity in Contemporary Turkey. *Journal of Contemporary History*, 219-233.

Kushner, D. (2009). *TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN DOĞUŞU.* İstanbul: Kesit Yayınları.

Laclau, E. (2000). *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme.* İstanbul: Birikim Yayınları.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1992). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokrasi Siyasetine Doğru.* İstanbul: Birikim Yayınları.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Nairn, T. (1981). *The Break-up of Britain.* London: Verso.

Nairn, T. (1997). *Faces of Nationalism: Janus Revisited.* London: Verso.

Oba, A. E. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu.* Ankara: İmge Kitabevi.

Öğün, S. S. (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori Bağlamında Milliyetçilik.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Özkırımlı, U. (2013). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış.* Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Özön. (1997). *Namık Kemal ve İbret Gazetesi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Pletsch, C. (1999). Calss, Nationalism and Identity Politics. *Peace Review*, 197-202.

Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and.* London: Sage.

Poulton, H. (2006). *Top Hat, Grey Wolf and Crecent: Turkis Nationalism and the Turkish Repuclic.* London: Hurst & Company.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: nicel ve nitel yaklaşımlar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Smith, A. (1986). *The Ethnic Origins of Nations.* Oxford: Basil Blackwell Inc.

Smith, A. (1997). Structure and Persistence of Ethnie. M. Guibernau, & J. Rex içinde, *The Ethinicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration* (s. 27-33). Oxford: Blackwell Publishers.

Smith, A. (2001). *Nationalism: Theory, Ideology, History.* Cambridge: Polity Press.

Smith, A. (2002). *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik.* İstanbul: Everest Yayınları.

Smith, A. (2014). *Milli Kimlik.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, A. (2017). *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik.* İstanbul: Alfa araştırma.

Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite.* İstanbul: Paradigma Yayınları.

Tonkiss, K. (2006). Analysis text and speech: content and discourse analysis. *Researching Society and Culture*, 367-383.

Touraine, A. (2000). *Birlikte Yaşayabilecek miyiz ?* İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Tunçay, M. (2008). *Sosyalizm ve Milliyetçilik.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Üşür, S. (1997). *İdeolojinin Serüveni.* Ankara: İmge Yayınları.

Van Dijk, T. (2003). Critical discourse analysis. Schiffrin, Tannen, & Hamilton içinde, *In The Handbook of Discourse Analysis* (s. 352-372). Oxford: Blackwell Publishing.

Woffit, R. (2005). *Conversation analysis and discourse analysis: a comparative and critical introduction.* Lodan: Sage.

Wood, E. M. (2006). *Sınıftan Kaçış Yeni Hakiki Sosyalizm.* İstanbul: Yordam Kitap.

Wood, L. A., & Kroger, R. O. (2000). *Doing discourse analysis: methods for studying.* Lodan: Sage.

Zürcher, E. J. (2007). *Turkey: A Modern History.* London: I. B. Tauris.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Mersin ilinin Tarsus ilçesinde doğdum. İlk öğrenimimi Tarsus Atatürk İlköğretim okulunda tamamladım. Orta öğrenimimi Mersin 75. Yıl Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladım. 2008 yılında Çukurova Üniversitesi Felsefe Grubu Eğitimi girdim ve 2013 yılında tezle birleştirilmiş tezsiz yüksek lisans derecesi ile mezun oldum.